

TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNDE SOSYAL HİZMETLER

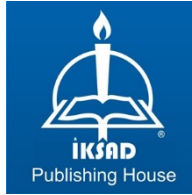
Doç. Dr. Sevgi IŞIK EROL

TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNDE SOSYAL HİZMETLER

(Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Tarafından
Gerçekleştirilen Sosyal Hizmet Uygulamaları Kapsamında)

Doç. Dr. Sevgi IŞIK EROL

Copyright © 2019 by iksad publishing house
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced,
distributed, or transmitted in any form or by
any means, including photocopying, recording, or other electronic or
mechanical methods, without the prior written permission of the
publisher, except in the case of
brief quotations embodied in critical reviews and certain other
noncommercial uses permitted by copyright law. Institution Of
Economic Development And Social
Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TURKEY TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E mail: iksadyayinevi@gmail.com

www.iksad.net

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics
rules.

Iksad Publications – 2019©

ISBN: 978-625-7029-88-9

Cover Design: ibrahim Kaya

December / 2019

Ankara / Turkey

Size: 16x24 cm

*Sevgili Eşim, **Baba Recep EROL**'a*

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ÖNSÖZ.....	1
GİRİŞ.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ

1.1. Sosyal Güvenliğin Tanımı	6
1.2. Sosyal Güvenliğin Amacı.....	9
1.3. Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi.....	10
1.4. Sosyal Güvenliğe Yön Veren Modeller.....	13
1.4.1. Almanya ve Bismarck Dönemi.....	13
1.4.2. İngiltere ve Beveridge Raporu.....	16
1.5. Sosyal Güvenliğin Evrenselleşmesi.....	21
1.5.1. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)	22
1.5.2. Atlantik Paktı.....	23
1.5.3. Filadelfiya (Philadelphia) Bildirisi	24
1.5.4. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi.....	24
1.5.5. Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkında 102 Sayılı ILO Sözleşmesi.....	25
1.5.6. Avrupa Konseyi Çerçevesinde Yapılan Düzenlemeler	26
1.6. Sosyal Güvenlik Sisteminin Finansmanı	30
1.6.1. Sosyal Güvenliğin Finansman Kaynakları	30
1.6.1.1. Prim Gelirleri ile Finansman Yöntemi	31

1.6.1.2. Vergi Yolu ile Finansman Yöntemi	33
1.6.2. Sosyal Güvenliğin Finansman Yöntemleri	34
1.6.2.1. Fon Biriktirme Yöntemi	34
1.6.2.2. Dağıtım Yöntemi	39
1.7. Sosyal Güvenliğin Bileşenleri	43
1.7.1. Sosyal Sigortalar	43
1.7.2. Sosyal Yardımlar	44
1.7.3. Sosyal Hizmetler	46

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL HİZMETLER

2.1. Sosyal Hizmetlerin Tanımı	47
2.2. Sosyal Hizmetlerin Amaçları ve Özellikleri	48
2.3. Sosyal Hizmetlerin Tarihsel Gelişimi	50
2.4. Sosyal Hizmetin Sosyo-Ekonomik Etkisi	52
2.5. Sosyal Hizmetlerde Değişim	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ

3.1. Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi	57
3.2. Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Kurumsal Yapısı	61
3.2.1. Türkiye’de Birincil Sosyal Güvenlik Kurumları	65
3.2.1.1. Sosyal Sigortalar Kurumu	65
3.2.1.2. Emekli Sandığı Kurumu	66
3.2.1.3. Bağ-Kur	67

3.2.2. Türkiye’de İkincil Sosyal Güvenlik Kurumları	67
3.2.2.1. Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK).....	68
3.2.2.2. İlkokul Öğretmenleri Sağlık ve Sosyal Yardımlaşma Sandığı (İLKSAN).....	69
3.2.2.3. Polis Bakım ve Yardım Sandığı (POLSAN)	70
3.2.2.4. Amele Birliği.....	71
3.2.2.5. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları.....	71

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE SOSYAL HİZMETLER

4.1. Türkiye’de Sosyal Hizmetlerin Tarihsel Gelişimi	73
4.1.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi	73
4.1.2. Cumhuriyet Dönemi	76
4.2. Sosyal Hizmetin Uygulama Alanları	88
4.2.1. Çocuklara Yönelik Hizmetler	88
4.2.1.1. Koruyucu Aile	89
4.2.1.2. Evlat Edinme Hizmeti	93
4.2.1.3. Çocuk Evleri.....	95
4.2.1.4. Çocuk Destek Merkezleri	96
4.2.1.5. Özel Kreş, Gündüz Bakımevleri ve Çocuk Kulüpleri	99
4.2.1.6. Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri.....	101
4.2.2. Ailelere Yönelik Hizmetler.....	104
4.2.2.1. Aile Eğitim Programı	104
4.2.2.2. Evlilik Öncesi Eğitim Programı	106
4.2.2.3. Aile ve Boşanma Süreci Danışmanlığı.....	107

4.2.2.4. Aile Sosyal Destek Programı.....	108
4.2.3. Kadınlara Yönelik Hizmetler.....	109
4.2.4. Engellilere Yönelik Hizmetler.....	113
4.2.4.1. Engelli Bakım Hizmeti.....	115
4.2.4.2. Aile Danışma ve Rehabilitasyon Merkezleri.....	119
4.2.5. Yaşlılara Yönelik Hizmetler.....	121
4.2.5.1. Huzurevleri.....	122
4.2.5.2. Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi.....	123
4.2.5.3. Yaşlı Yaşam Evleri.....	124
4.2.6. Şehit Yakınlarına ve Gazilere Yönelik Hizmetler.....	126
SONUÇ.....	131
KAYNAKÇA.....	134
ÖZGEÇMİŞ.....	157

KISALTMALAR LİSTESİ

AEP:	Aile Eğitim Programı
ASPB:	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
AÇSHB:	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ASDEP:	Aile Sosyal Destek Programı
ATHGM:	Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü
BAĞ-KUR:	Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu
BDEGS:	Bağışa Dayalı Emekli Geliri Sistemi
COS:	(Charity Organisation Society) Hayırseverlik Örgütü Derneği
DPT:	Devlet Planlama Teşkilatı
DPB:	Devlet Personel Başkanlığı
EÖEP:	Evlilik Öncesi Eğitim Programı
EYHGM:	Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü
EDAM:	Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi
ILO:	(International Labor Organization) Uluslararası Çalışma Örgütü
İLKSAN:	İlkokul Öğretmenleri Sağlık ve Sosyal Yardım Sandığı
KHK:	Kanun Hükmünde Kararname
KÖBF:	Konut Ön Biriktirim Fonu
MEB:	Milli Eğitim Bakanlığı
OYAK:	Ordu Yardımlaşma Kurumu

POLSAN:	Polis Bakım ve Yardım Sandığı
RG:	Resmi Gazete
SGK:	Sosyal Güvenlik Kurumu
SHÇEK:	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SYDV:	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
SSK:	Sosyal Sigortalar Kurumu
ŞÖNİM:	Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri
TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TARIM BAĞ-KUR:	Tarımda Kendi Adına Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu
TÖBANK:	Türkiye Öğretmenler Bankası
VGM:	Vakıflar Genel Müdürlüğü
vd.:	ve diğerleri

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Koruyucu Aile Aylık Ödeme Miktarları (TL).....	93
---	----

ÖNSÖZ

Bu kitabın amacı sosyal hizmetlerin, sosyal güvenlik sistemi içerisindeki yerini ve “Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı” tarafından gerçekleştirilen sosyal hizmet uygulamaları kapsamında da uygulamalarını açıklayabilmektir. Esasen sosyal güvenlik sistemi; sosyal sigortalar, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler bileşenlerinden meydana gelen bir sistemdir. Sosyal güvenlik sisteminin en önemli uygulayıcısı olan sosyal sigortalar diğer bir ifadeyle primli sosyal güvenlik sistemi önemli üstünlüklere sahip olmasına rağmen kendisine prim ödeyen kesimi kapsamına alması, toplumun diğer kesimini kapsayamaması sosyal güvenlik sisteminde önemli boşluklar oluşturmuştur. Primsiz sosyal güvenlik sistemi olarak da adlandırılan sosyal hizmetler, genellikle primli sosyal güvenlik sistemi dışında kalan ve sosyal korumaya da en çok ihtiyaç duyan dezavantajlı kesime hizmet sunarak, sosyal güvenlik sistemindeki boşlukları doldurmaya çalışan çok önemli bir sosyal güvenlik bileşenidir.

Doç. Dr. Sevgi IŞIK EROL

GİRİŞ

İnsanoğlu var olduğu günden bugüne kadar bugününden ve geleceğinden emin olma, olası risklerden korunma ve güven içinde olma ihtiyacı içindedir. Bu sebeple modern sosyal güvenlik her ne kadar Sanayi Devrimi'nin bir sonucu olarak ortaya çıksa da, sosyal güvenlik (ihtiyacı) esasen insanlık tarihi kadar eskidir. Sanayi Devrimi öncesi dönemde insanlar sosyal güvenlik ihtiyacını öncelikle bireysel tasarruflar, aile içi yardımlaşmalar, dini eğilimler, vakıflar-dernekler gibi geleneksel yöntemlerle yerine getirmiştir. Sanayi Devrimi sonrası dönemde ise işçilerin kötü çalışma koşulları, modern sosyal güvenlik sisteminin (özellikle sosyal sigortaların) doğuşunun başlangıç noktasını teşkil etmiş; devletin sosyal güvenlik alanında bir takım koruyucu düzenlemeler yapmalarını zorunlu kılmıştır.

En genel anlamıyla toplumdaki tüm bireylerin karşılaştıkları risklerin zararlarından primli ve/veya primsiz rejimlerin kullanılması suretiyle kurtarılma garantisi olarak ifade edilen sosyal güvenlik, ilk kez (1935 tarihli) Amerikan Sosyal Güvenlik Kanunu'nda kullanılmıştır. Söz konusu bu kullanım ile birlikte "20. yüzyıl" çağdaş sosyal güvenlik sisteminin oluştuğu ve tüm dünyada hızla geliştiği bir yüzyıl olmuştur. Günümüzde devlet, sosyal sigortalar, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler bileşenleriyle, bireylerin sosyal güvenlik ihtiyacını karşılar. Sosyal güvenlik bileşenleri içinde diğerlerine nazaran en yaygın ve en gelişmiş olanı hiç şüphesiz ki, sosyal sigortalardır.

Sosyal sigortaların, sosyal güvenlik sistemindeki önemli üstünlüklerine karşın, belli risklerle toplumun belli kesimini kapsamına alması, tüm toplumu sosyal güvenlik kapsamına alma hedefine ulaşılmasında önemli boşlukların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Oysaki sosyal güvenlik sisteminin amacı, sosyal risklerin tümünün ve toplumun tamamının sosyal güvenlik kapsamına alınmasıdır. Bu amaçla çağdaş sosyal güvenlik sistemleri bakımından,

diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de primli sosyal güvenlik sistemi olarak nitelendirilen sosyal sigortalar yanında primsiz sosyal güvenlik sistemi olarak nitelendirilen sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler de sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak yerini almıştır.

Sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak yerini alan ve aynı zamanda çalışmamızın konusunu oluşturan sosyal hizmetler, kendilerinden kaynaklanmayan sebeplerle muhtaç, yoksul ya da sakat duruma düşenlere, insan onuruna yaraşır bir hayat sürebilecekleri sosyal ortamı oluşturma amacını taşır. Geleneksel bir yapı içerisinde yürütölen sosyal dayanışma ve sosyal yardımlaşma uygulamalarının kurumsallaşması ile bilimsel boyut kazanan sosyal hizmetler, taşıdığı bu amaç ile aynı zamanda sosyal politikanın sosyal adalet, sosyal barış ve sosyal refah amaçlarının işlevsel hale gelmesinde büyük payı vardır.

İnsanların sorunları ile başa çıkma kapasitelerini güçlendirmeyi hedefleyen sosyal hizmetlerin temel amacı genellikle sosyal sigorta kapsamı dışında kalan diğer bir ifadeyle sosyal korumaya en fazla ihtiyaç duyan muhtaç ve yoksul kesime hizmet götürmektir. Bu bağlamda sosyal devlet olmanın bir gereği olarak sosyal hizmetlerin en belirgin özelliklerini, yardımlardan faydalananların bu yardımların finansmanına katılmamaları, finansman kaynaklarının vergilerle karşılanması oluşturur. Bu durum muhtaç ve yoksul insanların kendilerini huzur ve güvenli hissetmelerini, kendi hayatlarıyla ilgili söz sahibi olmalarını, gelecekleriyle ilgili karar verebilmelerini sağlar. Topluma kattığı bu değerdan dolayı sosyal hizmetler aynı zamanda sosyal bütünleştirme işlevini üstlenerek, sosyal güvenliğin yaygınlaştırılması ilkesini hayata geçirir.

Sosyal güvenlik, toplumda muhtaç ve yoksulların ihtiyaçlarını sosyal devlet ilkesinin bir gereği olarak giderir; onların yaşamlarını çeşitli

sosyal risklere karşı ekonomik güvence altına alarak, asgari geçim düzeyine ulaşmalarını sağlar. Nitekim bir ülkenin milli gelirinden sosyal güvenlik harcamalarına ayırdığı payın büyüklüğü ile sosyal güvenlik kapsamındaki insanların oranı, aynı zamanda o ülkenin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesi, toplumsal refah, sosyal adalet ve sosyal hukuk devleti anlayışına verdiği önem ile paralellik arz eder. Bu anlamda ülkemizde de sosyal devlet anlayışının gelişmesine bağlı olarak sosyal güvenlik sistemi gelişmiştir.

Bu çalışmada “Türk Sosyal Güvenlik Sistemi” içerisinde çok önemli bir yere sahip olan “Sosyal Hizmetler” konusu ele alınmıştır. Dört bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde genel olarak “Sosyal Güvenlik Sistemi”ne yer verilmiştir. Bu bağlamda sosyal güvenliğin tanımı, amacı, tarihsel gelişimi anlatıldıktan sonra sosyal güvenliğe yön veren modeller incelenmiş; hemen ardından da sosyal güvenliğin evrenselleşmesi, finansmanı ve bileşenleri açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde genel olarak “Sosyal Hizmetler” konusu ele alınmıştır. Bu bölümde öncelikle sosyal hizmetlerin tanımı, amaçları ve özellikleri, tarihsel gelişimi açıklandıktan sonra sosyal hizmetlerde yaşanan değişimlere yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi” başlığı altında öncelikle Türkiye’de sosyal güvenliğin tarihsel gelişimi ve Türkiye’de sosyal güvenliğin kurumsal yapısı incelenmiştir. Türkiye’de sosyal güvenliğin kurumsal yapısı ise birincil sosyal güvenlik kurumları ve ikincil sosyal güvenlik kurumları olarak iki başlık altında ele alınmıştır. Birincil sosyal güvenlik kurumları kapsamında Sosyal Sigortalar Kurumu, Emekli Sandığı Kurumu ve Bağ-Kur ele alınırken ikincil sosyal güvenlik kurumları kapsamında ise Ordu Yardımlaşma Kurumu, İlkokul Öğretmenleri Sağlık ve Sosyal Yardımlaşma Sandığı, Polis Bakım ve Yardım Sandığı, Amele Birliği, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ele alınmıştır.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ise “Türkiye’de Sosyal Hizmetler” başlığı altında ilk olarak Türkiye’de sosyal hizmetlerin

tarihsel gelişimi, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi olarak ele alınmış; ardında da sosyal hizmetlerin uygulama alanlarına yer verilmiştir. Bu kapsamda çocuklara, ailelere, kadınlara, engellilere, yaşlılara, şehit yakınlarına ve gazilere yönelik olarak uygulanan sosyal hizmetler “Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı” tarafından gerçekleştirilen “sosyal hizmet uygulamaları” kapsamında ele alınmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ

1.1.Sosyal Güvenliğin Tanımı

Sosyal güvenlik bir insan hakkı ve bir devlet görevidir. İrade dışı uğranılan tehlikelerin zararlarına karşı bireylere, insan haysiyetine yaraşır asgarî bir emniyeti garanti eder. Sosyal güvenlik esasen devletin birçok sosyal hizmetlerinden birisidir (Yazgan, 2011, s.204). Sosyal güvenlik her birey ve toplum için mutlaka karşılanması gereken bir sosyal ihtiyaçtır; söz konusu bu ihtiyacı doğuran sebepler de evrenseldir. Sosyal güvenlik ihtiyacını doğuran sebeplere kısaca tehlike ya da risk denir (Yazgan, 2011, s.191).

İnsanlar, yaşamları boyunca gelir azalmasına, gelir kesilmesine veya gider artışına neden olan birçok sosyal riskle karşılaşabilir. Sosyal güvenlik, kişilerin bu karşı karşıya kaldıkları sosyal riskler nedeniyle ortaya çıkan bir kavramdır (Fırat, 2016, s.317). Bu bağlamda sosyal güvenlik genel olarak, bir toplumda kişisel birikim ile toplumsal katkılardan veya yalnızca kamusal fonlardan oluşan kaynaklardan, risklere maruz kalan bireylere yapılan sosyal içerikli ayni ve nakdi her türlü ödeme ve yardımları ifade eden bir kavramdır (Akpınar, 2009, s.3).

Tarih boyunca bireysel tasarruflar, aile içi yardımlaşmalar, dini yardımlar ve çevresel dayanışmalarla diğer bir ifadeyle geleneksel koruma teknikleri ile sosyal güvenlik uygulamaları sağlanmaya çalışılsa da (Fırat, 2016, s.317-318); sosyal güvenlik kavramsal olarak tarihte ilk kez Amerika Birleşik Devletleri'nde 1935 Sosyal Güvenlik Yasası'nda resmen kullanılmıştır. (ILO, 1984, s.3). Söz konusu yasada sosyal güvenlik, sosyal devlet anlayışının temel ilkelerinden biri olarak kabul edilmiştir (Akpınar, 2009, s.3).

Günümüz modern toplumlarında, geleceğe yönelik sosyal riskleri bertaraf etmek için vazgeçilemez bir sosyal politika aracı olarak kullanılan sosyal güvenlik, hem ulusal çapta anayasa ile koruma altına alınmış hem de uluslararası belgelerde temel bir insan hakkı olarak kabul görmüştür (Arpa ve Kolçak, 2017, s.651). Bugün sosyal güvenlik kavramı, kişilerin gelirlerine bakılmaksızın toplum huzurunu ve refahını bozan sosyal tehlikelerin zararlarından kurtarılmasının bir güvencesi olarak ele alınır hale gelmiştir (Cural, 2016, s.693). Öyle ki, sosyal güvenlik kavramı herkesin hastalık, analık, işsizlik, yaşlılık ve ölüm gibi insan iradesi dışında meydana gelen risklere karşı güven içerisinde olmalarının yanında ayrıca beslenme ve barınma gibi her türlü temel ihtiyaçlarının karşılanmasını da içerir hale gelmiştir (Tatlı ve Göçer, 2015, s.88).

Sosyal güvenliğin bütün özelliklerini içeren bir tanım yapmak güç olduğundan dolayı doktrinde ve uygulamada değişik sosyal güvenlik tanımları yapılmaktadır. Bir anlamıyla sosyal güvenlik, nedeni ne olursa olsun, tehlikeye maruz kalarak muhtaç duruma düşen bireyin ve ailesinin uğradığı tehlikenin zararından kurtarılarak yaşadığı toplumda, başkalarına muhtaç duruma düşmeden insan haysiyetine yaraşır bir şekilde asgari bir hayat standardına kavuşturulmasıdır (Öğütoğulları, 2014, s.5). Diğer bir tanımda ise sosyal güvenlik, bir ülke halkının bugününü ve yarınını güvence altına almayı amaçlayan ve birbiri arasında sıkı bir birlik ve uyum kurulmuş olan bir kurumlar bütünü olarak tarif edilmiştir. Bir başka tanımda da, sosyal güvenlik, bir meslekî, fizyolojik ya da sosyo-ekonomik riskten ötürü geliri ya da kazancı sürekli veyahut geçici olarak kesilmiş kimselerin geçinme ve yaşama ihtiyaçlarını karşılayan bir sistem olarak açıklanmıştır (Yağmur, 1986, s.53).

ILO ise sosyal güvenlik kavramını toplumun, hastalık, doğum, iş kazası, işsizlik, sakatlık, yaşlılık ve ölüm nedeniyle kazancın kesilmesi ya da büyük ölçüde azalmasının yol açacağı iktisadi ve sosyal sıkıntılara karşı, bir dizi kamusal önlem yoluyla üyeleri için

sağladığı koruma; sağlık hizmetleri ve çocuklu aileler için çocuk yardımları şeklinde tanımlamıştır (Alpar, 2000, s.2).

Esasen sosyal güvenlik için yapılan tanımların tek başına sosyal güvenlik kavramını tam anlamıyla karşılaması mümkün değildir. Bu nedenle sosyal güvenliğin birden fazla tanımı ortaya çıkmıştır. Sosyal güvenlik kavramını tanımlamak için farklı yollarla farklı tanımlar yapıldığı ve bu tanımlarda ortak yönler bulunduğu gibi farklı yönler de bulunur. Tanımların ortak özelliği, bütün tanımlarda riskler, bu risklerle karşılaşan bireyler ve bu bireylere yardım edilerek risklerin bertaraf edilmesi söz konusudur. Tanımların farklı yönleri ise sosyal güvenliğin bireyler ve riskler bakımından kapsamı konusundadır. Özetle sosyal güvenlik, bir ülkedeki (tehlikeye uğrayan tüm/belirli şartları taşıyan) bireylerin, (bütün/belirli sayıdaki) sosyal risklere karşı korunması (diğer insanların hizmetine ihtiyaç duymadan yaşayabilmeleri) için alınan önlemler/oluşturulan kurumları ifade eden bir kavramdır (Aykanat, 2015, s.6-7).

Sosyal güvenlik genel olarak “sosyal sigortalar”, “sosyal yardımlar”, “sosyal hizmetler” bileşenleri ile yürütülür ve toplumun belirli koşullar altındaki ve belirli nitelikteki kesimlerini kapsar (Akpınar, 2009, s.3). Sosyal sigortalar kişileri, zaman içinde tanım ve kapsamı değişen sosyal risklere karşı koruyan, finansmanına katkı ve katılımın zorunlu olduğu dolayısıyla primlere dayalı bir sosyal güvenlik bileşenidir. Sosyal yardımlar, kendisini ve bakmakla yükümlü olduğu kişileri geçindirme olanağından yoksun kalmış bireylere, muhtaçlık tespitine ve kontrolüne dayalı olarak yapılan ve onları kendi kendilerine yeterli hale getirmek amacını taşıyan aynı-nakdi nitelikteki geçici veya sürekli, sistemli ve düzenli karşılıksız yardımları ifade eder (Süngü, Kasım 2006 / Şubat 2007, s.48). Bu anlamda sosyal yardımlar, sosyal güvenliğin primsiz bir bileşenidir.

Sosyal güvenliğin bir diğer primsiz bileşeni olan sosyal hizmetler ise toplumda uyumlu olarak yaşama engeli bulunanların hayatlarını

kolaylaştırmak, ihtiyaçlarını karşılamak ve toplumda insana yaraşır bir biçimde hayat sürmelerini sağlamak amacıyla gerçekleştirilen hizmetleri ifade eder (Arıcı ve Alper, 2012, s.7). Bu bağlamda sosyal hizmetler insanların kontrolleri dışında gelişen maddi ve manevi sosyal yoksunlukların giderilmesinde, insanların kendi kendilerine daha yeterli hale gelmelerinde ve başkalarına bağımlı olma hallerinin önlenmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu nedenle sosyal hizmetler insanların yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini sağlamak amacıyla gerçekleştirilen koruyucu-önleyici, iyileştirici-rehabilite edici, değiştirici-geliştirici nitelikteki sistemli ve düzenli faaliyet ve programlar bütünüdür (Süngü, Kasım 2006 / şubat 2007, s.47).

1.2.Sosyal Güvenliğin Amacı

Günümüzde yetişkin her bireyin kendi geçimini sağlama yükümlülüğü olmasına rağmen, bireyler tek başına mücadele edemeyecekleri sosyal risklerle de karşı karşıya kalabilirler. Sosyal güvenlik sistemlerinin amacı bireyleri sosyal risklerin olası zararlarına karşı koruyarak; onlara güvence sağlamaktır. Sosyal güvenlik, sosyal risklerle karşı karşıya kalınması sonucu, geliri azalan ve/veya gideri planlanmamış bir şekilde artan veyahut geliri tamamen kesilen, bu sebeple muhtaç durumuna düşen hatta yoksullaşan bireylere bir takım yardımlar sağlayarak onların insan onuruna yaraşır bir yaşam seviyesinin altına düşmesini önler. Bu bağlamda sosyal güvenlik sistemleri bir anlamda gelir garantisi sistemi olarak da tanımlanabilir. İnsanlar sosyal güvenlik sistemi sayesinde btce dengelerini bozacak risklere karşı bir emniyet hissine sahip olur ve bu sayede de muhtaçlık korkusundan kurtulurlar (Bulut, 2018, s.11).

Esasen sosyal güvenlik, sosyal riskleri önlemekten daha ziyade sosyal risklerin ekonomik sonuçlarına karşı koruyucu önlem almaya çalışan böylece kişilerin muhtalığa düşmelerini önleyen bir sistemdir. Sosyal güvenlik bireylere muhtalığa düşmemek kadar hayat seviyelerinin de

düşmeyeceği konusunda bir güvenlik duygusu kazandırma amacı taşır. Sosyal güvenliğin bireylere sağladığı güvenlik işte bu anlamda bir güvenliktir. Dolayısıyla modern toplumlarda sosyal güvenliğin konusu olan risklerin sonuçları gelir azalması, gelir kesilmesi veya gider artışı olarak ortaya çıktığı için modern anlamda sosyal güvenliğin amacı, kişiye gelir emniyeti sağlamaktır. Nitekim kişi gelirleri ile giderlerini karşılayamadığı zaman muhtaç duruma düşer. Muhtaçlıktan kurtulma, insanlığın ezeli ve ebedi arzusu olup hiç kimse başkasına el açan durumuna düşmek istemez. Huzurlu bir hayat ve huzurlu bir toplumun temeli yarınından emin olan bireylerin varlığına bağlıdır (Arıcı ve Alper, 2012, s.12).

1.3.Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi

Tarihin ilk çağlarında insanlar geleneksel sosyal güvenlik yöntemleri ile kendilerini ve ailelerini sosyal risklere karşı korumaya çalışmışlardır. Ancak Sanayi Devrimi'nden sonra modern sosyal güvenlik yöntemlerine geçilmiştir. Modern sosyal güvenliğin doğuşunda, Sanayi Devrimi'nden sonra sosyo-ekonomik yapıda yaşanan değişikliklerin etkisi büyük olmuştur. Öyle ki, Sanayi Devrimi'nden sonraki dönemde üretim yapısındaki değişikliğe bağlı olarak elle yapılan üretimden seri üretim, yığın üretim adı verilen üretim şekline geçilmiş; Fransız Devrimi'nin de etkisiyle “*bırakınız yapşınlar, bırakınız geçsinler*” şeklinde ifade edilen düşünce sistemi ağır basmıştır. Bu dönemde işçiler son derece olumsuz çalışma koşullarında ve çok uzun sürelerle çalıştırılmalarına rağmen çok düşük ücretler elde etmişlerdir. Çalışma hayatı başta çocuk ve kadınlar olmak üzere işçiler aleyhine gittikçe zorlaşmış ve bu durum kamuoyunun dikkatini çekmiştir. Böylece devletin de çalışma hayatına müdahale etmesi gerektiği fikri ağırlık kazanmaya başlamıştır (Gerek vd., 2013, s.200).

Nitekim 18. yüzyılda başlayan ve 19. yüzyılda gelişerek devam eden Sanayi Devrimi, sanayileşmenin yaşandığı ülkelerde kentleşmeyi ve

köylerden kentlere göçü hızlandırmıştır. Sanayileşmenin hızla devam ettiği ülkelerde fabrikaların bulunduğu bölgelerde sayıları hızla artan işçilerin çalışma ve sağlık koşulları giderek kötüleşmiştir. Yaşam kalitesi düşen, ekonomik, siyasal ve sosyal haklardan mahrum olan işçi sınıfının durumu, toplumsal huzursuzlukların her geçen gün arttığı bir toplumun meydana gelmesine sebep olmuştur. Uzun çalışma saatleri, gelir yetersizliği, kötü yaşam koşulları, işsizliğin artması gibi nedenlerin yanı sıra, 1873 yılında başlayan ekonomik buhran, sadece gelir seviyesi düşük olan kesimi değil, aynı zamanda toplumun büyük bir kesimini olumsuz yönde etkilemiştir (Koçer, 2014, s.3).

Sanayi Devrimi ile birlikte artan toplumsal sorunlar ve huzursuzluklar, günümüz modern sosyal güvenlik sisteminin önemli bir bileşeni oluşturduğu sosyal sigorta uygulamalarının hayata geçirilmesine neden olmuştur (Koçer, 2014, s.4). Öyle ki, sanayileşme seviyesi diğer Avrupa ülkelerinden daha yüksek olan, işçileşme oranı yüksek olduğu için sosyal problemleri daha yoğun yaşayan diğer taraftan mevcut rejimi korumaya çalışan Almanya, takip ettiği sosyal devlet politikaları ile bir taraftan çalışma hayatının problemlerini çözmek diğer taraftan da devlete karşı olan hareketleri yok ederek ülkenin bütünleşme çabalarını güçlendirmeye çalışmıştır. Almanya'da dönemin şansölyesi Otto von Bismarck 1880'li yıllarda gelirin yeniden dağılımını gerçekleştirmek amacıyla uyguladığı sosyal reformlar politikası ile güçsüz ve zor durumda olanların sosyal korunmasının bir devlet görevi olduğunu belirtmiştir. Bu açıklamanın ardından 1881 yılında başlayan çalışmalar, sosyal sigortalarının kurulması ile neticelenmiştir. Böylece ilk sosyal sigortalar, Bismarck tarafından Almanya'da kurulmuştur (Bedir vd., 2016, s.11).

Bu önemli gelişmenin ardından özellikle Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra sosyal güvenlik alanında önemli gelişmeler yaşanmıştır (Şenocak, 2009, s.420). Bu bağlamda Amerika Birleşik Devletleri'nde 1935 tarihli Sosyal Güvenlik Yasası'nda öngörülen çözümler, yalnız işçileri değil, ekonomik kriz nedeniyle yoksulluğa düşen herkesi

kapsamıştır. Bu nedenle söz konusu Yasa, modern sosyal güvenlik sisteminin öncüsü olmuştur. Yasa, yoksulluk sorununu bir bütün olarak ele almış, tutarlı ve uyumlu çözümler getirmiştir (ILO, 1984, s.3; Gerek vd., 2013, s.201).

Sosyal güvenliğin günümüzdeki şeklini almasını sağlayan önemli basamak taşlarından bir diğerini de hiç şüphesiz ki, 1941 yılında İngiltere’de Lord Beveridge başkanlığında sosyal riskleri garanti altına almak amacıyla çalışan “Bakanlıklararası Komisyon” tarafından hazırlanan “Beveridge Raporu” oluşturur. Bizzat Sir William Beveridge’nin “sosyal devrim” olarak nitelendirdiği bu raporun temel düşüncesi, modern toplumun yüzkarası olan yoksulluğun sistematik ve kapsamlı bir sosyal güvenlik sistemiyle ve modeliyle çözümlenmesidir. Beveridge Raporu, yalnızca savaş sonrası İngiliz sosyal kanunlarını etkilemekle kalmamış; diğer ülkelerdeki sosyal güvenlik sistemlerinin gelişmesine ilişkin plan ve politikalara da önderlik etmiştir (Aydın, 2009, s.43-44; Ayhan, Ocak 2012, s.42).

Öte yandan sosyal güvenlik kavramı 1938 yılında Yeni Zelanda’da kabul edilen yasada; daha sonra 1941 tarihli Atlantik Paktı Sözleşmesi’nde (ILO, 1984, s.3) ve 1944 tarihli Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Fildelfiya (Philadelphia) Konferansı’nda kullanılmıştır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 22. ve 25. maddelerinde de temel insan haklardan biri olarak kabul edilmiş (SGK, 2019a); ILO’nun 1952 tarih ve 102 sayılı Sosyal Güvenliğin Asgari Normlarına İlişkin Sözleşmesi’nde de sosyal güvenlik kavramı en geniş şekilde ele alınarak, tüm ayrıntıları ile açıklanmıştır (Türkoğlu, 2013, s.282). Sosyal güvenlik kavramı uluslararası belgelerde yer almasından sonra çok sayıda ülkenin Anayasalarında ve ilgili yasalarında da yer almaya başlamıştır.

Tüm bu gelişmeler ışığında sosyal güvenlik sistemi birçok ülke tarafından başarıyla uygulanmış böylece yaşlılık, malullük, ölüm gibi sosyal risklere maruz kalan kişilerin yoksulluğa düşmeleri önlenmiştir.

Sosyal güvenlik sisteminin uygulanmasında birçok ülkede başarılar kaydedilmesine rağmen, sistem ilerleyen yıllarda iki temel sorunla karşı karşıya kalmıştır. Bunlardan ilkinin bütçe açığı oluşturmuştur. Öyle ki, her ne kadar sosyal güvenlik primleri kısa vadede bir kaynak sağlasa da, uzun vadede sosyal güvenlik harcamalarını karşılamada yetersiz kalmış ve bu durum sosyal güvenlik sisteminin uzun vadeli bütçe açığı ile karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. İkincisi ise sosyal güvenliğin, sürekli değişen toplum yapısına ve ihtiyaçlarına uyum sağlama sorunudur. Nitekim sosyal güvenliğin ilk olduğu toplum yapısı ile içinde bulunduğumuz süreçteki toplum yapısı arasında başta çalışma hayatı olmak üzere birçok konuda bir hayli farklılıklar yaşanmıştır. Bu nedenle sosyal güvenliğin günümüze uyum sağlayacak şekilde revize edilmesi gerekir (Diamond ve Orszag, 2004, s.1).

1.4. Sosyal Güvenliğe Yön Veren Modeller

Sosyal güvenliğin gelişim süreci içerisinde hangi aşamalardan geçerek günümüz standartlarına ulaştığını anlayabilmek için Almanya ve İngiltere sosyal güvenlik sistemlerinin ayrı bir önemi bulunur. Genellikle Almanya'nın kamusal sosyal güvenlik politikalarında öncü olduğu bilinirken; İngiltere'nin de sosyal güvenlik alanında liberal politikaları benimsediği kabul edilir. Sanayileşmenin hızla geliştiği İngiltere'de işçilerin çalışma şartlarının çok ağır oluşu nedeniyle işçilerin korunmasına yönelik düzenlemelerin yapılması konusu İngiltere'yi ön plana çıkarırken, sosyal güvenliğin gelişimine yönelik yapılan modern düzenlemelerde Almanya'yı daha ön plana çıkarmıştır (Aydos, 2014, s.7).

1.4.1. Almanya ve Bismarck Dönemi

Sanayi Devrimi, daha önce belirtildiği gibi toplumların iktisadi, sosyal ve hukuki yapılarında köklü değişimleri beraberinde getirmiştir. İlk olarak buhar, daha sonra da gaz ve elektrik gibi yeni enerji güçlerinin bulunması, bu yeni enerji güçlerinin uyarlandığı makinelerin

yapılması ve bu makinelerin üretimde kullanılmaya başlaması gibi bir dizi teknolojik gelişme ile birlikte Sanayi Devrimi ilk olarak İngiltere’de başlamıştır. Sonrasında Almanya, Fransa gibi bazı Batı Avrupa ülkelerinde de hızla yayılmıştır. Sanayinin gelişip yaygınlaşmasıyla birlikte bu makinelerin kullanıldığı fabrikaların sayıları da zamanla artmıştır. Teknolojik gelişmeler fabrikalarda üretim sürecini de etkilemiştir. Nitekim fabrikalarda üretim süreci bir yandan hızlanıp basitleşirken, diğer yandan da ürünler çeşitlenmiştir. İleri ölçüdeki işbölümü ve seri üretim ile birlikte yeni bir iş ilişkisi ve bu ilişkinin dayalı olduğu yeni bir çalışma statüsü doğmuştur. Böylece fabrikalarda, fabrika sahiplerinin ad ve hesabına bağlı olarak ücret geliri karşılığında çalışan yeni bir sınıf diğer bir ifadeyle sanayi “işçi sınıfı” ortaya çıkmıştır. Kırsal alanlardan sanayi bölgelerine doğru yaşanan göç nedeniyle de hızlı bir kentleşme sürecine girilmiştir. Öncesinde tarım ve hayvancılıkla veya küçük üretimle geçimini sağlayan birçok kişi artık bir işverene bağımlı olarak çalışmaya başlamıştır (Gerek vd., 2013, s.4).

Sanayileşmenin hızlı yaşandığı Almanya’da 1873 yılında ekonomik krizin başlaması ile fabrikalar kapanmış ve işsizlik sorunu gündeme gelmiştir. İşsizlik nedeniyle geliri azalan veya tamamen kesilen işçiler sendika örgütlenmeleri etrafında toplanmaya başlamıştır. Dönemin şansölyesi Bismarck 1877 seçimlerinde toplumda dengesizliğe iten sorunların çözümü için bir müdahale aracının gerekli olduğuna değinmiş ve bu kapsamda “sosyal program” adını verdiği bir program hazırlamıştır. Hazırlanan sosyal program gereği Almanya’da 15 Haziran 1883’te Hastalık Sigortası, 6 Temmuz 1884’te İş Kazası Sigortası ve 22 Haziran 1889’da Yaşlılık Sigortası Kanunları kabul edilmiştir (Arıcı ve Alper, 2012, s.30).

Söz konusu sigorta kanunları yalnızca sanayi işçilerini kapsamakta olup memurlar, kendi işini kuranlar ve idari mevkilerde yüksek ücretle çalışanlar kanun kapsamı dışındaydı. Ayrıca 1889 yılında kabul edilen yaşlılık sigortası, sosyal sigorta sisteminin temel taşı oluşturmasına

rağmen işçilerin geride kalanlarını, dul ve yetimlerini kapsamamıştır. Sigortalı bir işçinin vefatı halinde işçi prim ödemelerini tamamlayamadığından dolayı geride kalanlar yardıma muhtaç bırakılmış ve sigortadan faydalanamamıştır. Geride kalanlar yalnızca maluliyet sigortasından yararlanabilmiştir (Koçer, 2014, s.4).

Bismarck modeli, dört temel unsuru bulunmaktadır:

- *“Belli bir maaş sınırına kadar (yıllık 2000 Mark), bütün sanayi işçileri için zorunlu bir sigortadır”.*
- *“Düşük ücret alan sınıfın zorluk çekmeden primlerini ödeyebilmesi için maaşa dayalı prim ödemeleri esastır“.*
- *“İşverenlerin idareyi ellerinde bulundurması ve fon kullanımını kontrol edebilmesi için prim ödeme zorunluluğunun işçi ve işveren arasında paylaştırılması gerekmektedir“.*
- *“İşveren ve işçilerin kendi kendilerini yönettikleri geleneksel işçi fonlarının sisteme bütünleşmesi gerekmektedir“ (Koçer, 2014, s.4-5).*

Sonuç itibariyle Sanayi Devrimi'nin İngiltere'de başlamasına rağmen, Almanya'da Bismarck tarafından oluşturulan sosyal güvenlikle ilgili ilke ve uygulamaların modern sosyal güvenlik uygulamaları içinde ilk ve önemli bir yeri vardır. Öyle ki, Bismarck, sosyal sigorta sisteminin öncüsü olarak kabul edilmekte ve bu sistem özel sigorta tekniğinin uygulanmasına dayanmaktadır. Sistem zorunluluk esasını temel almakta, finansmanı işçi, işveren primleri ile devletin genel bütçeden yaptığı katkılarla sağlanmaktadır. Bireyler ise sistemden prim ödemek suretiyle yararlanmaktadırlar. Almanya'nın sistemi daha sonra diğer Avrupa ülkeleri tarafından da örnek alınmıştır (Gerek vd., 2013,

s.200). Böylece modern sosyal güvenliğin ilk örnekleri Bismarck Almanya'sında görülmüştür. Söz konusu dönemde çıkarılan bir takım sigorta yasalarının Bismarck dönemi Almanya'sında, yönetimin uyguladığı baskıcı politikaların perdelenmesi amacını taşıdığı düşünülse de, bu yasalar modern sosyal politikaların ve sosyal güvenlik sistemlerinin temelini oluşturmuştur (Ulutürk ve Dane, 2009, s.117).

Öte yandan devlet destekli bir sosyal koruma fikri, Almanya için bir ilk olmayıp eskiden beri muhtaç olan insanlara yardımcı olmak, bir devlet geleneği sayılmıştır. Nitekim sosyal sigortalar sistemi oluşturulmadan öncede işletmeler, kiliseler, belediyeler, loncalar ve çeşitli toplumsal birlikler nezdinde de, çok sayıda yardım kuruluşu faaliyet göstermiştir. Bu bağlamda bazı bakım kuruluşları, maden işçileri veya esnaflar için hastalık, maluliyet ve yaşlılığa bağlı olarak ortaya çıkan gereksinimlere karşı yardım ve koruma hizmetleri sağlamaktaydı. Ancak söz konusu eski sosyal güvenlik sistemleri, toplumun sadece belirli bir kısmını kapsamaktaydı. Öyle ki, sosyo-politik olarak en çok memurlar, askerler, madenciler ve onların geride kalanları fayda sağlamış ve korunmuştur. Devletin sosyal politikaları ise daha çok yoksullukla mücadele politikası ve meslek odalarına yardımda bulunmak ile sınırlı kalmıştır (Koçer, 2014, s.3-4).

1.4.2. İngiltere ve Beveridge Raporu

İngiltere sanayileşme hareketinin başladığı ilk ülkedir. Bu duruma bağlı olarak sosyal güvenlik ile ilgili ilk adımların atıldığı ülke de İngiltere olmuştur. Fakat modern anlamda sosyal sigortalar ilk olarak Almanya'da hayata geçmiştir. İngiltere'de halka sosyal koruma sağlamanın başlangıcı çok eskilere gitmektedir. Öyle ki, 1300'lü yıllarda Wetminster'de halka ücretsiz sağlık yardımı gerçekleştirilmiştir. Benzer şekilde 1601 yılında Kraliçe Elisabeth tarafından çıkarılan "Yoksulluk Yasası" ve Friendly Societies'in (karşılıklı yardım dernekleri) yaptığı faaliyetler sosyal güvenliğin

İngiltere'deki ilk örnekleridir. 1897 yılında sosyal güvenliğe ilişkin önemli bir kanun çıkarılmış ve söz konusu kanuna göre iş kazası durumunda işçinin kusurlu olup olmadığına bakılmaksızın işverenin sorumlu olduğu kabul edilmiştir. 1908 yılında ise 70 yaşın üzerinde ve yoksul olduğunu belgeleyen yaşlılara, yaşlılık aylığı bağlanmasına imkân sağlayan bir kanun çıkarılmıştır. Bu kanun başlangıçta prim almadan yardım sağlanmasına karşın, 1925 yılında ise prim ödeme koşulu ile dul ve yetimlere de aylık bağlanmasını kapsayacak şekilde kapsamı genişletilmiştir (Gerek ve Oral, 2004, s.9).

Birinci dünya savaşından önce işçilere sosyal koruma sağlamak amacıyla, İngiltere'de sosyal güvenlik alanında bazı yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerin en önemlisi 1911 tarihli Ulusal Sigorta Yasasıdır. Bu yasa ile hastalık, sakatlık ve işsizlik sigortaları düzenlenirken; yaşlılık ve iş kazası gibi risklere karşı herhangi bir güvence getirilmemiştir. Böylece dünyada ilk “işsizlik sigortasını” kuran devlet İngiltere olmuştur. Önceleri kendisine sınırlı bir uygulama alanı tanınan işsizlik sigortası 1920'li yıllara gelindiğinde ise yapılan değişikliklerle tüm işçileri kapsamına alan bir sigorta dalı olmuştur (Başterzi ve Baycık, 2019, s.14-15). Böylece yasa gerekli şartlara uyan tüm işsizleri kapsamına almıştır. Ancak serbest çalışanlar, evli kadınlar ve dullar kapsam dışı bırakılmıştır. Bunların sigortadan yararlanabilmeleri ise kendi isteklerine bırakılmıştır (Taş, 2016, s.47). Öte yandan sosyal sigortaların idari yönetimi açısından İngiliz sistemi diğer ülke sistemlerinden büyük ölçüde ayrılmıştır. Öyle ki, sosyal sigortalar sistemi devlet denetimi altına sokulmuş, işleyişinde kamu otoritelerine geniş yetkiler tanınmıştır (Başterzi ve Baycık, 2019, s.15).

1942 tarihli Beveridge raporu ile İngiliz sosyal güvenlik sistemi yepyeni boyutlar kazanmış ve modern sosyal güvenliğin oluşumuna önemli katkılar sağlamıştır (Başterzi ve Baycık, 2019, s.15). Bismarck sonrası dönemde sosyal güvenlikte, bütün dünyada etkili olan Beveridge Modeli olmuştur. Bu bağlamda II. Dünya Savaşı sonunda

ortaya çıkacak sosyal güvenlik ihtiyacını karşılamak amacıyla 1942 yılında İngiltere’de Lord William Beveridge tarafından hazırlanan raporun sadece İngiltere’de değil, tüm dünyada önemli etkileri olmuştur (Arıcı ve Alper, 2012, s.23). Rapora göre, “*soyut bir özgürlük anlayışı insan hayatı için bir garanti değildir. Nitekim insan yoksulluk, hastalık, bilgisizlik, sefalet ve işsizlik gibi beş canavarla karşı karşıya olduğu için insanı bu savaşında destekleyecek olan iktidar bunu ne bahşiş, ne de sadaka olarak yapacaktır. Vatandaş bunu bir hak olarak isteyebilecek ve bu hakkın adı da sosyal güvenlik olacaktır*” (Demir, 2015, s.184).

20 Kasım 1942 tarihinde açıklanan bu rapor, modern bir sosyal güvenlik anlayışını getirmiştir. Nitekim 1942 yılına kadar İngiltere’de küçük işçi sigortaları ve yardım dernekleriyle 1911 yılında bunları organize eden Ulusal Sigorta Kanunu’ndan başka derli toplu bir sosyal güvenlik sistemi yoktu. 1911 tarihli Kanunun eksikliklerini göz önünde bulunduran İngiliz hükümeti, 1930 yıllarda Sovyetler Birliği ve diğer Doğu Avrupa ülkelerinin sistemlerini incelenmiş ve bu doğrultuda yeni tasarılar hazırlamıştır. Fakat yine de Beveridge Raporu’na kadar somut adımlar atılamamıştır (Gerek ve Oral, 2004, s.12).

Esasen dağımık bir görünüm arz eden İngiliz sosyal güvenlik sistemini birleştirmek ve aynı zamanda sistemi yeniden kurmak amacıyla hazırlanan Beveridge Raporu’nda öngörülen, yeni sosyal güvenlik sistemi ile toplumun yoksulluk sorununa çözüm yolları aranmıştır (Gerek vd., 2013, s.201). Beveridge ünlü raporunda, “*yoksulluğun çağdaş bir toplumun yüz karası olduğunu; geniş ve kapsamlı bir sosyal güvenlik sistemi ile toplumun yoksulluk sorununun çözümlenebileceğini*” belirtmiştir (Onan, 2010, s.12).

Beveridge’nin amacı, “*her türlü gelir testini reddeden bir yaklaşımla, herkesi kapsayan bir ulusal sigorta oluşturmak ve yardımlarda bağımlılığı azaltmaktır*” (Baylan, 2014, s.43). Diğer bir ifadeyle

Beveridge sisteminde vergilerle finansman söz konusu olup sadece çalışanlar değil, bütün nüfusun sosyal güvenlik kapsamına alınması amaçlanmıştır. Böylece bu sistemde istihdam şekline bakılmaksızın her vatandaşa eşit toplam faydanın sağlanması esas alınmıştır (SGK, 2012, s.56). Bu anlamda muhtaçlık durumunun ortadan kaldırılması, raporun temel ilkelerinden birisini oluşturmakla birlikte bu raporun, ana ilke ve esaslarını şu şekilde sıralamak da mümkündür:

- **Genellik İlkesi:** Beveridge raporunun en önemli ilkelerinden biri, *“sosyal güvenliği halkın tamamına yayma ilkesidir. Bu anlamda genellik ilkesi mutlak bırakılmış, toplum üyeliği sosyal güvenlik hakkından faydalanmak için “yeterli şart” olarak görülmüştür”* (Koç, 2006, s.97).
- **Sosyal Yardımlarda Birlik:** Raporun bir diğer özelliğine göre *“gelirleri ne olursa olsun sosyal bir riskle karşılaşan tüm vatandaşlara asgari yaşam düzeyinin sağlanması için Ulusal Sigorta Kurumu tarafından ayırım gözetmeksizin uygun ve yeterli miktarda yardım sağlanmasıdır. Gerçekleştirilen yardımın miktarı ise asgari bir yaşam seviyesi temel alınarak tespit edilmelidir. Böylece tüm vatandaşlara asgari bir seviyede de olsa belli bir seviyede gelir garanti edilerek yoksulluk sorunu çözülmüş olacaktır”* (Gerek ve Oral, 2004, s.12).
- **Yönetimde Birlik:** Raporda, *“sosyal yardımların tekliğinin doğal bir sonucu olarak dağınık halde bulunan sosyal sigorta kuruluşlarının birleştirilmesi önerilmiş ve bu kamu hizmetinin Sosyal Güvenlik Bakanlığı eliyle yürütülmesi gerektiği vurgulanmıştır. Böylece hizmetin veriminin artması, maliyet, bürokrasi ve formalitelerin azaltılması amaçlanmıştır”* (Koç, 2006, s.97).

- **Kişisel Sorumluluk, Primlerde Teklik ve Vergilerle Katkı Sağlama:** Beveridge kural olarak “*kişisel sorumluluk ilkesini benimsemiştir bir başka ifadeyle devletin yanında bireylerinde sosyal güvenliğin finansmanına katkıda bulunmaları gerekli olduğunu belirtmiştir*”. Bu bağlamda “*talep olmadan sosyal güvenlik kuruluşları yardım yapmamalı; sosyal güvenlik devlet ve kişilerin işbirliği ile sağlanmalı ve bunun doğal sonucu olarak her şey devletten beklenmemelidir*”. Bu açıdan bakıldığında, “*Beveridge, katılmalı sosyal güvenlik sisteminden yanadır. Öte yandan katılımsız sosyal güvenlik tamamlayıcı nitelikte olmalıdır. Bu düşüncenin sonucu olarak kişilerin mali katkıları veya ödeyecekleri sigorta primleri de aynı zamanda sigorta yardımlarındaki teklik ilkesine uygun olmalıdır. Böylece her sigorta kolu için ayrı prim yerine tek bir prim ödenmelidir. Bunun yanında aile yardımları ve sağlık konularında finansman kaynağı vergiler kabul edilerek ulusal dayanışma sağlanmalıdır*” (Başterzi ve Baycık, 2019, s.18-19). Ayrıca, Beveridge, “*ödenen primler karşılığında devletin, hem sosyal güvenliği garanti etmesi hem de şahsi gayret ve çabalar neticesinde bu asgari haddin üstüne çıkılmasına ilişkin imkânları hazırlaması gerektiğini vurgulamıştır*” (Koç, 2006, s.97-98).
- **Sosyal Güvenlik Sisteminin “Tam İstihdam” ve “Ulusal Sağlık” Politikalarıyla Desteklenmesi:** Rapora göre “*sosyal güvenlik, ülkede uygulanan ekonomik ve sosyal politikanın bir parçası olduğundan dolayı etkin bir sosyal güvenlik sisteminin “tam istihdam” ve “ulusal sağlık” politikalarıyla desteklenmesi gereklidir. Ayrıca daha önce belirtildiği gibi genel sağlık hizmetlerinin vergilerle finanse edilerek, tüm halka ücretsiz tıbbi yardım sağlanması gereklidir*” (Koç, 2006, s.98).

Kısacası Beveridge Raporu, “*dağınık halde bulunan sosyal sigorta kurumlarının birleştirilmesini ve tek elden yönetilmesini, sigortalılığın zorunlu olmasını, tek ve maktu prim alınmasını, sosyal güvenliğin toplumun tamamını kapsamasını, gelirleri ne olursa olsun sosyal riskle karşılaşan herkese asgari bir hayat düzeyi sağlayacak yardım yapılmasını, sosyal güvenliğin finansmanının vergilerle desteklenmesini, sosyal güvenliğin etkili bir şekilde sağlanabilmesi için diğer sosyal politika önlemleriyle desteklenmesini ve tüm risklerin kapsam içine alınmasını önermiştir*”. Raporu’nun ardından ülkeler, sosyal güvenlik sistemlerini oluştururken Beveridge Raporu’nun esaslarına dayandıkları görülmektedir (Gerek vd., 2013, s. 201).

İngiliz yasa koyucusu, yukarıdaki ilkeleri içeren Beveridge Raporu’ndan geniş ölçüde esinlenerek yeni yasalar çıkarmasına rağmen sonraki yıllarda İngiltere’de yaşanan ekonomik sıkıntılar yüzünden bu rapordaki görüşlerden sapmalar olmuştur. 1979 yılında iktidara gelen muhafazakârlar, hızla ‘Beveridge-İngiliz’ modelinden uzaklaşarak, bireysel özgürlük ve bireysel sorumluluk ilkelerini benimsemiş ve devletin sadece asgari yaşam düzeyini koruyacak seviyede maktu bir yardımla yetineceğini ilke olarak kabul etmiştir (Başterzi ve Baycık, 2019, s.19).

1.5.Sosyal Güvenliğin Evrenselleşmesi

Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra iktisadi ve sosyal güvensizliğin savaşlardan daha fazla acı sonuçlar doğurduğu için iktisadi ve sosyal adaleti gerçekleştirmeden kalıcı bir barışa ulaşmanın mümkün olmadığı, hem savaşa katılan ve hem de savaşa katılmayan tüm devletler tarafından anlaşılmıştır. Bu nedenle gelişen yeni düşünceler, uluslararası düzeydeki sosyal güvenlik çalışmalarının temelini oluşturmuştur (Alpar, 2000, s.3). Böylece sosyal güvenlik hakkının uluslararası bir değer kazanması Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra başlamış ancak özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonraki dönemde ise hız kazanmıştır (Baylan, 2014, s.43). Bu nedenle sosyal güvenliğin

evrenselleşmesi kapsamında uluslararası örgütler tarafından kabul edilen düzenlemeler büyük önem taşımakta ve bu bölümde söz konusu konuya yer verilmektedir.

1.5.1. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)

Sosyal güvenlik temel bir insan hakkıdır. Bu nedenle uluslararası çalışma standartları oluşturmak amacıyla 1919 yılında ILO'ya görev verilmiştir (Baylan, 2014, s.43). Kurulduğu yıldan bu yana ILO, meydana getirdiği organları aracılığı ile iş hukuku ve sosyal politika alanında uluslararası kurallar üretmiştir. Sosyal güvenliğin uluslararası düzeyde temel bir hak olarak 1940'lı yılların ortasından itibaren kabul görmesine rağmen ILO, uluslararası düzeyde temel sosyal güvenlik hukukunun oluşmasına ve gelişmesine kuruluşundan itibaren büyük önem vermiştir (Selvi, 2014, s.21).

ILO'nun yetki ve sorumluluk alanları zamanla genişletilmiş ve *“korunmaya ihtiyacı olan herkese temel bir gelir ile tam tıbbi yardım sağlamak üzere sosyal güvenliğin genişletilmesi”* ile *“analığın ve çocukların korunmasına yönelik programların uygulanması kapsamında önemli tavsiye kararları”* kabul edilmiştir. Bu genişleme, ilerleyen yıllarda sosyal güvenliğin bir insan hakkı olduğunu bildiren belgelerin meydana gelmesine de katkı sağlamıştır. Ayrıca söz konusu bu gelişmeler, sosyal güvenliği küresel ve sistemli bir şekilde genişletecek olan asgari normların oluşmasında da önemli bir aşama teşkil etmiştir (Selvi, 2014, s.21).

ILO'nun farklı tarihlerde kabul ettiği sosyal güvenlik ile ilgili sözleşme ve tavsiyeler, sosyal güvenliğin evrenselleşmesinde çok önemli katkı sağlamıştır. Bu bağlamda;

- *“1919'da kabul edilen 1 Nolu Çalışma Saatleri (Sanayi) Sözleşmesi, 2 Nolu İşsizlik Sözleşmesi, 3 Nolu Analığın Korunması Sözleşmesi, 4 Nolu Gece Çalışması (Kadınlar)*

Sözleşmesi, 5 Nolu Asgari Yaş (Sanayi) Sözleşmesi, 6 Nolu Gençlerin Gece Çalışması (Sanayi) Sözleşmesi”,

- *“1920’de kabul edilen 8 Nolu İşsizlik Tazminatı (Deniz Kazası) Sözleşmesi”,*
- *“1921’de kabul edilen 16 Nolu Gençlerin Tıbbi Muayenesi (Deniz) Sözleşmesi”,*
- *“1925’de kabul edilen 17 Nolu İşçinin Tazmini (Kazalar) Sözleşmesi, 18 Nolu İşçinin Tazmini (Meslek Hastalıkları) Sözleşmesi”,*
- *“1927’de kabul edilen 24 ve 25 Nolu Hastalık Sigortası Sözleşmeleri”,*
- *“1933 yılında kabul edilen 35 ve 36 Nolu Yaşlılık Sözleşmeleri, 37 ve 38 Nolu Malullük Sigortası Sözleşmeleri, 39 ve 40 Nolu Ölüm Sigortası Sözleşmeleri”,*
- *“1934’de kabul edilen 44 Nolu İşsizlik Yardımı Sözleşmesi” bu türden sözleşmelerin birkaçıdır (Baylan, 2014, s.43-44).*

1.5.2. Atlantik Paktı

Atlantik Paktı, İkinci Dünya Savaşı devam ederken İngiltere başbakanı Churchill ile o tarihte henüz savaşa girmemiş olan Amerika Birleşik Devletleri’nin başkanı Roosevelt arasında beş gün süren müzakereler neticesinde 14 Ağustos 1941 tarihinde yayınladıkları ortak bildirinın adıdır (Arıkanoğlu, 2016, s.174). Esasen, İkinci Dünya Savaşı sırasında, devletlerin iktisadi ve sosyal alandaki sorumluluklarını vurgulayan bazı uluslararası bildirimler yayınlanmış ve bunlar ulusal pozitif hukukların yenilenmesini büyük ölçüde özendirmiştir. Bu bağlamda Atlantik Paktı büyük önem arz emektedir

(Aydın, 2009, s.43). Öyle ki, sosyal güvenlik, Atlantik Paktı ile ilk kez uluslararası düzeyde kullanılmaya başlanmıştır. Atlantik Paktı'nda *“herkese daha iyi çalışma koşulları, daha fazla ekonomik ve sosyal güvenlik sağlamak için uluslararası tam bir işbirliği kurulması”* gerektiği vurgulanmıştır (Yurdadoğ, 2017, s.255).

1.5.3. Filedelfiya (Philadelphia) Bildirisi

Filedelfiya Bildirisi, ILO'nun Filedelfiya'da 10 Mayıs 1944 tarihinde yaptığı 26. toplantısında kabul edilmiş bir bildiridir (ILO, 2015). 1944 yılında Filedelfiya Bildirisi ile dünya milletleri tarihte ilk kez sosyal güvenliğin herkesi kapsayabilecek şekilde genişletilmesi gerekliliğini kabul etmiş ve bu yönde söz vermiştir (Baylan, 2014, s.44). Böylece *“sosyal güvenlik kavramının ILO'nun resmi belgelerinde ilk kez yer almasını sağlayan ve tüm ülkelere sosyal güvenliğin asgari standartlarını sağlamayı öneren 102 sayılı sözleşme ve bu sözleşmenin esinlendiği 1944 tarihli Filedelfiya Bildirisi ayrı bir öneme sahiptir”* (Aydos, 2014: 14).

1.5.4. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi

Sosyal güvenlik alanında önemli bir evrensel düzenleme olan İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, 1948'de sosyal güvenliğin uluslararası düzeyde temel insan hakkı olarak kabul edilmesini sağlamıştır (Baylan, 2014, s.44). Bildirinin 22., 23., ve 25. maddelerinde sosyal güvenliğe ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. Bu bağlamda bildirinin 22. maddesinde *“herkesin, toplumun bir üyesi olarak, sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu, sosyal güvenlik hakkının herkesin onur ve kişiliğinin gelişimi için gerekli olduğu, bunu sağlayacak iktisadi, sosyal ve kültürel hakların, her ülkenin kaynaklarına göre ulusal gayret ve uluslararası işbirliği sayesinde tatmin edilebileceği”* belirtilmiştir. Bildirinin 23. maddesine göre *“herkesin işini serbestçe seçme, adaletli ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunmaya hakkı”* bulunmaktadır. Bu maddeye göre herkesin,

herhangi bir ayırım gözetmeksizin, eşit işe, eşit ücret alma hakkı; kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır bir ücret alma hakkı; sendika kurma veya sendikaya üye olma hakkı vardır. Bildirinin 25. maddesine göre ise “*herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı; işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkı; anaların ve çocukların özel bakım ve yardım görme hakkı*” bulunmaktadır (Gerek ve Oral, 2004, s.22; Unicankara, 2019, s.3).

1.5.5. Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkında 102 Sayılı ILO Sözleşmesi

Hiç kuşkusuz, sosyal güvenliğin evrenselleşmesinde; ILO’nun sosyal güvenlikle ilgili normları arasında bulunan, uluslararası sosyal güvenlik hukukunun temelini oluşturan ve Örgüt’ün 4-28 Haziran 1952 tarihleri arasında düzenlenen Uluslararası Çalışma Konferansı’nın 35. Oturumu’nda kabul edilen “*Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkında 102 Sayılı ILO Sözleşmesi*”nin ayrı bir yeri bulunmaktadır. Öyle ki, “*102 sayılı ILO Sözleşmesi, bağlayıcı hükümleriyle birlikte sosyal güvenliğin “çekirdek” yapısı olarak kabul edilen sağlık (tıbbi tedaviler), hastalık, yaşlılık, işsizlik, iş kazaları ve meslek hastalıkları, aile yükleri, analık, maluliyet ve ölüm riskleri başta olmak üzere söz konusu risklere karşı dokuz sosyal sigorta kolunu, bir belgede toplayarak sosyal güvenlik hukukunu uluslararası hukukun ayrı bir kolu haline getiren uluslararası bir referans aracı*” olmuştur. 102 Sayılı ILO Sözleşmesi, esnek hükümler ihtiva etmekle birlikte, söz konusu sigorta kollarını tanımlayan, her biri için asgari standartlar belirleyen ve bu rejimlerin devamlılığını ve iyi yönetilmelerini sağlamaya yönelik ilkeleri tespit eden dünya çapında tek uluslararası sözleşmedir (Selvi, 2014, s.24-25).

1.5.6. Avrupa Konseyi Çerçevesinde Yapılan Düzenlemeler

Avrupa Konseyi, İkinci Dünya Savaşı'ndan büyük maddi ve manevi kayıpla çıkan Avrupa'da, halklar arasında uzlaşmayı sağlamak ve kıtada devam eden gerginlik ve çatışmanın yerine, ortak kurumlar, standartlar ve sözleşmelere dayalı güven ve işbirliği ortamı oluşturmak amacıyla kurulmuştur. Bu bağlamda “Avrupa Konseyi, insan hakları, hukukun üstünlüğü ve çoğulcu demokrasi ilkelerini korumak ve güçlendirmek; azınlıklar, ırkçılık, hoşgörüsüzlük ve yabancı düşmanlığı, sosyal dışlanma, uyuşturucu madde ve çevre konularındaki sorunlara çözüm bulmak; Avrupa kültürel benliğinin oluşmasına ve gelişmesine katkı sağlamak amacıyla merkezi Strazburg'da olmak üzere 5 Mayıs 1949 tarihinde kurulmuştur” (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2019). Sosyal güvenlik konusunda da sözleşmeler yapan Avrupa Konseyi'nin sosyal güvenlik düzenlemelerinin en önemlileri ise “Avrupa Sosyal Şartı”, “Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu” ve “Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi”dir.

- **Avrupa Sosyal Şartı:** Sosyal güvenliğin evrenselleşmesi hususunda önemli bir yeri olan “Avrupa Sosyal Şartı”, on yıla yakın bir hazırlık döneminden sonra, Avrupa Konseyi üyesi on altı devlet temsilcisince 18 Ekim 1961 tarihinde Torino'da imzalanarak kabul edilmiş ve 26 Şubat 1965 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Sarmış ve Şahin, 2014, s.25). Avrupa sosyal şartı, sosyal güvenlik konusunda önemli ilkeleri benimsemiştir.
  - Buna göre, 12. maddede “*taraf devletler sosyal güvenlik hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak için bir sosyal güvenlik sistemi oluşturmayı veya mevcut sistemi korumayı; en azından ILO'nun 102 Sayılı Sözleşmesindeki normlara eşit bir sosyal güvenlik sistemini devam ettirmeyi ve sosyal güvenlik sistemini giderek daha bir üst seviyeye çıkarmayı*

gerçekleştirme sorumluluğundadırlar”. Benzer şekilde “*devletler aralarında uygun ikili veya çok taraflı sözleşmeler yaparak veya uygun hukuksal araçlarla vatandaş olanlar, olmayanlar arasında sosyal güvenlik haklarının elde edilmesi, kazanılmış hakların korunması, diğer ülkelerde geçen sigortalılık sürelerinin birleştirilmesi gibi konularda eşitlik unsurunun uygulanması amacıyla gerekli tedbirlerin alınması mecburi kılınmıştır*” (Gerek ve Oral, 2004, s.22; DPB, 2019, s.398).

- Şartın 13. maddesinde “*sağlık ve sosyal yardım hakkı*” düzenlenmiştir. Buna göre “*taraf devletler yeterli olanağı bulunmayan herkese yeterli yardımı sağlamak ve hastalık halinde bunun gerektirdiği bakımı sunmakla sorumludurlar*”. Ayrıca “*taraf devletler, böyle bir yardım görenlerin, bu nedenle siyasal ve sosyal haklarının kısıtlanmasını önlemek; herkesin, kişisel veya ailevi mahrumiyet halini önlemek, gidermek veya en azından hafifletmek için gerekebilecek öneri ve kişisel yardımları uygun kamusal veya özel hizmetler eliyle alabilmesini sağlamakla sorumludur*” (DPB, 2019, s.398-399).
- Öte yandan Şartın 14. maddesi “*sosyal refah hizmetlerinden yararlanma hakkı*”nın etkili bir biçimde kullanılmasını düzenlemiştir. Buna göre, “*taraf devletler, sosyal hizmet yöntemlerinden faydalanarak toplumda bireylerin ve grupların refah ve gelişmelerine ve sosyal çevreye uyum sağlamalarına katkıda bulunacak hizmetleri desteklemeyi ya da sağlamayı; bireylerin ve gönüllü veya diğer örgütlerin bu tür hizmetlerin kurulması ve sürdürülmesine katılmalarını*

özendirmeyi taahhüt etmektedirler” (DPB, 2019, s.399).

- **Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu:** Sosyal güvenliğin evrenselleşmesini sağlayan bir başka uluslararası belge de 13 ülke tarafından onaylanan “Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu”dur (İzgi, 2008, s.87). 16 Nisan 1964’te Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen ve 17 Mart 1968’de yürürlüğe giren “Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu”, “Avrupa Sosyal Şartı”nın da ötesine geçerek üyelerine 102 sayılı sözleşmede kabul edilen dokuz riskten en az altısını kabul etme şartı getirmiştir. 2 Nisan 1996 tarihinde, “Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı” ile ILO’nun standardının üstüne çıkarak herkesin “yoksulluğa ve sosyal dışlanmaya karşı koruma hakkı” ve “konut edinme hakkı”na sahip olduğunu belirtmiştir (Baylan, 2014, s.45).
- **Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi:** Avrupa Konseyi’nin belgelerinden olan “Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi” 14 Aralık 1972 tarihinde Paris’te imzalanmış ve 01 Mart 1977 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi; “*sosyal güvenliğin hastalık, analık, malullük, yaşlılık, iş kazaları ve meslek hastalıkları, işsizlik, aile yardımları ile ölüm yardımları ve ödeneklerini kapsamaktadır*” (RG, 13.07.1976, Sayı: 15655).

Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi hükümleri “*bir veya birden fazla taraf ülke mevzuatına tabi olan veya daha önce tabi olmuş bulunan ve taraf ülkelerden birinin vatandaşı olan kişiler veya taraf ülkelerden birinin ülkesinde ikamet eden mülteciler veya vatansız kişilerle bunların aile fertleri ve hayatta kalan hak sahibi kişilerini kapsamaktadır*”. Sosyal Güvenlik Sözleşmesi hükümleri ayrıca “*vatandaşlık durumları*

ne olursa olsun, bir veya birden fazla taraf ülke mevzuatı kapsamında kalmış olan bir kimsenin taraf ülkelerden birinin vatandaşı olan hak sahipleri veya taraflardan birinin ülkesinde ikamet eden mülteciler veya vatansız kişiler hakkında da uygulanır” (RG, 13.07.1976, Sayı:15655). Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi ile getirilen önemli ilkeler şunlardır:

- ***Uygulamada Eşitlik:*** “*Taraf ülkelerden her birinin sosyal güvenlik mevzuatına göre taraf ülke vatandaşlarıyla mültecilere ve vatansız kişilere eşit işlem yapılması gerekmektedir”*
- ***Yer Değiştirme Nedeniyle Yardımların Yitirilmemesi:*** “*Sözleşmeye taraf olan ülkeler, taraf ülkeler arasında yer değiştirmiş olmalarına rağmen, sosyal güvenlik mevzuatı ile sağlanan yardımlardan yararlanma hakkını koruyacaklarını kabul etmişlerdir” (RG, 13.07.1976, Sayı:15655).*
- ***Hizmetlerin Birleştirilmesi:*** “*Hastalık, analık, malullük, yaşlılık, işsizlik ve ölüme bağlı yardım ve ödeneklerden faydalanmada çeşitli ülkelerde geçen sürelerin birleştirilmesi esas alınmıştır”*
- ***Diğer Sözleşmeleri Etkilememe:*** “*Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi, başta ILO tarafından kabul edilen sözleşmeler olmak üzere, Avrupa Birliği’ni meydana getiren sözleşmeleri ve ülkeler arasındaki ikili sözleşmelerdeki sosyal güvenliğe ilişkin hükümleri etkilemez” (Gerek ve Oral, 2004, s.24).*

1.6.Sosyal Güvenlik Sisteminin Finansmanı

Sosyal hukuk devleti gereği sosyal güvenlik sistemi bir ÷lkede, herkesin insan onur ve haysiyetine yaraşır bir hayat devam etmesini amaçlar. Sosyal güvenlik sistemi bu amacını güçlü ve etkili bir finansman yapısı ile gerçekleştirir. Sosyal güvenlik sisteminin finansmanı, bir ÷lkenin ekonomik koşullarına, siyasi yapısına, kültürel geçmişine göre ÷lkeden ÷lkeye ve aynı ÷lke içinde dönemden döneme değişkenlik gösterebilir (Boyacıoğlu ve Öçal, 2018, s.911). Bu bölümde öncelikle sosyal güvenliğin finansman kaynaklarına ardından da sosyal güvenliğin finansman yöntemlerine değinilecektir.

1.6.1.Sosyal Güvenliğin Finansman Kaynakları

Sosyal güvenlik rejimlerinin adlandırılması hangi gelir kaynakları ile finanse edildiğine göre değiştiğinden dolayı sosyal güvenliğin finansman konusu çok önemli bir konudur. Nitekim literatürde temel gelir kaynağı primler olan sosyal sigortalar “primli sosyal güvenlik rejimleri” olarak adlandırılırken; vergilerle finanse edilen kamu sosyal güvenlik harcamaları da “primsiz sosyal güvenlik rejimleri” olarak adlandırılır. Aslında bir toplum, sosyal güvenlik sisteminin finansmanının doğrudan sistemden yararlananlar tarafından karşılanmasını tercih ediyorsa primli finansmanı, giderlerin tamamının devletçe karşılanmasını istiyorsa vergi ile finansmanı tercih ediyor demektir (Arıcı ve Alper, 2012, s.123).

Bir başka ifadeyle sosyal güvenliğin finansmanı için gelir kaynakları iki ayrı temele göre belirlenir. Bunlardan ilki sosyal güvenlik her şeyden önce kişisel sorumluluk bilincine dayandırılır. Kişisel sorumluluk ön plana çıkınca, kişi kendisinin ve ailesinin güvencesini devletten önce düşünmek durumundadır. İkincisinde ise sosyal güvenlik bir toplum sorunu olarak kabul edilir ve kişinin sosyal güvenliğini sağlama sorumluluğu devlete yüklenir. Sosyal güvenliğin finansmanı birinci görüşe göre işçi ve işverenden alınan primler ile devletin katkısına dayanana üçlü bir finansmana dayanırken; ikinci

görüŖe göre ise sosyal güvenliğin bütün giderleri devletin gelirleriyle karşılanır (Yurdadoğ, 2000, s.86-87).

1.6.1.1.Prim Gelirleri ile Finansman Yöntemi

Esasen sosyal güvenliğin vatandaşlar için bir hak olduğu ve bu hakkı sağlamanın da sosyal devletin en başta gelen görevlerinden biri olduğu hemen hemen tüm ülkeler tarafından kabul edilir. Ancak sosyal güvenliği sağlamanın devletin görevi olması, tüm harcamaları da devletin yapacağı anlamına gelmemelidir. Bu yaklaşıma göre devlet, amacı belirtecek, sistemi kuracak ve işletmek için gerekli organizasyonu sağlayacaktır. Söz konusu organizasyonu sağlarken de finansman açısından kişisel sorumluluk ilkesini dikkate alacaktır. Bir diğer ifadeyle devlet finansman kaynağı oluşturmak amacıyla faal nüfusun yani işçi ve işverenlerin sisteme katkıda bulunmaları için gerekli düzenlemeleri yapacaktır (Gerek ve Oral, 2004, s.56).

Sosyal sigortalara prim ödemede ilk öne çıkan grup, sağlanan sosyal güvenlik garantisinden dorudan faydalanan sigortalı işçilerdir. Neticede işçilerin finansmana katılmaları, kişinin kendi güvenliğini sağlamada sorumluluk taşıması gerektiği düşüncesine yani kişisel sorumluluk ilkesi dayandırılır. Buna göre sosyal güvenlik (sosyal sigortalar) olmasaydı kişiler zaten kendi güvenliğini kendi sağlayacaklardı. Ayrıca sigortalı işçilerin ödedikleri primler, sadece kendileri için değil, aynı zamanda bakmakla yükümlü oldukları eş, çocuk, ana-baba gibi aile bireyleri için de sosyal güvenlik garantisi sağlarlar. Bu durumda sigortalı işçiler ödedikleri primlerle hem nesil içi ve nesiller arası bir dayanışmayı sağlamış; hem de kişisel sorumlulukları yanında toplumsal sorumluluklarını da yerine getirmiş olurlar (Arıcı ve Alper, 2012, s.127).

İşverenlerin, prim ödeyerek sistemin finansmanına katılmaları, onlar için işgücü maliyetlerinin artması gelirken aynı zamanda bu durum onlara bazı avantajlar da sağlarlar. Öncelikle çalışanların sosyal güvenliğinin sağlanması, işgücü verimliliğini ve işlerin devamlılığını

artırır. Gelecek endişesi taşımayan insanlar işlerine daha bağlı ve daha verimli olarak çalışırlar. Öte yandan işverenler çalıştırdıkları işçilerin iş kazaları ve meslek hastalıkları gibi risklere karşı korunması sorumluluğunu taşırlar. Ancak sosyal güvenlik sistemi sağladığı hizmetler ile bu sorumluluğu işverenlerin üzerinden büyük ölçüde alır (Gerek ve Oral, 2004, s.56-57). Devletin sosyal güvenliğin finansmanına katılması için birden fazla neden vardır.

- Bunlardan ilki “*sosyal güvenlik, insanların gelirlerine bakılmaksızın toplum huzurunu ve refahını bozan sosyal tehlikelerin verdiği zararlardan onların kurtulmasını bir insan hakkı ve esas itibariyle de bir devlet görevi*”dir. Bu nedenle devletin sosyal güvenliğin finansmanına katılması gereklidir (Cural, 2016, s.694).
- İkincisi, “*sosyal güvenliğin finansman yükünün tamamen işçi ve işverenlere yüklenmesi prim oranlarının yükselmesine neden olur. Bu durumda da işçilerin gelirleri azalırken işverenlerinde işgücü maliyetleri yükselir. Prim oranlarının düşük tutulması durumunda ise sosyal güvenlik gerekli hizmeti gerçekleştirmez*”.
- Üçüncüsü ise “*devletin katkılarıyla sosyal güvenliğin finansman yükü daha adil dağıtılır. İşçilerin ödediği primler ücret üzerinden eşit oranlardadır. Ancak düşük ücretle çalışanla, yüksek ücretle çalışandan aynı oranda prim alınmasına rağmen bunun yükü düşük ücretle çalışan için daha ağırdır. Devlet artan oranlı vergiler uygulayarak, sosyal güvenlik harcamalarının bir bölümünü karşıladığında, sigortalılar üzerindeki, sosyal güvenlik giderlerine katılma payı daha adil dağıtılmış olur*” (Gerek ve Oral, 2004, s.57-58).

Öte yandan primleri kimin ödediği kadar, kimlerin ne kadar ödediği de önemlidir. Sosyal sigortaların ilk yıllarında, sigortalılar daha fazla prim öderken, sonraki yıllarda prim yükü yavaş yavaş işverenlerin üzerine kaydırılmıştır. Özellikle refah devleti anlayışı ile birlikte, sosyal güvenlik alanında sağlanan gelişmeler, genellikle işverenlere getirilen ilave yüklerle karşılanmıştır. Ancak, seksenli yıllardan sonra küreselleşme ve artan rekabet ortamı prim yükünü sigortalılar ve işverenlerden devlet üzerine kaydırmıştır (Arıcı ve Alper, 2012, s.128).

1.6.1.2.Vergi Yolu ile Finansman Yöntemi

Sosyal güvenliğin finansmanı primler yoluyla sağlanabildiği gibi vergiler yoluyla da sağlanabilir. Ancak bunu başarabilmek için kapsamlı bir sosyal güvenlik sisteminin bulunması; sosyal güvenlik sistemlerinin ülke nüfusunu kapsamaması gerekir. Vergi gelirleri ile sosyal güvenliğin finansmanında dikkat edilmesi gereken önemli husus ne zaman prim gelirlerine, ne zaman vergi gelirlerine başvurulması gerektiğidir. Vergi gelirleri ile sosyal güvenliğin finansman yönetiminin başarılı olabilmesi, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durumla yakından ilgilidir. Bu nedenle vergi gelirlerine başvurulurken de, hangi verginin ülke ekonomisi için daha uygun olacağına dikkat edilmelidir. Aksi halde ülke ekonomisi düşünülmeden uygulamaya konulacak yeni vergiler, olumsuz sonuçlara da neden olabilir (Çalışır, 2018, s.2).

Neticede sosyal güvenliğin finansmanında vergi tekniğinin kullanılması durumunda, iş göremezlik ödenekleri, malullük ve yaşlılık gibi ücret gelirinin yerini tutacak sosyal güvenlik gelirleri söz konusu ise bunların ücret gelirleri ile bağlantılı olmaları nedeniyle, bu hizmetlerin finansmanı ücret gelirlerinden alınacak vergiler ile sağlanması daha doğru olacaktır. Ancak aile yardımları ve sağlık yardımları gibi doğrudan ücret gelirleri ile bağlantılı olmayan hizmetlerin finansmanı sadece ücretlilerin gelirlerinden alınan vergiler

ile değil, toplumun tüm kesimlerinden alınan vergilerle sağlanması daha uygun olacaktır (Gerek ve Oral, 2004, s.58).

Öte yandan devletin sosyal güvenliğin finansmanına katılımı yalnızca belirli vergi gelirlerinden pay ayırma biçiminde olabileceği gibi farklı biçimlerde de olabilir. Bu bağlamda devlet, sosyal güvenlik kurumlarına, bütçe gelirlerinden pay ayırabilir; sosyal güvenlik kurumlarına vergi bağışıklıkları sağlayabilir; sosyal güvenlik açıklarını kapatmak amacıyla transfer harcamaları gerçekteşirebilir (Çalışır, 2018, s.2).

1.6.2. Sosyal Güvenliğin Finansman Yöntemleri

Sosyal güvenlik sistemine prim ödeyenler ister devlet, ister işi veya işveren olsun toplanan primlerin uygun bir finansman yöntemi ile değerlendirilmesi önemlidir (Güneş ve Yakar, 2004, s.128). Neticede sosyal güvenliğin gelir-gider dengesinin sağlanmasında benimsenen yöntem, sosyal güvenlik sisteminin geliri yeniden dağıtımı da belirler. Bu açıdan gelir-gider denkliğinin sağlanmasında iki temel yöntem bulunmaktadır. Bunlar “dağıtım yöntemi” ve “fon yöntemi”dir. Ancak bazı durumlarda her ikisinin bir arada kullanıldığı karma yönteminde uygulamalar arasında yer aldığı görülür. Hangi yöntemin uygulanacağı ise sigorta kolunun özelliği, sosyal sigortanın kuruluş yılı, ülkenin iktisadi ve sosyal yapısı ile siyasi iktidarların tercihlerine bağlı olarak değişir (Alper vd., 2013, s.20-21).

1.6.2.1.Fon Biriktirme Yöntemi

Fon biriktirme yöntemi diğer adıyla kapitalizasyon yöntemi sosyal risklerin ileride doğuracağı ödemeleri karşılayabilmek için bir “fon” oluşturulması esasına dayanır. Bu yöntemde, matematiğe ve olasılık hesaplarına dayanan aktüeryal hesaplamaları ile üyelerin ödeyeceği sabit bir prim veya katkı oranı belirlenerek gelir ve giderlerin devamlı olarak dengede tutulması amaçlanır (Güneş ve Yakar, 2004, s.129).

Fon biriktirme yönetimin işleyişi, piyasadaki cari faiz oranını esas alarak, bugünkü gelirin ilerideki belli bir tarihte ulaşacağı değeri hesaplama esasına dayanır. Diğer bir ifadeyle fon biriktirme yönetimin esası bugün toplanan primlerin bir fonda biriktirilerek ve en iyi şekilde değerlendirilerek gelecek bir zamanda kullanılmasıdır (Erol, 2005, s35).

Fon biriktirme yöntemi, bugün çalışan kişilerin ve neslin, gelecek dönemde kendi sosyal güvenlik ihtiyaçlarını, kendilerinin finanse etmesi anlamına gelir. Fon biriktirme yöntemi, süreç içinde sağladığı fon gelirleri ile daha yüksek bir sosyal güvenlik garantisi sağlar. Kişilerin kendi sosyal güvenlikleri için ödeme yaptıkları düşüncesiyle prim ödeme konusunda istekli olmalarına neden olur. Fon biriktirme yönteminde ödenen primler ile sağlanan aylıklar arasındaki ilişki daha iyi kurulduğu için bu yöntem avantajlı bir finansman yöntemi olarak kabul edilir. Uzun dönemde elde edilen gelirlerle, uzun dönem sosyal güvenlik giderlerinin karşılanması esasına dayanan fon biriktirme yöntemi malullük, yaşlılık ve ölüm gibi uzun vadeli sigorta kolları için daha uygun ve işsizlik sigortası için ise mutlaka uygulanması gereken bir finansman yöntemidir (Alper vd., 2013, s.21).

Fon biriktirme yönteminde fonlar kendi içinde, “bireysel fon biriktirme yöntemi” ve “kolektif fon biriktirme yöntemi” olmak üzere ikiye ayrılır. Bireysel fon biriktirme yönteminde, sigortalı için sigortalının ve işverenin ödediği primler sigortalıya tahsis edilen bireysel fon hesabına geçirilir. Bu hesapta biriken paralar (primler), ileride sigortalıya sağlanacak sosyal gelirlerin kaynağını oluşturur. Bireysel fon biriktirme yöntemi karşılıklı dayanışma ve sosyal risk yükünün kişiler arasında dağıtımını ilkesine aykırı olduğu için eleştirilmiştir (Paksu, 2007, s.34).

Ödenecek prim miktarının belirlenmesinde kişinin yaş, medeni durum ve diğer sübjektif özellikler dikkate alınmalıdır. Uygulamada bireysel fonlar genellikle “bireysel emeklilik planı” ve “mesleki emeklilik

planı” şeklindedir. Bireysel fonlamaya dayanan bireysel emeklilik planlarında her sigortalının primleri kendi adına açılacak bir hesapta toplanmakta ve toplanan bu paralar fon yönetici tarafından yönetilmektedir. Söz konusu bu yöntemde prim ile yardım arasında yakın bir ilişki olduğundan dolayı prim ödemedi kaçınma eğilimi azdır. Ücretler arasında farklılıklar, primler için de geçerli olacağından bu yöntemde düşük ücretliler emekli olduğu zaman daha düşük emekli aylığı alacaklardır. Bu planların uygulanmasındaki amaç ise kişilerin daha rahat bir emeklilik dönemi geçirmeleri için çalıştıkları dönemde kendi kendilerini destekleyen tasarruflar gerçekleştirmeleridir (Erol, 2005, s.35).

Mesleki emeklilik planı ise bir işin icrasına göre temellenmiş, bir meslek kuruluşuna bağlı belli zümredeki kimselere uygulanan, zorunlu ve katkı esasına dayanan, katkı payı ile paralel bir birikim sağlayan bir bireysel fon biriktirme yöntemidir. Çalışanları yitirmemek amacıyla işverenler tarafından düzenlenen mesleki emeklilik planı, çalışanları teşvik ettiğinden dolayı işgücü devrini azaltır (Erol, 2005, s.36; Karabacak, 2015, s.9-10).

Kolektif fon biriktirme yönteminde ise kişisel farklılıklar dikkate alınmaz ve herkesten alınan primlerle ihtiyacı olan kişilere sosyal güvenlik garantisi sağlanır. Gerek primlerin tahsilinde gerekse aylıkların belirlenmesinde alt ve üst sınırlar uygulayan kolektif fon biriktirme yöntemi, bireysel fon biriktirme yönteminin aksine, sosyal güvenliğin sosyal dayanışma ilkesini hayata geçirir. Yüksek gelirlilerden alınan yüksek primlerle oluşturulan fonlardan, düşük gelirlilerden alınan düşük prim ödeyenlere ödenen yüksek aylıklarla nesil içi gelirin yeniden dağılımını sağlayarak sistemin sosyal niteliğini güçlendirir. Uygulamada, özel sigortalara çok benzediği, sosyal sigortaların sosyal dayanışmayı sağlama ilkesini göz ardı ettiği gerekçesiyle bireysel fon biriktirme yöntemi çok benimsenen bir yöntem değildir (Alper vd., 2013, s.141).

Finansman yöntemi olarak fon biriktirme yönteminin benimsenmesinin birçok olumlu ve olumsuz yönleri bulunmaktadır. Fon biriktirme yönteminin olumlu yönlerini şu şekilde sıralamak mümkündür.

- Sigortalılar, ödedikleri primlerin gelecekte kendi sosyal güvenlik ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılacağını bildiklerinden dolayı sistemi daha kolay benimser ve prim ödeme konusunda daha istekli davranırlar.
- Sistem başlangıçta yüksek primlerle çalışsa da, zamanla fon gelirlerinin artması ile prim oranları düşer.
- Sigortalılar ödedikleri primlere ek olarak fon gelirleriyle birlikte daha yüksek bir sosyal güvenlik garantisine sahip olabilirler.
- Bireysel fon biriktirme yönteminde hesaplar bireyler üzerinden yürütüldüğü için siyasi iktidarların sistemin işleyişine müdahalesi sınırlıdır.
- Ödenen primlerle sağlanan yararlar arasında güçlü bir ilişki bulunduğundan dolayı daha fazla prim ödeyerek daha yüksek sosyal güvenlik garantisi elde etmek isteyen kişilerin beklentilerine cevap verebilen bir sistemdir.
- Tasarruf eğilimi düşük, sermaye birikimi yetersiz olan ülkelerde sosyal güvenlik fonları iktisadi ve sosyal kalkınma için ihtiyaç duyulan fonların oluşturulmasına olanak sağlar.

- Sosyal güvenlik fonları, enflasyon dönemlerinde talep azaltıcı, durgunluk dönemlerinde ise talep artırıcı etkisiyle iktisadi istikrarın sağlanmasına yardımcı olur.
- Fonlar, sermaye piyasasını güçlendirdiği ölçüde ülkenin borçlanma ihtiyacını ve borçlanma maliyetini düşürebilir.

Yukarıda belirtilen fon biriktirme yönteminin olumlu yönleri yanında, olumsuz yönleri de vardır. Onları da şu şekilde sıralamak mümkündür.

- Her nesil kendi sosyal güvenliğini kendisi karşılamakta ve bu durum sosyal güvenliğin nesiller arası sosyal dayanışmayı sağlama ilkesini yok eder.
- Sosyal sigorta sisteminin ilk kurulduğu yıllarda bu sistem olmadığı için kapsama alınamayanlar, kalan sürede de yaş, prim ödeme süresi gibi şartları yerine getiremediğinden dolayı bu sistemin koruması dışında kalır.
- Orta ve uzun dönemde primlerin vergi karakteri güçleneceği için özellikle toplu fon biriktirme yönteminde sigortalılar prim ödemekten kaçınabilirler.
- Sosyal güvenlik fonlarının iyi değerlendirilememesi durumunda fonların erimesi ve sigortalıların gelecek dönemler için yaptığı tasarrufların değer kaybetmesi söz konusu olabilir.

Görüldüğü üzere fon biriktirme yönteminin kendine göre hem olumlu hem de olumsuz yönleri bulunmaktadır (Arıcı ve Alper, 2012, s.142).

Esasen fon biriktirme yöntemi genelde özel sigortalarda kullanılan bir yöntem olmasından dolayı uzun vadeli sigorta kollarında rahatlıkla

uygulanabilir. Çünkü bu sigorta kollarında riskler daha uzun ve geç bir zaman diliminde ortaya çıkmakta ve büyük fonlar oluşabilmektedir. Ancak bu sistem gelirin yeniden dağılımına izin vermeyen bir yapı içermesinden ve sosyal transferlere sınırlı düzeyde imkân tanimasından dolayı dağıtım sistemine göre ikinci planda kalmış hatta kimi zaman dağıtım sisteminin bir tamamlayıcısı, kimi zamanda alternatifi olarak görülmüştür. Nitekim sosyal güvenliğin dünyadaki uygulamalarına bakıldığında da dağıtım yönteminin çoğunlukla geçerli olduğu görülür (Çalışır, 2018, s.4).

1.6.2.2.Dağıtım Yöntemi

Sosyal güvenliğin finansman yöntemlerinden bir diğeri olan dağıtım yöntemi sisteminde ise belirli bir dönemde ödenmesi gereken sosyal güvenlik harcamaları aynı dönem içerisinde elde edilen gelirlerle karşılanır. Bu yöntemin hareket noktasını, toplanan primlerin enflasyondan dolayı değer kaybına uğramasını önlemek oluşturur (Demir ve Canbay, 2013, s.454). Böylece yöntemin temel amacı, ekonomik ve sosyal risklere karşı toplumun tüm kesimine güvence sağlamaktır.

Bu durumda dağıtım yönteminde fonların oluşumu, belirli yatırımlara dönüştürülerek gelir getirmeleri ve bunların yeni sigortalıların sosyal güvenliklerine harcanması söz konusu olmayıp, beklenilmeyen ve istisnai durumlardan kaynaklanan harcamaların karşılanmasına yöneliktir bir yöntemdir (Çalışır, 2018, s.3). Diğer bir ifadeyle dağıtım yöntemi belirli bir dönemdeki gelir-gider dengesi esasını oluşturduğu için aktif sigortalıların ödedikleri primler, fon yönteminde olduğu gibi herhangi bir fon oluşturmaz. Aynı dönemdeki pasif sigortalılara ya da bunların hak sahiplerine yapılacak sigorta yardımlarını karşılar. Prim ödeyenler de gelecekteki sigorta yardımlarına hak kazanırlar (Erol, 2005, s.38).

En basit anlamı ile bir yılın gelirleri ile bir yılın giderlerinin denkleştirilmesi anlamına gelen dağıtım yönteminde ağırlıklı olarak,

harcamaların bir yıldan diğerine büyük değişiklikler göstermediği kısa vadeli sigorta kollarının finansmanında kullanılır. Sistem, dönem içinde çalışanların, geliri olanların ve sağlıklı olanların yine aynı dönem içinde çalışmayan, gelirini kaybeden ve hasta olanların sosyal güvenlik ihtiyacını karşılaması esasına dayanır. Böylece dağıtım yöntemi aynı kuşakta bulunan insanların birbirlerinin sosyal güvenlik ihtiyacını finanse etmesi anlamına gelir (Alper vd., 2013, s.21). Dağıtım yöntemi, karmaşık hesaplama işlemlerini ve toplanan fonların işletilmesi gibi sorunları ortadan kaldıran, para değerindeki düşmelere karşı güven veren ve uygulanması basit, kolay ve anlaşılır bir yöntemdir. Bu yöntemde biriktirmeye gerek olmadığından dolayı hemen uygulamaya geçilir (Güneş ve Yakar, 2004, s.131).

Esasen yöntem bir sosyal grubun bireyleri arasında dayanışma ilkesine dayanır. Öyle ki, aktif sigortalı (halen çalışan ve prim ödeyen) grup, pasif sigortalı (çalışmayan ve sigorta yardımı alan) grubu finanse eder. Bu iki grup arasındaki ilişki, demografik, teknik ve hukuksal etkenlerle devamlı olarak değişkenlik gösterir. Prim ödeyenlerin sayısı, yardım alanlardan fazla ise prim oranlarının düşürülmesi veya yardım miktarının artırılması söz konusu olabilir. Aksi durumda ise yani prim ödeyenlerin sayısındaki düşme ya prim oranlarında bir artışa ya da sigorta yardımlarının miktarında bir azalmaya neden olur. Bu nedenle dağıtım yönteminin işlerliği, belirtilen etkenlerdeki dengeyi zorunlu kılar. Dengenin bozulduğu dönemlerde ise sosyal güvenlik kurumlarının finansman sorunun ortaya çıkar. Bundan dolayı, dağıtım yöntemini benimseyen ülkelerde özellikle son yıllardaki işsizlik, yaşlı nüfustaki artış gibi olumsuz gelişmelere bağlı olarak devlet, ulusal bütçeden veya dolaylı vergilerden sosyal güvenliğin finansmanına katkıda bulunmaya zorlanmıştır (Erol, 2005, s.38-39).

Bu açıdan dağıtım yönteminde ülkenin nüfus yapısı çok önemlidir. Nitekim nüfusun genel yapısı içinde yaşlı nüfus oranının artmasıyla birlikte, prim ödeyenlerin sayısının azalması ya da prim gelirlerinin

azalması, yapılan yardımları tehlikeye düşürebilir. Dolayısıyla bu yöntemde denge kurulamadığı zaman katkı oranları fon yöntemine göre daha da artacak veya sağlanan yardımların miktarı azalacaktır. Böylece dağıtım yöntemi ile sosyal güvenlik prim yükü artacak ve bu yük sigorta primi ödeyenler üzerinde kalacaktır. Buna bağlı olarak da, işgücü üzerinde ki artan prim yükü, işgücü maliyetlerini artıracak ve sonraki dönemlerde işsizlik düzeyinde bir artışa neden olacaktır (Güneş ve Yakar, 2004, s.131-132).

Sosyal güvenliğin finansman yöntemi olarak dağıtım yönteminin benimsenmesinin olumlu ve olumsuz birçok yönü bulunmaktadır. Sistemin öncelikle olumlu yönlerini sıralayacak olursak;

- Dağıtım yöntemi nesiller arasında sosyal dayanışmanın sağlanmasına yönelik olarak gençlerden yaşlılara, çalışan ve geliri olanlardan olmayanlara doğru gelir transferi sağlayarak sosyal güvenliğin gelirin yeniden dağılımı amacına hizmet eder.
- Yöntemde basit ve herkes tarafından kolay anlaşılabilir bir işleyiş sistemi vardır.
- Sigorta kolu oluşturulduktan kısa bir süre sonra bu yöntem sosyal güvenlik garantisi sağlar. Bu nedenle siyasi iktidarlar tarafından daha çok tercih edilen bir yöntemdir.
- Aktüeryal hesaplar sağlıklı şekilde yapılırsa, birkaç yıllık süre içinde gelir ve giderlerle ilgili büyüklükler belli olacağı için sigortalılardan gereksiz ve karşılığı olmayan prim alınmaz.

Yukarıda belirtilen olumlu yönlerine karşın, dağıtım yönteminin olumsuz yönleri de bulunmaktadır.

- Hastalık, iş kazaları ve işsizlik gibi risklerde kısa dönemde meydana gelen dalgalanmaların meydana getireceği maliyet artışını karşılamak için primleri kısa dönemde yükseltme ve gelirleri artırma imkânı yoktur.
- Uzun vadeli sigorta kolları için finansman yöntemi olarak kullanılması hâlinde, nüfusun yaşlanması gibi demografik faktörlerdeki değişime bağlı olarak gelecek nesillerin prim yükünü artırır.
- Ödenen primlerle sağlanan haklar arasındaki ilişki zayıf olduğundan dolayı, uzun dönemde sigortalılar prim ödemekten kaçınırken, aylık ve gelir alanlar da aylık ve gelir artış taleplerini artırabilir.
- Siyasi iktidarların müdahalelerine açık bir yöntem durumundadır.
- Dağıtım yönteminde, fon yönteminin sağladığı finansman avantajlarından faydalanılamaz.
- Mutlaka fon biriktirme yöntemine göre finanse edilmesi gereken işsizlik sigortası gibi sigorta kolları için uygulanması uygun olmayan bir yöntemdir (Arıcı ve Alper, 2012, s.140).

Esasen dağıtım yönteminde etkin kullanımı sağlamak için gelir-gider dengesini sağlamak zorunlu olmakla birlikte; söz konusu bu yöntem genel olarak iş kazası, meslek hastalığı, analık ve hastalık gibi kısa süreli risklerin karşılandığı sigorta kollarında daha uygun ve avantajlı bir yöntemdir (Yurdadoğ, 2000, s.90).

1.7.Sosyal Güvenliğin Bileşenleri

Sosyal güvenlik sistemi, temelde sosyal sigortalar, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlerden oluşan üçlü bir yapıya sahiptir. Diğer bir ifadeyle sosyal güvenlik sistemi amacına ulaşmak için bu üç bileşeni kullanır.

1.7.1.Sosyal Sigortalar

Dünyada sosyal sigortalar ilk kez 1881’de Alman Şansölyesi Otto Von Bismarck tarafından kurulmuştur (Oran, 2010, s.4). Ardından başta sanayileşmiş Avrupa ülkeleri olmak üzere tüm dünyada sosyal sigortalar kısa sürede yaygınlaşmış ve sosyal güvenliğin en temel müessesesi haline gelmiştir (Alper ve Kılıkış, 2017, s.165). Sosyal sigortalar esas olarak sigortacılık ilke ve tekniklerinden yararlanan bir sistemdir (Gerek vd., 2013, s.10).

Esasen sosyal sigortalar, çalışanların maruz kalabilecekleri belli sayıdaki sosyal riskleri, zorunlu olarak işçi ve işverenlerin katılımıyla, devlet tarafından kurulup örgütlenen ve aynı zamanda özerk olarak yönetilen bir kurum tarafından karşılanmasına yönelik bir sigorta yöntemidir. Sosyal sigorta ilgililerin maddi katkısıyla gerçekleştirildiği için “primli” sosyal güvenlik rejimidir. En büyük özelliği ise ilgililerin katkısının zorunlu olmasıdır. Bu nedenle işçi, işveren ve devlet üçlüsünün mali işbirliğiyle gerçekleştirilir. Katılımın zorunlu olması, devletçe örgütlenmiş olması, belirli sayıda riski kapsamına almış olması nedeniyle sosyal sigortalar, özel sigortalardan ayrılır. Sosyal sigortaların temel mantığı; kurumlar tarafından sigortalı ve işverenlerden toplanan parafiskal gelirlerin sosyal risklere göre tekrar dağıtılması esasına dayanmasıdır (Amcaoğlu, 2015, s.7). Bu bağlamda sosyal sigortaların en belirgin özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Devlet tarafından kurulur; devletin gözetim ve denetiminde bulunur.
- Katılım zorunludur.

- Çalışma gücünün kaybı, gelir kaybı gibi risklere karşı güvence sağlar.
- Finansmanı primlerle sağlanır ve finansmana katılımın zorunludur.
- Çalışma hayatında olanlarla ve geliri olanları kapsamına alır.
- Ödenen primler ile elde edilen sosyal güvenlik garantisi arasında sıkı bir ilişki bulunur.
- Özellikle uzun vadeli sigorta kolları için sigorta yardımlarından faydalanma belirli bir süre sigortalı olma veya prim ödeme şartına bağlıdır.
- Sigorta kurumlarının faaliyetlerinde kamu hukuku ağır basar.
- Sadece prim ödeyenler değil, sigortalının aile fertlerini de kapsamına alır (Alper ve Kılış, 2017, s.165-166).

Modern sosyal güvenlik sisteminin amacı herkesin sosyal güvenlik kapsamına alınmasıdır. Oysaki sosyal sigortalar, primli sosyal güvenlik rejimi olduğu için toplumun belli kesimini kapsamına alır. Bu nedenle sosyal sigortalar, herkesi sosyal güvenlik kapsamına almadığından dolayı yetersiz kalır. Sistemdeki bu yetersizlikler ise sosyal yardım ve sosyal hizmetler ile diğer bir ifadeyle primsiz sosyal güvenlik rejimi ile giderilmeye çalışılır.

1.7.2. Sosyal Yardımlar

Sosyal yardımlar, sosyal güvenlik sistemi içerisinde primsiz bir sosyal güvenlik rejimi olup genellikle vergiler ile finanse edilir. Sosyal yardımları benzer programlardan ayıran en önemli özelliği ise sosyal yardımların karşılıksız olarak yapılması ve sosyal yardımlardan yararlanabilmenin “muhtaçlık” şartına bağlı olmasıdır. Sosyal güvenlik sisteminin önemli bir bileşeni olarak kabul edilen sosyal yardımlar genellikle yeterli gelire sahip olmayan kişiler için son çarede sağlanan maddi destektir. Böylece sosyal yardımlar, sosyal

güvenlik sisteminin ikinci bileşeni olarak, sosyal güvenlik sisteminin açıklarını kapatıcı bir işlev görür. Söz konusu bu işlevi de, sosyal sigorta sisteminin sağladığı güvenceden faydalanamayacak kişilerin korunmasını sağlayarak gerçekleştirir (Hacımahmutoğlu, 2009, s.23-24).

Esasen sosyal yardım fikri yeni değildir; tarihin her döneminde ve her toplumda insanlar muhtaç durumda olanlara yardım etmeyi bir borç bilmiş ve onların acılarını hafifletmeye çalışmışlardır (Yılmaz, 2015, s.53). Ancak yardımın, çoğunlukla yardım yapanın isteğine bağlı olması, toplumda yardım ihtiyacı olan kişilere daha düzenli yardım sunan mekanizmaların geliştirilmesini gerekli kılmıştır. Bu mekanizmalar, resmi veya yarı resmi kuruluşlar tarafından kurulmakta; çoğunlukla devletler, bu mekanizmaların işleyişini düzenleyici hem politikalar getirmekte hem de bazı kuralları koymaktadır. Resmi veya yarı resmi kuruluşlar tarafından yoksul, muhtaç veya az gelirliler devlet bütçesinden yapılan bu transferler sosyal yardımları meydana getirir (Hacımahmutoğlu, 2009, s.24).

Sosyal yardımdan bireylerin yararlanabilmesi için ön koşul muhtabın yoksul olması veya gerekli asgari gelire sahip olmaması, kendine ve bakmakla yükümlü olduğu kişileri geçindirememesi diğer bir ifadeyle muhtaç olmasıdır. Bu durum sosyal yardımın uygulanabileceği kitleyi belirlemede ilk ve en önemli kriterdir (Aksanyar, 2015, s.68). Sosyal yardımlar muhtaçlığın yanında alanında uzman kişiler tarafından gerçekleştirilen muhtaçlık kontrolüne bağlı olarak yapılmakta; muhtaçlık kontrolü yardıma hak kazanabilmenin ön koşulu olduğu gibi yardımların devamı içinde gereklidir (Gerek ve Oral, 2004, s.42).

Sosyal yardımları, yoksulluk içinde olup temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve yaşamlarını en asgari düzeyde dahi devam ettiremeyen kişi ve ailelere karşılıksız olarak yapılan aynı ve nakdi yardımlar olarak tanımlanabilir (Yılmaz, 2015, s.52). Aynı yardımlar

para dışında mal veya eşya olarak yapılan tüm yardımlardır. Bu bağlamda yiyecek, giyecek, barınma, yakacak gibi yardımlar aynı yardımları kapsar. Benzer şekilde ulaşım için toplu ulaşım kartlarının verilmesi, elektrik, suyun ücretsiz sağlanması, ilaç ve tedavi giderlerinin ücretsiz karşılanması da aynı yardım kapsamına girer. Nakdi yardımlar kapsamına ise parasal yardımlar girer. Öte yandan muhtaç kişinin su, elektrik ve kira bedellerinin nakdi olarak devlet tarafından ödenmesi de parasal yardımlar kapsamında yer alır (Gerek ve Oral, 2004, s.43).

Bu değerlendirmelerden yola çıkarak, sosyal yardımın temel niteliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür.

- Sosyal yardım, muhtaç kişi ve grupları hedef alır.
- Kurumsal bir yapıya sahip olmayan tesadüfi ve kontrolsüz dayanışmalardan; kurumsal, kurallı, örgütlü, hedef odaklı yapısıyla ayrışır.
- Sisteme katılım zorunlu değildir,
- Sisteme prim ödemek zorunlu değildir.
- Uygulayıcıları, uygulama amacı, usulleri, ülkeden ülkeye, kültürden kültüre değişiklik gösterebilir.
- Sosyal güvenlik üst amacına ulaşmada, sosyal yardım, sosyal güvenlik sistemin tamamlayıcı unsuru olup genellikle sosyal hizmet ile birlikte anılır (Aksanyar, 2015, s.69).

1.7.3. Sosyal Hizmetler

Sosyal hizmetler konusu, çalışmamızın ana temasını oluşturduğu için bu konu bağımsız bir bölüm halinde ele alınacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL HİZMETLER

2.1.Sosyal Hizmetlerin Tanımı

Sosyal hizmetler toplumda nitelikli bir yaşam sürdürmekte güçlük çeken kimselerin hayatlarını kolaylaştırmak, sorunlarını çözmelerine yardımcı olmak, hayat standartlarının iyileştirilmesini sağlamak amacıyla sağlanan hizmetleri ifade eden sistemli ve programlı hizmetler bütünüdür (Dağtekin, 2011, s.23).

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)'nin sekizinci beş yıllık kalkınma planında sosyal hizmetler, “insanların sağlık ve iyilik hallerinin geliştirilmesinde, insanların kendilerine daha yeterli hale gelmelerinde ve başkalarına bağımlı olma hallerinin önlenmesinde; aile bağlarının güçlendirilmesinde, bireylerin, ailelerin, grupların veya toplulukların sosyal işlevlerini başarıyla yerine getirmelerine yardımcı olmak amacıyla sosyal hizmet uzmanları ve diğer meslek mensupları tarafından gerçekleştirilen etkinlik ve programlar bütünü” olarak tanımlanmıştır (DPT, 2001, s.11).

Sosyal hizmetler, Sosyal Hizmetler Kanunu'nun 3. maddesinde ise “kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü” şeklinde tanımlanmıştır (RG, 24.5.1983, Sayı:2828).

Sosyal hizmetler geniş ve dar anlamda tanımlanabilir. Geniş anlamda sosyal hizmetler kavramı içine “eğitim, sağlık, sosyal güvenlik (sosyal sigortalar ve sosyal yardım hizmetleri), konut, toplum kalkınması, insan kaynağının geliştirilmesi, aile planlaması, bedensel ve ruhsal

engelliler için yapılan hizmetler, ıslah hizmetleri gibi bireyin insan onuruna yakışır bir yaşam tarzı sürmesi için gerekli olan birçok konu” dâhil edilmektedir. Öte yandan dar anlamda sosyal hizmetler ise “sosyal çalışma mesleğinin kurum ve çalışma alanıyla sınırlı bulunan konuları” içermektedir. Sosyal çalışma bağlamında dar anlamıyla sosyal hizmetler de toplumdaki özel gereksinim gruplarına, onların bedensel, ruhsal ve sosyal yapılarından gelen eksiklik, aksaklık durumlarında, koruma gözetme, kendine yeterli duruma gelebilmelerini sağlama amacıyla devletçe, özel ve gönüllü kuruluşlar tarafından düzenlenen önlemler olarak ifade edilebilir (Çetin, 2014, s.13).

Sosyal hizmetlerde, sosyal yardımlarda olduğu gibi mevcut sosyal güvenlik sistemlerinin açıklarını kapatıcı bir fonksiyona sahiptir. Dolayısıyla sosyal hizmetlerden yararlananlar, sosyal yardımlardan yararlanan gibi bu hizmetlerin finansmanına katılmaz; yardımlar karşılıksız olarak devlet bütçesinden vergilerle finanse edilir. Diğer sosyal güvenlik yöntemlerinden farklı olarak, sosyal hizmetlerin niteliği maddî olmaktan ziyade hizmet sunmaya yöneliktir. Bu nedenle hem toplumsal dayanışmayı sağlayan hem de mensubiyet duygusunu geliştiren sosyal hizmetler, ister primli, ister primsiz rejimi esas alınsın, ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerinde tamamlayıcı bir sosyal güvenlik yöntemi olarak yerini almıştır. Nitekim kimi zaman sadece gelir garantisi sağlanması arzu edilen korumayı sağlamayabilir. Dolayısıyla günlük ihtiyaçlarını gideremeyecek durumda olan çocuk, engelliler ve yaşlılar gibi dezavantajlı grupların arzu edilen düzeyde bir sosyal güvenliğe kavuşturulmaları ancak sosyal hizmetler yoluyla mümkün olur (Çakar, 2008, s.127).

2.2.Sosyal Hizmetlerin Amaçları ve Özellikleri

Sosyal hizmetin tanımından da anlaşılacağı üzere, sosyal hizmetler geniş bir uygulama alanına sahiptir. Sosyal hizmet birey, grup ve toplulukların gelişmesini, refah ve mutluluklarının sağlanmasını temel

alır (DPT, 2001, s.11). Diğer bir ifadeyle sosyal hizmet, ülke ihtiyaçları önceliğinde ulusal ve uluslararası değerleri benimseyen bir yaklaşım çerçevesinde, farklı nüfus gruplarının sorun çözme becerisi kazanabilmelerine yardımcı olmayı amaçlar (Demirbilek, 2019).

Bu amaç çerçevesinde “sosyal hizmetler, aileler, çocuklar, gençler, yaşlılar, engelliler, g koşullardaki kadınlar, sığınmacılar ve göçmenler, tıbbi ve psikiyatrik yönden yardıma muhtaç hastalar, alkol ve uyuşturucu madde kullananlar, suçlular, yoksullar gibi birey ve gruplar ile yerel düzeydeki toplumları gelişme ve değişmesi yönündeki hizmet ve yardım programlarını içeren bir sosyal güvenlik bileşenidir” (DPT, 2001, s.11).

Sosyal hizmetler, doğrudan doğruya ve birinci derecede insanın korunmasına ve geliştirilmesine yönelmiş bir hizmet anlayışına sahiptir. Bu doğrultuda eğitim, sağlık, konut, ışlah, rehabilitasyon ve toplumların değişen şartlar karşısında ortaya çıkan sosyal sorunlarına çözümler bulmaya çalışır. Nitekim bireyleri yeterince eğitilmiş, sağlıklı ve yoksulluğa karşı korunmuş bir toplum yapısı tüm ülkelerin arzu ettiği bir durumdur. Bu nedenle sosyal hizmetlerin gelişmesi ve etkinliğinin artması sosyal hukuk devlet anlayışıyla yakından ilgilidir (akar, 2008, s.126).

Son yıllarda sosyal hizmetlerin toplumun kendi inisiyatifi ile özel kesimce yerine getirilmesi yönündeki önerilerin özellikle devletin klmesi doğrultusundaki savlarla birlikte dile getirilmektedir. Ancak sosyal hizmetlerin tamamen topluma bırakılması ve özel kesim tarafından oluşturulması durumunda, bunun sosyal bir maliyetinin olacağı bilinmelidir. Çünkü bu hizmetlerin özel kesim tarafından karşılanması, özellikle muhtaçlık düzeyindeki birey ve gruplar için adil olmayan bir dağılım meydana getirebilir. Bu durumda toplumda sağlıksız bir yapının oluşmasına neden olur. Aslında bir kısım sosyal hizmetlerin özel kesim tarafından yerine getirilmesi söz konusu olsa da; toplum içinde bu hizmetleri, maliyeti veya yetersizlikleri

nedeniyle alamayanların olacağı hiçbir zaman unutulmamalıdır. Bu nedenle sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak bu hizmetlerin ihtiyacı olanlara sunulması üzerinde önemle durulmalıdır (DPT, 2001, s.10). Bu bağlamda sosyal hizmetlerin özellikleri şu şekilde sıralanabilir.

- Öncelikle sosyal hizmetler, sosyal devlet olmanın gereğidir.
- İnsanların iyilik halini geliştiren ve yoksulluk, eşitsizlik gibi sosyal adaletsizlik biçimlerini azaltan (Koç, 2015, s.10) sosyal hizmetler, insanların problem çözme ve sorunlarla baş etme kapasitelerini geliştirir.
- İnsanlara kaynak, hizmet ve olanaklar tanıyan sistemler ile insanlar arasında bağlantı kurar. Söz konusu bu sistemlerin etkili ve insancıl çalışmasını geliştirir.
- Toplumsal etkileşim dinamiği ve süreci içinde; insanın yaşam bilgisini, kültürünü, kişisel gücünü, yeteneklerini ve eylemlerini geliştirir, sorumluluk sahibi, bilinçli, etkili ve örgütlü varlıklar olarak yaşam pratiğine katılımlarını sağlar.

Böylece sosyal hizmetler, sosyal politikanın geliştirilmesine ve ilerletilmesine önemli katkı sağlar (Koç, 2015, s.4).

2.3.Sosyal Hizmetlerin Tarihsel Gelişimi

Tarih boyunca, yoksulların durumuna ilgi duyan ve onların yaşama koşullarını iyileştirmek isteyen insanlar olmuştur. Söz konusu ilgi insani veya dini yaklaşımlarla gerçekleşmiş olabilir. Öyle ki, modern olmayan sosyal hizmeti, dinlerin tarihinde aramak sosyal hizmetin tarihçesinin yazılmasında bir katkı alanı sağlayabilir. Bu anlamda Batı Hıristiyan dünyası sosyal sorun yaşayan insanlara yardım konusunu ortaçağda papazların etkin kullanıldığı bir kilise hizmetleri biçiminde

organize etmeyi başarmıştır. Kilise hayırseverliği, kilisenin aynı zamanda bir sosyal güç olarak toplumsal ilişkileri belirleme yeterliliği ile açıklanabilir (Karakuş, 2009).

12. ve 13. yüzyıllarda loncalar ve birlikler sosyal dayanışmayı güçlendirmek için insanlığın sosyal tarihindeki yerini almıştır. Ancak 15. yüzyılda bir yandan kiliselerin gelirleri azalırken diğer yandan loncalar eski işlevselliğini kaybetmeye başlamıştır (Karakuş, 2009). Sosyal hizmetin bir bilim dalı olarak gelişmesinde batı ülkelerinde yaşanan toplumsal gelişmeler etkili olmuştur. Bu bağlamda sosyal refaha ilişkin ilk sosyal düzenlemeler 1601’de İngiltere’de Kraliçe I. Elizabeth zamanında çıkarılan ‘Yoksullar Yasası’ ile gerçekleştirilmiştir. Böylece yardımlar artık kurulu idarenin sorumluluğuna geçmiştir (Karataş, 2015, s.35).

19. yüzyılda yoksullukla mücadele çerçevesinde göçe bağlı sosyal yardım faaliyetleri hız kazanmış; bu bağlamda evlere ziyaretler yapılarak ihtiyaçlar yerinde tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapılan ziyaretler ve yardım faaliyetlerinin daha etkin ve verimli olması için belli standartların getirilmesinin gerekliliği anlaşılmıştır. Sosyal hizmetin profesyonelleşmesinde önemli bir basamak olan standardizasyonun sağlanmasına yönelik ilk önemli adım 1869 yılında Londra’da atılmıştır (Altun, 2019, s.4-5). Bu anlamda Hayırseverlik Örgütü Derneği (Charity Organisation Society (COS))’nin ortaya çıkması, çoğu literatürde sosyal hizmetin kökenleri olarak kabul edilmektedir. COS, yardım çalışmalarının koordine edilmesi amacıyla başlatılmıştır (Engelbrecht, 1999, s.12-13). COS ile sosyal hizmet kurumlarında raporlama, değerlendirme ve eğitim gibi faaliyetlerin yapılması ile birlikte yardım kuruluşlarının daha etkin ve verimli çalışması hedeflenmiştir. COS İngiltere’de kurulmasına rağmen çok sayıda Amerikan yardım kuruluşunun dikkatini çekmiş ve 1877’de Bufallo ve New York başta olmak üzere birçok Amerikan kentinde örgütlenmiştir (Altun, 2019, s.5).

Batı toplumlarının tarihsel birikimleri ve özgürlük mücadeleleri içinde şekillenen sosyal hizmetler, Asya, Afrika ve az gelişmiş ülkelerde de kendine kısmi olarak etki alanı bulmuştur. Batı'ya endeksli olarak sosyal hizmetlere duyarsız kalmayan az gelişmiş ülkelerde, sosyal hizmetleri, kalkınma unsurları içerisinde değerlendirmiştir (Karataş, 2015, s.35).

Zamanla devlet, hayırsever bireylerin ve gönüllü kuruluşların başa çıkamadığı sosyal sorunlarla çok daha düzenli ve kapsamlı olarak ilgilenmeye başlamış; özellikle bu amaca yönelik olarak 20. yüzyılda çoğunluk Batı'da olmak üzere, sorun alanlarına hizmet sunan bir kurumsallaşmaya doğru gitmiştir. Kurumsallaşmaya açılan çeşitli sosyal hizmet kuruluşları ile Aile ve Çocuk Bakanlığı, Sosyal Refah ya da Sosyal Yardım Bakanlıkları gibi bakanlıklar kurulmuştur. Bu bağlamda ülkemizde de Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı kurulmuştur (Şeker, 2018, s.41).

2.4.Sosyal Hizmetin Sosyo-Ekonomik Etkisi

Kalkınma, bir ülkenin üretim yapısının yüksek katma değerli ürünler üretecek biçimde dönüştürülmesi ve ortaya çıkan ürünün o toplumu oluşturan gelir grupları arasında adaletli bir şekilde dağıtılarak yaşam standartlarının diğer bir ifadeyle refah seviyelerinin yükseltilmesidir (Arslan, 2013, s.46). Bu bağlamda sosyo-ekonomik kalkınmanın önemli araçlarından birini de hiç şüphe yok sosyal hizmetler oluşturmaktadır. Sosyal hizmetlerin gelir dağılımının düzenlenmesinde ve eşitsizliklerin giderilmesindeki önemi büyüktür. Nitekim sosyal yapının gelişmesi ve değişmesinde birinci derecede rolü olan sosyal hizmetler, günümüzde artık sadece muhtaçlara, yoksullara, marjinal gruplara hizmet götüren bir yapıya sahip olmayıp aynı zamanda insan kaynaklarının geliştirilmesi, toplumun yaşam kalitesinin artırılması ve yerel toplumların kalkınmasının gerçekleştirilmesinde de önemli bir yere sahiptir (DPT, 2001, s.11).

Sosyal hizmetlerin, sosyal kalkınma kapsamında oynadığı önemli rol ve yerine getirdiği görev, toplumu oluşturan birey ve grupların kalkınma sürecinden yararlanmalarını, bu sürece uyum sağlamalarını ve katılımında bulunmalarını gerçekleştirme yönündedir. Bu durum, sosyal hizmetin bir taraftan sosyal hizmete muhtaç birey ve grupların ihtiyaçlarının karşılanması ve sorunlarının çözümlenmesi, onların kendi kendilerine yeterli hale gelmelerinde yardımcı olunması ile ilgili rol ve görevleri yerine getirmesini sağlar. Diğer taraftan da yerel toplumlara (topluluklara) kalkınma yönünde gerekli dinamizmi kazandırma, toplumun gelişmesi ve değişmesi yönünde toplum üyelerinin katılımını sağlama ve bir bütün olarak toplumun sosyal yaşamının geliştirilmesinde aktif rol almasını sağlar (DPT, 2001, s.12).

Sosyal devlet geleneğinin yapı taşı olan sosyal hizmetler, bir ülkedeki gelir dağılımı eşitliği konusunda önemli rollere sahiptir. Özellikle gelirin dikey ya da yatay olarak aktarılmasını sağlayarak hem gelir dağılımında hareketlilik, hem de eşitlik yönünde adım atılmasını sağlar (Acar, 2015, s.53). Neticede sosyal politikanın önemli hedefleri arasında yer alan sosyal barış, sosyal refah ve sosyal adaletin sağlanması (Bedir vd., 2016, s.11) ve gelirin adaletli bir şekilde dağıtılması aşamasında sosyal hizmetler önemli görevleri yerine getirmektedir.

Özellikle devletin yaptığı harcamalar ve hizmetlerden yararlanma durumunda olanlar, gelirin yeniden dağılımında önemli etkiye sahiptir. Devlet tarafından yapılan sosyal amaçlı harcamalar ve sosyal hizmetler, bireyin yaşamını olumsuz yönde etkileyen risklerle karşılaşması halinde tehlikenin getirdiği harcamalar da dâhil olmak üzere geçim garantisi sağlama amacına yöneliktir. Ancak geçim garantisi her zaman gelir garantisi anlamına gelmemekte; ihtiyaç durumunda insanın iyilik haline yönelik gerekli koruma, bakım, iyileştirme, rehabilitasyon, destekleme, savunuculuk gibi sosyal hizmetlerin verilmesi anlamını içermektedir. Bunun sağlanması ise

insanların yarınlarını güvence altına almasını diğer bir ifadeyle yarınlarından emin olmasını sağlar. Nitekim insana yapılacak yatırım, kaynak israfı anlamına gelmeyip sağlıklı ve güçlü bir toplumun oluşturulmasını, yarınlarının garanti altına alınmasını sağlar. Bu nedenle, sosyal hizmetlere yapılacak her yatırımın ve sosyal hizmetlerin geliştirilmesi yönündeki her adımın önemi büyüktür (DPT, 2001, s.12).

2.5.Sosyal Hizmetlerde Değişim

Tarihsel olarak modern bir devlet yapılanması içinde topluluklar yerine devletin bireylere karşı koruyuculuk bağlamındaki sorumluluk ve yükümlülüğü, geleneksellikten hukuksal bir zemine taşınmış; böylelikle sosyal hukuk devlet kavramının gelişmesi de sağlanmıştır. “Aydınlanma” sürecine bağlı olarak toplumu biçimlendiren kurumlar modernleşmiş; sosyal hizmetler bilimsel temellere dayandırılmıştır. Dolayısıyla sosyal hizmetler, sosyal refah açısından önemli temel kurumlarından biri haline gelmiştir. Bunun algılanıp uygulanma düzeyi ise sosyo-ekonomik gelişmişliğin bir göstergesi olmuştur. Bu gösterge ise sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin öncelikle bir “hak” olarak hukuksal bir temele dayandırılması ile orantılı olmuştur (Şeker, 2018, s.35).

Sosyal hizmetlerin gelişiminde önemli etkiye sahip olan sosyal devletin, sosyal devlet olarak varsayılabilmesi için belli şartları yerine getirmesi gerekmektedir. Öncelikle sosyal devletin görevi, sosyal adaleti, sosyal refahı ve sosyal güvenliği sağlamaktır. Sosyal adaletin, sosyal refahın ve sosyal güvenliğin sağlanması ve uygulaması ise tüm vatandaşların kapsamı ile gerçekleşir. Bu durum da toplum yararının, birey yararına üstün tutulması şeklinde tezahür eder (Ergenç, 2009, s.37).

Esasen sosyal refah devletlerinin tam anlamıyla gelişimi, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan “Altın Çağ”da (1945-1975 arası) mümkün

olmuştur (Özdemir, 2005, s.159). Refah devletleri, elde ettikleri artı değerlerin önemli bir kısmını, genel ve sosyal harcamalarda kullanılmak üzere merkezi ve yerel yönetimlere tahsis etmiştir. Böylece refah devletlerinde yaşayan insanlar, özellikle sosyo-ekonomik açıdan insanlık tarihi boyunca hiç görülmemiş, muazzam bir gelişim süreci içinde yaşamıştır. İnsanlar, devletin sağladığı son derece geniş refah olanakları sayesinde yüksek bir yaşam düzeyi elde etmiştir (Özdemir, 2005, s.154).

Ancak 1980'lerden bu yana küreselleşmeyle birlikte yeni liberal ekonomik politikaların bir gereği olarak devletin küçültülmesi ve yeniden yapılandırılması ile sosyal hizmet alanı yeniden dönüşüme uğramıştır. Sosyal devletin yeniden yapılandırılması ile sosyal hizmetler alanının yerleştirilmesi ve sivil topluma devredilmesi ve piyasalaştırılması gündeme gelmiştir. Söz konusu süreçte sosyal hizmetler alanı ve bu alandaki meslek mensupları önemli kayıplara uğramıştır. Öyle ki, sosyal devlet için fazlaca mali yük oluşturması nedeniyle sosyal hizmet alanının daraltıldığı görülmektedir (Gül ve Gül, 2006, s.243).

Özellikle küreselleşmeyle birlikte hızlı yoksullaşma, işsizlik ve göç gibi sosyal sorunlar artmakta ve yeni sosyal sorunlar ortaya çıkmaktadır. Ekonomik krizlere ve istihdam koşullarının geliştirilmemesine bağlı olarak hızla artan işsizlik ile birlikte alt üst gelir grupları arasındaki gelir farkları artmaktadır. Küreselleşmenin etkisiyle yaşanan bu sosyal sorunların devamında sosyo-ekonomik, kültürel, psikolojik sorunlar artmakta böylece aile, kadın ve çocukların bu süreçten zararlı çıktıkları ve okul çağında bulunan ve eğitim sürecinin dışında kalan çocuk sayısının arttığı hatta eğitimdeki kalitenin düştüğü bilinmektedir. Birçok yeni toplumsal sorunların ortaya çıktığı ve toplumsal barışın olumsuz yönde etkilendiği bu süreçte, sosyal hizmetlerin bir insan hakkı olduğu bilincinden hareket ederek sosyal sorun yaşayan toplumsal kesimlerle sosyal hizmetlerin değiştirilmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir (Şeker, 2018, s.205).

Sosyal hizmetlerin artan, değişen ve gün geçtikçe çeşitlilik arz eden sosyal sorunları en aza indirmek, bireylerin gelişimlerine ve toplumun değişen koşullarına uyum sağlamalarına destek olmak, sosyal bilinci geliştirmek, toplumdaki dezavantajlı kesimlere gereksinimleri doğrultusunda katkıda bulunmak için gelişime açık olması gerekmektedir. Bu anlamda bir toplumun ağdaş bir görünüme kavuşmasında önemli rol ve işleve sahip olan sosyal hizmetlerin geliştirilmesi her toplum için büyük bir öneme sahip olmalıdır (ubuku, 2006, s.8). Kaldı ki, ekonomik ve sosyal yoksunluğun büyümesi şeklinde belirlenen sorunların giderilmesinde sosyal hizmetlerin büyük önem taşıdığı bilinmektedir. Bu nedenle ülkelerin kendi sosyal, ekonomik ve siyasal yapılarına göre biçimlenen sosyal hizmetlerde temel hedef ülke halkının mutluluğunu ve refahını sağlamak olmalıdır (Ergenç, 2009, s.38).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ

3.1.Türkiye'de Sosyal Güvenliğin Tarihsel Gelişimi

Osmanlı döneminde sosyal güvenliğin temeli bireysel tasarruflara, aile içi yardımlaşmalara, meslek teşekküllerine ve varlıklı kişiler tarafından yapılan sosyal yardımlara dayanmaktadır. Sosyal güvenlik sisteminin temelini oluşturan bireysel tasarruflar ve aile içi yardımlaşmalar günümüz Türkiye'sinde de devam eden bir uygulamadır. Osmanlı döneminde din, ahlak ve geleneksel kurallar üzerine kurulmuş olan Ahilik Teşkilatı sosyal güvenlik alanındaki en önemli meslek teşekkülleridir. Öyle ki, Ahilik Teşkilatı'nın esnaflar arasında meslek mensuplarını ve ailelerini korumak amacıyla oluşturdukları “orta sandıkları” diğer adıyla “teavün sandıkları” sosyal güvenlik açısından önemli bir uygulama alanı olmuştur (Türkoğlu, 2013, s.290).

Osmanlı Devleti'nde etkisi zamanla azalmaya başlayan Ahilik Teşkilatı'nın yerini Avrupa'da görülen “loncalar” almaya başlamıştır. Ancak Osmanlı Devleti'nde sosyal güvenliğin başlangıcı olarak kabul edilen orta sandığı veya teavün sandığı şeklindeki yardımlaşma ve dayanışma sandıkları söz konusu loncalarda da yer almıştır. Bu sandıklardan yaşlanarak işini bırakan ve muhtaç duruma düşenlere ve tedavisi mümkün olmayan bir hastalık veya sakatlık durumunda çalışamaz duruma gelen usta, kalfa ve çırak gibi meslek mensuplarına geçimlerini temin etmek amacıyla yardımlar yapılmıştır (Gerek vd., 2013, s.204).

Bilindiği gibi muhtaç olana yardım etmek ve zayıf olanı korumak milletimizin ayırıcı bir özelliğidir. Söz konusu bu özellik sayesinde Osmanlı Devleti'nde de emeğiyle hayatını kazanan ve bu emeğine pazar bulamadığı zaman sefaletle karşı karşıya kalan emekçi, işçi ve sanatkârlar değişik yollarla korunmuş ve kendilerine yardım eli

uzatılmıştır. Osmanlı Devleti, kuruluşundan itibaren bağlı bulunduğu İslâm dininin gereklerine göre bir hukuk sistemini ve toplum yapısını esas almış ve bu nedenle sosyal güvenlik alanında da İslâm dininin etkisi fazlasıyla hissedilmiştir. Nitekim Müslüman toplumlarında devletin genel olarak yoksulları gözetmek, muhtaçları korumak ve işi olmayanlara da yardım elini uzatmak gibi görevleri bulunmaktadır. Öte yandan varlıklı bireyler tarafından dini esaslar gereğince yerine getirilen zekât, fitre, kurban, kefare, bağış ve sadakalar gibi yardımlar yoksullara, dar gelirlilere ve muhtaçlara sunulmuştur. Sonuç olarak Osmanlı’da sosyal güvenlik adına tam bir kurumsallaşmadan bahsetmek mümkün olmamıştır. Bu dönemde yapılan sosyal güvenlik uygulamaları Avrupa’ya göre düşük seviyelerde ve dar kapsamlı olarak kalmıştır (Şen, 2016; Türkoğlu, 2013, s.289).

Türkiye’de gerçek anlamda sanayileşme hareketi Cumhuriyet Dönemi ile başlamıştır. Bu nedenle sosyal güvenlik alanındaki asıl düzenlemelerde yine bu dönemde gerçekleşmiştir. Bu düzenlemelerden biri 1921 tarihli ve 151 sayılı “Ereğli Havzai Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanunu”dur. Söz konusu Kanun ile maden işleyen işverenler, hastalanan veya kazaya uğrayan işçileri tedavi ettirmek, madenin etrafında hastane, eczane ve hemşire bulundurmak zorundadırlar. İş kazası nedeniyle ölümlerde, işçinin mirasçıları işverene karşı tazminat davası açabilecek; kazaya neden olan işverenler hakkında cezai yaptırımlar uygulanabilecektir (Baybora vd., 2012, s.8).

Cumhuriyetin ilanından 1936 yılında çıkarılan 3008 sayılı İş Kanunu’na kadar geçen sürede, sosyal güvenlikle ilgili çok kapsamlı düzenlemeler gerçekleş(e)memiştir. Ancak 3008 sayılı Kanun’da sosyal sigortaların kuruluşu ve sosyal sigortalara ilişkin temel ilkeler öngörülmüş ve 01.01.1946 tarihinde yürürlüğe girmek üzere “İşçi Sigortaları Kurumu Kanunu” çıkarılmıştır. Ülkemizde 1945 yılından sonra çeşitli sigorta kolları da kurulmaya başlamıştır (Gerek vd., 2013, s.204-205). Bu anlamda ülkemizde ilk kez 1945 yılında ve 4772 sayılı

“İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları ile Analık Sigortası Kanunu” ile iş kazası ve melek hastalığı riskine karşı kanuni koruma getirilmiştir (Oral vd., 2013, s.67). 08.06.1949 tarihinde çıkarılan ve 01.01.1950 tarihinde yürürlüğe giren 5434 sayılı “T.C. Emekli Sandığı Kanunu” ile memurlar için oluşturulmuş olan çok sayıdaki sandık birleştirilmiş ve bu gelişme, Türk sosyal güvenlik sisteminin kurumsal yapısı bakımından çok önemli bir adım olmuştur (Gerek vd., 2013, s.205).

Ayrıca 1950 yılında 5417 sayılı “İhtiyarlık Sigortası Kanunu”, 1951 yılında “5502 sayılı Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu”, 1957 yılında 6900 sayılı “Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları Kanunu” kabul edilmiştir (Oral vd., 2013, s.25). Basın işlerinde bireysel iş ilişkileri ise 1952 yılında kabul edilen 5953 sayılı “Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkındaki Kanun” ile düzenlenmiştir. Deniz işlerinde bireysel iş ilişkileri de 1954 yılında çıkarılan 6379 sayılı “Deniz İş Kanunu” ile bir düzene kavuşmuştur (Gerek vd., 2013, s.8).

1961 Anayasası’nda sosyal güvenlik ve sağlık kavramları birer hak olarak tanımlanmış ve bu hakların sağlanmasının devletin görevi olduğu ifade edilmiştir. Bu önemli hususlar 1961 Anayasası’nda iki ayrı maddede düzenlenmiştir. 1961 Anayasası’nın 48. maddesinde “*Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Bu hakkı sağlamak için sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilâtı kurmak ve kurdurmak Devletin ödevlerindedir*” hükmü yer alırken 49. maddesinde de “*Devlet, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesini ve tıbbî bakım görmesini sağlamakla ödevlidir. Devlet, yoksul veya dar gelirli ailelerin sağlık şartlarına uygun konut ihtiyaçlarını karşılayıcı tedbirleri alır*” hükmü yer alır (Şahbaz, 2009, s. 411).

1982 Anayasası’nın “Sosyal ve Ekonomik Hak ve Ödevlere” yer verdiği üçüncü bölümde sosyal güvenlik hakkı düzenlenmiştir. Bu bağlamda 60. maddede “*Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar*” hükmü yer almaktadır. 61. Maddede sosyal güvenlik

bakımından özel olarak korunması gerekenler ile ilgili olarak; “Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malûl ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar. Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır. Yaşlılar, Devletçe korunur. Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir. Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır. Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur” hükmü yer almaktadır. 62. maddede ise yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları ile ilgili olarak; “Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır” hükmüne yer verilmiştir (Karabulut, 2016, s.200-201).

Türk sosyal güvenlik sisteminin ikinci ayağını oluşturan sosyal yardımlar sistem içinde daha zayıf kalmış olmakla birlikte, bu kapsamdaki tedbirlerle de çeşitli kesimlere sosyal güvenlik garantisi sağlanmıştır. Öyle ki, vatani hizmet tertibinde ödenen aylıklar, muhtaç asker ailelerine yardım, askeri ve sivil personele yönelik ödemeler, tazminat niteliğindeki ödemeler kapsamında değerlendirilebilir. 65 yaşını geçen muhtaç ve kimsesiz Türk vatandaşlarına aylık bağlanması, yoksul ve muhtaç vatandaşlara yardım için oluşturulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Vakıfları da sosyal koruma amacı taşıyan sosyal güvenlik uygulamalarıdır. Benzer şekilde kamu sosyal güvenlik harcamaları kapsamında olmak üzere yoksul vatandaşlara yeşil kart verilerek sağlık hizmetlerinin temin edilmesi ve kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocuklarla, yaşlılara ve özürllülere hizmet veren Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Türk sosyal güvenlik sisteminin önemli kurumları arasındadır (Alper vd., 2004, s.30-31).

Son yıllarda dünyada sosyal güvenlik sistemlerinde yapılan reformlar ve reform yapılmasına yönelik yapılan tartışmalar, etkisini ülkemizde de göstermiş ve bu dönemde, sosyal güvenlik alanında en büyük reform gerçekleştirilmiştir. Öncelikle Emekli Sandığı, Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu (Bağ-Kur) ve Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) “Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)” adı ile tek çatı altında birleştirilmiş, ardından da 5510 sayılı Kanun ile sosyal güvenliğe ilişkin mevzuat tek bir Kanun kapsamına alınmıştır (Aydın, 2009, s.59).

3.2.Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Kurumsal Yapısı

İnsanların hayatları boyunca yaşam kalitesini etkileyen en önemli unsur, sosyal güvenlik sistemi içinde olabilmeleridir. Sosyal güvenlik, insanların gelirlerine bakılmaksızın toplum huzurunu ve refahını bozan sosyal tehlikelerin verdiği zararlardan öncelikle insan hakkı ve dolayısıyla da sosyal hukuk devleti görevi olarak primli ya da primsiz sistemlerin kullanılması, kişilerin sosyal tehlikelerin zararlarından kurtarılmasıdır (SGK, 2019b). Bu anlamda daha öncede belirtildiği gibi ülkemizde sosyal güvenlik hakkı, Anayasamızın 60. maddesindeki “*Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar*” hüküm ile açıkça ortaya konmuştur (RG, 18.10.1982, Sayı: 2709).

Türk sosyal güvenlik sistemi, sosyal devlet anlayışının gereği olarak “sosyal sigortalar” esaslarına dayanmaktadır. Öyle ki, sosyal güvenliğe kavuşturulan kişilerin %90’ı ve sosyal güvenlik için yapılan harcamaların da %85-90’ı sosyal sigortalar ile karşılanmaktadır (Alper ve Kılıkış, 2017, s.165-166). Ülkemizde uzun ve kısa vadeli sigorta kollarında hizmet sunulmakta ve sigortalılara verilecek sigorta yardımlarının hangi durumlarda, ne ölçüde olacağı önceden belirlenmektedir. Sosyal güvenlik sistemi, sosyal devletin gereği olarak özel sigortacılıktan farklı olarak birebir fayda/maliyet dengesi göz önünde bulundurulmadan oluşturulmuştur. Ancak bu durum

sosyo-ekonomik ve demografik değişimlerin neden olduğu tüm risklerin sistem tarafından taşınmasına neden olmuştur (SGK, 2019b).

Ülkemizde sosyal sigorta sistemi, ilgililerden alınan primler vasıtası ile finanse edilmektedir (Boyacıoğlu ve Öçal, 2018, s.919). Diğer bir ifadeyle aktif sigortalılardan alınan primler, tüm sigortalıların ödemelerini karşılamak üzere kullanılmaktadır. Bu tür finansman yöntemi, dağıtım yöntemi olarak adlandırılmakta ve kuşaklararası paylaşım esasına dayanmaktadır. (SGK, 2019b).

Türk sosyal güvenlik sistemi esas itibariyle sosyal sigortalara dayandığı için sosyal sigorta kurumlarının yaşadığı sorunlar ve krizler Türk sosyal güvenlik sisteminin de sorunları ve krizleri haline gelmiştir. Özellikle sosyal sigortaların finansman açıklarını gidermeye yönelik olarak Hazine'den yapılan transferler bütçe üzerinde önemli yük oluşturmaya başlamıştır. Bu nedenle 1990'lı yıllar Türk sosyal güvenlik sisteminde reform arayışları ile geçmiştir (Alper vd., 2012, s.52).

Bu açıdan mali açıdan sürdürülebilir bir sosyal güvenlik sistemi oluşturmak, 2008 yılında başlayan Sosyal Güvenlik Reformu'nun temel amaçlarından biridir. Sosyal Güvenlik Reformu ile sigortacılık ilkelerinin yer aldığı bir emeklilik sistemi ve herkesi kapsayan bir genel sağlık sigortası sistemi kurulması hedeflenmiştir. Finansman açıklarını kapatmak için gelir artırıcı ve aynı zamanda giderleri azaltıcı tedbirler eş zamanlı olarak uygulamaya konulmaya çalışılmıştır (Alper, 2011, s.7).

Nitekim norm birliğinin sağlanması ve sürdürülebilir bir sosyal güvenlik sistemi oluşturulması için sosyal güvenlik reformu yapılması kaçınılmaz olarak görülmüştür. 2006 yılında Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı, T.C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü ve Bağ-Kur Genel Müdürlüğü'nü tek çatıda toplayan "SGK" kurulmuştur (ÇSGB ve SGK, 2012, s.14). Diğer bir ifadeyle Sosyal Güvenlik

Reformu'nun kurumsal yapı ile ilgili ayağı "5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu" ile 20 Mayıs 2006 tarihinde hayata geçmiştir. Öte yandan reformun ikinci ayağı, emeklilik rejimi ve genel sağlık sigortası birleştirilerek "5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu" ile 1 Ekim 2008 tarihinde hayata geçirilmiş; ancak primsiz ödemelerle ilgili olarak herhangi bir adım atılmamıştır (Alper, 2011, s.22).

Sosyal sigortacılık ilkelerine dayalı, etkin, adil, kolay erişilebilir, aktüeryal ve malî açıdan sürdürülebilir, çağdaş standartlarda sosyal güvenlik sistemini yürütmeyi amaçlayan SGK'nun görevleri şunlardır:

- *"Ulusal kalkınma strateji ve politikaları ile yıllık uygulama programlarını dikkate alarak sosyal güvenlik politikalarını uygulamak ve bu politikaların geliştirilmesine yönelik çalışmalarda bulunmaktır"*.
- *"Hizmet sunduğu gerçek ve tüzel kişileri hem hak ve yükümlülükleri konusunda bilgilendirmek hem de haklarının kullanılmasını ve yükümlülüklerinin yerine getirilmesini kolaylaştırmaktır"*.
- *"Sosyal güvenliğe ilişkin konularda; uluslararası gelişmeleri izlemek, Avrupa Birliği ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapmak, usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası antlaşmaları uygulamak, yabancı ülkelerle yapılacak sosyal güvenlik sözleşmelerine ilişkin gerekli çalışmaları yürütmektir"*.
- *"Sosyal güvenlik alanında, kamu idareleri arasında işbirliği ve koordinasyon sağlamak" ve "bu Kanun ve diğer kanunlar ile Kuruma verilen görevleri yapmaktır"* (RG, 20.05.2006, Sayı:26173).

Türk sosyal güvenlik sistemi iş kazası ve meslek hastalığı, hastalık ve analık sigorta kollarını kapsayan “kısa vadeli sigorta kolları” ile malullük, ölüm ve yaşlılık sigorta kollarını kapsayan “uzun vadeli sigorta kolları”ndan meydana gelmektedir (SGK, 2019b). Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun 16. maddesine göre **“kısa vadeli sigorta kollarından sağlanan haklar”**;

- “*Sigortalıya, geçici iş göremezlik süresi boyunca günlük geçici iş göremezlik ödeneğini verilir*”.
- “*Sigortalıya sürekli iş göremezlik geliri bağlanır*”.
- “*İş kazası veya meslek hastalığı sonucu ölen sigortalının hak sahiplerine, gelir bağlanır*”.
- “*Gelir bağlanmış olan kız çocuklarına evlenme ödeneği verilir*”.
- “*İş kazası ve meslek hastalığı sonucu ölen sigortalı için cenaze ödeneği verilir*”.
- “*Hastalık ve analık sigortasından, sigortalıya hastalık veya analık hallerine bağlı olarak ortaya çıkan iş göremezlik süresince, günlük geçici iş göremezlik ödeneği verilir*”.
- “*Analık sigortası kapsamında emzirme ödeneği ödenir*” (RG, 31.05.2006, S:26200).

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun 26., 28. ve 32. maddelerine göre **“uzun vadeli sigorta kollarından sağlanan haklar”**;

- “*Malullük sigortasından sigortalılara sağlanan hak, malullük aylığı bağlanmasıdır*”.
- “*Yaşlılık sigortasından sigortalıya sağlanan haklar, yaşlılık aylığı ve toptan ödeme yapılmasıdır*”.

- “Ölüm sigortasından sağlanan haklar ise ölüm aylığı bağlanması, ölüm toptan ödemesi yapılması; aylık almakta olan kız çocuklarına evlenme ödeneği verilmesi ve cenaze ödeneği verilmesidir” (RG, 31.05.2006, S:26200).

Genel sağlık sigortası kapsamında sağlanan haklar;

- “Genel sağlık sigortalısı ve onun bakmakla yükümlü olduklarına finansmanı sağlanan tıbbî ürün ve hizmetler verilir”.
- “Genel sağlık sigortalıları ile hak sahiplerinin hastalıklardan korunması için ilgili kamu idareleriyle kişisel koruyucu sağlık hizmetleri politikalarının belirlenmesine ve etkin bir şekilde uygulanmasına katkı sağlar”,
- “Genel sağlık sigortalıları ile hak sahiplerini ve işverenleri genel sağlık sigortası mevzuatından doğan hakları ve ödevleri konusunda her türlü iletişim araçları ile bilgilendirme hizmeti sunar” (SGK, 2019b).

3.2.1. Türkiye’de Birincil Sosyal Güvenlik Kurumları

Türk sosyal güvenlik sisteminde sosyal güvence üç temel kuruluş tarafından yerine getirilir. Bunlar “Sosyal Sigortalar Kurumu”, “Emekli Sandığı” ve “Bağ-Kur”dur. Temeli primli rejime dayalı olan bu kuruluşlar yanında, sistemi tamamlayan diğer tamamlayıcı sigorta kurumları da vardır (Akın, 2004, s.100).

3.2.1.1.Sosyal Sigortalar Kurumu

Türk sosyal güvenlik sisteminin önemli bir bileşeni olan sosyal sigortalar, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde oluşturulmuştur. Daha öncede belirtildiği gibi 1936 yılında ve 3008 sayılı ilk İş Kanunu’nda sosyal sigortalar ile ilgili hükümlere yer verilmiştir. Bu

bağlamda İş Kanunu'na tabi olarak çalışanlar için bir yıl içinde bir “işçi sigortaları kurumu” kurulması planlanmıştır. Fakat işçi sigortaları kurumunun kurulması 1945 yılı sonrasına kalmış ve “09.07.1945 tarih ve 4792 sayılı Kanun ile İş Kanunu kapsamında çalışanların sosyal güvenliğini sağlamak üzere İşçi Sigortaları Kurumu” kurulmuştur. Böylece bugünkü anlamda ilk sosyal sigorta kurumumuz İşçi Sigortaları Kurumu olmuş ve Kurumun oluşturulmasından sonra ise 3008 sayılı Kanunda belirtilen ana ilkeler bağlamında sosyal sigorta kanunları çıkarılmıştır.

- “01.07.1946 tarih ve 4472 sayılı Kanun ile İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları ile Analık Sigortası”,
- “01.04.1950 tarih ve 5417 sayılı Kanun ile İhtiyarlık Sigortası”,
- “01.03.1951 tarih ve 5502 sayılı Kanun ile Hastalık ve Analık Sigortası”,
- “1957 yılında 6900 sayılı Kanun ile Maluliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları” kurulmuştur (Alper ve Kalkış, 2017, s.168).

İşçi Sigortaları Kurumu 1964 yılında “Sosyal Sigortalar Kurumu kısa adıyla SSK” adını alarak kapsamını genişletmiştir. 1983 yılında tarım kesiminde çalışanlara yönelik olmak üzere 2925 sayılı “Tarım İşçileri Sosyal Sigorta Kanunu” ve 2926 sayılı “Tarımda Kendi Adına Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu (Tarım Bağ-Kur’u)” ile tarımda çalışanlar da kapsama da dâhil edilmiştir (Tuncay ve Alper, 1997, s.71). Diğer bir ifadeyle tarım kesimine yönelik sigorta örgütlenmesi ayrı bir örgütlenme olarak değil, bağımlı çalışanlar için SSK, bağımsız çalışanlar için ise Bağ-Kur kapsamında yer almıştır (Gökbayrak, 2010, s.145).

3.2.1.2.Emekli Sandığı Kurumu

Tanzimat döneminde başlayan her kamu çalışan grubu için ayrı emekli sandığı kurma geleneği, Cumhuriyet Döneminde de

süregelmiştir. Bu bağlamda belediyeler, kamu bankaları, bakanlıklar gibi kamu kurum ve kuruluşları için ayrı emeklilik sandıkları kurulmuştur. Ancak 1946 yılında başlayan birleştirme çalışmaları 01.01.1950 tarihinde yürürlüğe giren 5434 sayılı “T.C. Emekli Sandığı Kanunu” ile memurlar için oluşturulmuş olan çok sayıdaki emekli sandığı birleştirilmiştir. Böylece sivil ve asker bütün kamu görevlilerinin sosyal güvenliği, sosyal sigorta anlayışıyla Emekli Sandığı çatısı altında gerçekleştirilmiştir. Esasen sandık kamu görevlilerine malullük, yaşlılık ve ölüm risklerine karşı koruma garantisi sağlamaktadır. Söz konusu kişiler, emeklilikleri halindeyse sağlık güvencesi kapsamındadırlar (Alper ve Kılış, 2017, s.169).

3.2.1.3.Bağ-Kur

Bağ-Kur en son kurulan sosyal sigorta kuruluşudur. 2.9.1971 tarih ve 1479 sayılı Kanunla kurulmuş, sanayi ve hizmetlerde kendi nam ve hesabına çalışanları kapsamına almıştır. Fakat 1983 yılından sonra 2926 sayılı Kanun kapsamında sigortalı olan tarım kesiminde kendi adına bağımsız çalışanların yani çiftçilerin de sosyal güvenlik garantisini sağlama görevini üstlenmiştir. Bağ-Kur, önceleri sadece yaşlılık, malullük ve ölüm hallerinde sosyal güvenlik garantisi sağlarken, 1985 yılından itibaren kademeli olarak sağlık sigortası uygulamasını da başlatmış, 1.1.1989 tarihinde bütün Kurum mensupları kapsama alınmıştır. 2926 sayılı Kanun kapsamında olan sigortalıların sağlık sigortası kapsamına alınmasıysa Eylül 1999’dan itibaren gerçekleşmiştir (Alper vd., 2004, s.33-34).

3.2.2. Türkiye’de İkincil Sosyal Güvenlik Kurumları

Ülkemizde sosyal güvenlik sistemini tamamlayan diğer tamamlayıcı sigorta kurumları da bulunmaktadır. Bu bağlamda ikincil sosyal güvenlik kurumları kapsamında “Ordu Yardımlaşma Kurumu”, “İlkokul Öğretmenleri Sağlık ve Sosyal Yardımlaşma Sandığı”, “Polis Bakım ve Yardım Sandığı”, “Amele Birliği” ve “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları” yer almaktadır.

3.2.2.1.Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK)

Ordu Yardımlaşma Kurumu kısa adıyla OYAK, üyelerinin karşılaşılabilecekleri sosyal ve fiziksel risklere karşı ek bir sosyal güvenlik sunmak için 1 Mart 1961 tarihinde yaklaşık 65 bin daimi üyenin katılımı ile kurulmuştur (OYAK, 2019a). OYAK, gelişmiş ekonomilerde örneklerine sık rastlanan emeklilik, ölüm ve maluliyet risklerine karşı üyelerine ek yardımlar sağlamak üzere kurulmuştur. OYAK, tamamlayıcı bir mesleki emeklilik fonudur. Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Hollanda gibi tamamlayıcı mesleki emeklilik fonu anlamında başarılı ülkeler ile mukayese edildiğinde OYAK üyelerine sunduğu katkı ve hizmetler bakımından bu ülkeler ile aynı seviyede bulunur (OYAK, 2019b).

OYAK, ülkemizde en çok üye sayısına sahip olması, üyelerine sağlamakta olduğu katkı ve hizmetler ile ülkemizdeki diğer tamamlayıcı mesleki emeklilik fonlarının gelişimi için örnek oluşturur. OYAK, SGK'ndan bağımsız olarak üyelerine ek katkı sunar. 205 sayılı Kanun çerçevesinde, özel hukuk hükümlerine tabi, mali ve idari bakımdan özerk ve tüzel kişiliği bulunan OYAK, Türk Silahlı Kuvvetleri, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı mensupları ve Kanun'da belirtildiği şekliyle siviller dâhil kendi istekleri ile katılan çalışanlarından oluşmaktadır (OYAK, 2019b).

Üyelerinin tüm birikimlerini yeddiemin sıfatıyla karlılık, verimlilik ve kurumsal yatırım ilkelerine göre yöneten OYAK, mevzuat çerçevesinde üyelerine emeklilik yardımı, emekli maaşı, ölüm ve maluliyet yardımları yaptığı gibi konut edindirme, borç verme, Bağırsa Dayalı Emekli Geliri Sistemi (BDEGS) ve Konut Ön Biriktirim Fonu (KÖBF) gibi çeşitli hizmetler de sunmaktadır. OYAK, Avrupa'da emeklilik fonlarının yeterli, sürdürülebilir ve daha güvenli emeklilik hakları sunabilmeleri amacıyla düzenleyici finansal çerçeve sağlamaya yönelik çalışmalar yürüten Pensions Europe isimli

kuruluşun, 2003 yılından bu yana kurumsal destekleyici üyesi durumundadır (OYAK, 2019b).

3.2.2.2.İlkokul Öğretmenleri Sağlık ve Sosyal Yardımlaşma Sandığı (İLKSAN)

Cumhuriyetin ilk yıllarında, ilköğretim hizmeti, Özel İdareler (*Hususi İdareler*) tarafından üstlenilmiş ve ilkokul öğretmenlerinin maaş, ücret ve diğer özlük hakları, genel bütçe dışında özel idareler eliyle yerine getirilmiştir. Ancak dönemin ağır ekonomik koşulları, dünyadaki geneline hâkim olan ekonomik kriz ve genç Cumhuriyetin kısıtlı kaynakları nedeni ile özel idarelerin bütçelerinde bu giderleri karşılayacak yeterli kaynaklar bulunamamıştır. Bunun üzerine hem özel idarelerin, öğretmenlere olan maaş ve ücret borçlarının tasfiyesi hem de ilkokul öğretmenlerinin sosyal güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla “13.01.1943 tarihinde 4357 sayılı *Hususi İdarelerden Maaş Alan İlkokul Öğretmenlerinin Kadrolarına, Terfi, Taltif ve Cezalandırılmalarına ve Bu Öğretmenler İçin Teşkil Edilecek Sağlık ve İçtimai Yardım Sandığı İle Yapı Sandığına ve Öğretmenlerin Alacaklarına Dair Kanun*” yürürlüğe girmiştir. Adı geçen yasa ile tüm eğitim çalışanları mali haklar yönünden genel bütçe içerisine alınmış, yine aynı yasanın 11. maddesiyle “İlkokul Öğretmenleri Sağlık ve Sosyal Yardım Sandığı (İLKSAN)” ve 12. maddesiyle de “İlkokul Öğretmenleri Yapı Sandığı” kurulmuştur (İLKSAN, 2019a).

Öte yandan İlkokul Öğretmenleri Yapı Sandığı “22.05.1958 tarih ve 7118 sayılı Kanunla kurulan Türkiye Öğretmenler Bankası (TÖBANK)”na devredilmiştir. İLKSAN’ın kurulmasına ilişkin 11. madde ise üyelik yapısı güncellenerek aynen yürürlükte kalmıştır. 4357 sayılı Kanunun gerekçesinde, Sandığın kuruluş amacı ise “...Öğretmenlerden hastalananlara, evlenenlere, çocuk doğuranlara, çocuklarını okutacaklara, ölenlerin ailelerine yardım etmek ve geçinme yükünü hafifletmek, sağlığa ve içtimai yardıma taalluk eden meselelerde öğretmenleri birbirlerine yardım edici duruma getirmek

gayesini güden bu Sandığın teşkili faydalı ve zaruri görülmüştür...” şeklinde ifade edilmiştir (İLKSAN, 2019a).

İLKSAN üyeleri sağlık, kaza, malûliyet ve ölüm riskleri kapsamında sigortalıdır. Böylece 22-65 yaş arası Sandık üyeleri, 24 saat boyunca dünyanın her yerinde geçerli olmak üzere deprem teminatı da dâhil olmak üzere sigorta kapsamında yer alır. İLKSAN kapsamında gerçekleştirilen diğer sosyal yardımlar ise emekli yardımı, doğum yardımı, evlenme yardımı, cenaze yardımı, şehit yardımı, afet yardımı, sağlık destek yardımı, nemalı aidat iadesidir (İLKSAN, 2019b).

3.2.2.3.Polis Bakım ve Yardım Sandığı (POLSAN)

Polis Bakım ve Yardım Sandığı kısa adıyla POLSAN'nın kuruluşu 2. Meşrutiyet Dönemine denk gelir. Sandık, *“15 Şubat 1329 Rumi (1913) tarihinde Polis ile Polis İdare Memurları Tasarruf Sandığı Nizamnamesi”* ile resmen kurulmuştur. Nizamnamede, Sandığın kuruluşu, organları, borç verme esasları, yapacağı yardımlar, işlemlerinin denetimi, ortaklık aidatı ve gelirleri gibi konulara yer verilmiştir (POLSAN, 2019a).

3201 Sayılı Emniyet Teşkilat Kanunu'nun 90.maddesine dayanılarak çıkarılan *“05 Eylül 1951 Tarih ve 7902 sayılı Polis Bakım ve Yardım Sandığı Tüzüğü”* ile *“Polis ile Polis İdare Memurları Tasarruf Sandığı Nizamnamesi”* yürürlükten kaldırılmıştır. Böylece Polis ile Polis İdare Memurları Tasarruf Sandığı aktif ve pasifleriyle yeni Sandığa devredilmiştir. Günün ihtiyaç duyulan ekonomik koşullarına cevap veremez duruma gelen 1951 tarihli Tüzük'de, 04.08.1998 tarihinde ve 23423 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Tüzük ile yürürlükten kaldırılmış, yeni bir yapılanma süreci başlatılarak çağdaş bir örgütlenmenin yolu açılmıştır (POLSAN, 2019a).

Günümüzde POLSAN'da en az 3 yıl Sandık Ortaklığı bulunanlar, *“Polis Bakım ve Yardım Sandığı Tüzüğü”*nün 24. maddesi gereğince

POLSAN'dan emekli yardımı alabilirler. POLSAN ortakları, görevleri dâhilinde veya haricinde uğrayabilecekleri maluliyet veya vefat hallerinden meydana gelecek her türlü gelir kaybı durumunda, Sandık güvencesi kapsamındadırlar. Sandıktan kendileri ve aileleri için oluşacak gelir kayıplarını telafi edici maddi yardım imkânına kavuşurlar. Sandık ortağıyken vefat eden ortağın, yasal mirasçalarına; eşi veya bakmakla yükümlü olduğu çocuğu vefat eden ortağın kendisine vefat yardımı adı altında yardım sağlanır (POLSAN, 2019b).

3.2.2.4.Amele Birliği

1921 yılında kurulan Amele Birliği, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı; yönetim, işleyiş ve denetimi kendi yönetmeliğine göre gerçekleşen; idari ve mali açıdan da özerk tüzel kişiliğe sahip bir sosyal güvenlik kuruluşudur. Amele Birliği'nin amacı Türkiye Taşkömürü Genel Müdürlüğü, Karaelmas Elektrik Dağıtım A.Ş., Çatalağzı İşletme Müdürlüğü ve Türkiye Elektrik Üretim-İletim A.Ş. Kuzey-Batı Anadolu Şebeke İşletme Grup Müdürlüğü'nün Zonguldak ve Ereğli Kömür Havzasında çalışan işçilere ilave sosyal güvenlik yardımı yapmaktır. Amele Birliği kapsamında yer alan kişilere “geçici iş göremezlik yardımı, tedavi yardımları, öğrenim, cenaze, defin, iş kazası yardımları ile ikraz (ödünç para) yardımları” yapılır. Prim oranı %3 olup, zorunlu üyeler için yarısı işveren tarafından, yarısı da işçi tarafından, gönüllü üyeler için ise tamamı işçi tarafından ödenir. Sandık üyesi işçiler aynı zamanda 506 sayılı Kanuna tabi oldukları için geçici iş göremezlik ödeneğini SGK'ndan talep ederler. Ancak, yasada öngörülen koşullar mevcut olmadığı için edimleri elde edemeyen sigortalıların açıkları sandık tarafından karşılanır (AÇSHB, 2019a).

3.2.2.5.Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, “29.5.1986 tarihinde kabul edilen 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik

Kanunu” hükümlerine istinaden Kanun’un amacına uygun faaliyet ve çalışmalar yapmak üzere her il ve ilçede Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre kurulmuştur. Günümüzde ülke genelinde 1.002 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı vatandaşlarımıza hizmet vermektedir (SYDV, 2019a). Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu’nun 7. maddesine göre, “her il ve ilçede kurulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu’nun amacına uygun olarak faaliyet ve çalışmalar yapar, ihtiyaç sahibi vatandaşlara nakdî ve aynı yardımlarda bulunur” (RG, 29.5.1986, Sayı:3294).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan kimseler ile gerektiğinde her ne sebeple olursa olsun, ülkemize kabul edilmiş veya gelmiş olan kimselere yardım eder. Söz konusu vakıflar sosyal adaleti sağlayan önlemler olarak gelir dağılımının adil bir şekilde dağıtılmasını sağlar, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik eder (SYDV, 2019b). Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu’nun 2. maddesine göre “*Fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan kanunla kurulu sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olmayan ve bu kuruluşlardan aylık ve gelir almayan vatandaşlar ile geçici olarak küçük bir yardım veya eğitim ve öğretim imkânı sağlanması halinde topluma faydalı hale getirilecek, üretken duruma geçirilebilecek kişiler*” bu Kanun kapsamı içindedir (RG, 29.5.1986, Sayı:3294).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu’nun 8. maddesine göre “*Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları’nın gelirleri; Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu’ndan aktarılacak miktardan, işletme ve iştiraklerden elde edilecek gelirlerden ve diğer gelirlerden oluşur*” (RG, 29.5.1986, Sayı:3294).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE SOSYAL HİZMETLER

4.1. Türkiye’de Sosyal Hizmetlerin Tarihsel Gelişimi

Bu bölümde Türkiye’de sosyal hizmetlerin tarihsel gelişimi iki dönem halinde ele alınmıştır. İlk dönem “Osmanlı İmparatorluğu Dönemi”, ikinci dönem ise “Cumhuriyet Dönemi”dir.

4.1.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi

Türkiye’de sosyal hizmetlerin tarihsel gelişimine bakıldığında Osmanlı döneminde sosyal hizmetlerin özellikle “**vakıflar**” tarafından geniş bir şekilde gerçekleştirildiği görülür (Özdemir, 2008, s.151). Osmanlı döneminde, imparatorluğun her yöresinde kurulan vakıflar yoksul, dul ve yetimlerin gereksinimlerini karşılamada etkin bir görev üstlenmiştir. Türk ulusunun geliştirdiği vakıflar İslami bir kurum olmakla beraber, sosyal hizmet düşüncesi açısından son derece önemlidir (Şeker, 2018, s.46).

Yüzyıllardır İslam beldelerinde sosyal ve ekonomik hayat içinde derin etkiler bırakmış İslam temelli kurumlar olarak bilinen vakıflar, “*bir malın geliri ile birlikte toplumun hayrına bir hizmet sunulması için mülk sahibinden çıkararak, sosyal mülkiyete aktarılması anlamına gelir*”. Bu şekilde vakfedilen mala tekrar geri dönüş ya da mala el koyma söz konusu değildir. Bu açıdan bakıldığında vakıflar toplumdaki servetin adil dağılımını, sosyal alandaki adaletsizliğin giderilmesini ve sınıf farklarının ortadan kaldırılmasını sağlar (Taşçı, 2017, s.12).

Esasen vakıflar faydalanma açısından ikiye ayrılır. Bunlardan ilki “*hayrî kurumlar olarak adlandırılan mabetler, medreseler, mektepler, imaretler, zaviyeler, kütüphaneler, misafirhaneler, köprüler,*

hastaneler, çeşmeler, sebiller gibi bizzat kendisinden yararlanan vakıflardır". İkincisi ise *"bunların sürekli ve düzenli işlemlerini sağlayan bina, arazi, nakit para gibi gelir kaynaklarının oluşturduğu vakıflardır"* (Şeker, 2018, s.47). Vakıfların yürüttüğü sosyal hizmet çalışmaları genel olarak şu şekilde sıralanabilir.

- Evine doktor getirme imkânı olmayan yatağa düşmüş hastalara, başvuru yapmaları halinde doktor gönderilmesi,
- Hastanede ölenlerin cenaze masraflarını karşılamak üzere maddi destekte bulunulması,
- Hastalık ve benzeri afetler sebebiyle geçim sıkıntısına düşerek ihtiyaç ve muhtaçlık içinde bulunan yoksulların, yetimlerin ve dulların ihtiyaçlarının giderilmesi (SHÇEK, 2009, s.9),
- Dini bayramlarda yoksul çocuklara mevsim şartlarına göre elbise ve ayakkabı verilmesi,
- Öğrencilere, yoksullara ve misafirlere sabah ve akşamları yemek verilmesi (VGM, 2019).

Sunulan hizmetlerden de anlaşılacağı üzere sosyal yardım kurumu olarak vakıflar tarihimizde önemli yer tutmuştur. Özellikle dul, yetim ve yoksullara yönelik birçok çalışma vakıflar aracılığı ile yerine getirilmiştir (SHÇEK, 2009, s.9).

Vakıflar 19. yüzyıl boyunca işlevlerini yitirmiş, imkânları devletin eline geçmiş ve geleneksel formda işleyen sosyal sistem çözülmüştür. Bu anlamda merkezleşme ile beraber, yoksullarla ilgili faaliyet alanlarının şekillenmesi üzerine yapılan hukuki düzenlemeler, Osmanlının modern anlamda bir sosyal devlet olması olarak ifade edilir (Özdemir, 2008, s.114). Böylece kurumsal anlamda, özellikle yetim ve öksüz çocukları çalışma alanı içine alan sosyal hizmet uygulamaları, ilk olarak 19. yüzyıl sonlarından itibaren Osmanlı

İmparatorluğu döneminde devlet eliyle yürütölmeye başlanmıştır (Reçber, 2019, s.727).

Bu anlamda Osmanlı Devleti'nde “yetimlere miras yolu ile kalan malların korunması için 1851 yılında Eytam Nizamnamesi ile İstanbul'da “**Eytam Sandığı**” kurulmuştur”. Ardından Eytam İdaresi'ne bağılı olarak taşrada 1880'li yıllarda eytam meclisleri ve sandıklarının kurulup teşkilatlanmıştır. 1851 tarihli Eytam Nizamnamesi 1906 yılına kadar uygulanmış; daha sonra da değışen şartlara uygun düzenlemeler yapılmıştır. Eytam sandıkları hem yetimlerin mallarının korunması hem de yetim mallarının değerlendirilmesi görevini yerine getirmiştir (Ünal, 2010, s.i).

Sosyal hizmet alanında 1863 yılında, “babası hayatta olmayan, ekonomik yetersizlikleri nedeniyle iyi eğitim imkânı bulamayan çocuklara bu imkânı sunmak amacıyla “**Darüşşafaka**” kurulmuştur” (Darüşşafaka, 2019). Savaş alanında yaralanan ya da hastalanan askerlere hiçbir ayırım gözetmeksizin yardım etmek amacıyla 11 Haziran 1868 tarihinde “Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti” günümüzdeki adı ile “**Kızılay**” kurulmuştur. Cemiyetin amacı, “hiçbir ayırım gözetmeksizin, her ne koşulda olursa olsun, insanın acısını önlemeye veya hafifletmeye çalışmak, insanın hayatını ve sağlığını korumak, onun kişiliğine saygı gösterilmesini sağlamak ve insanlar arasındaki karşılıklı anlayışı, dostluğu saygıyı, işbirliğini ve sürekli barışı getirmeye çalışmaktır” (Kızılay, 2019).

31 Ocak 1896 yılında ise “dilencileri, sokaklarda başıboş gezen kimsesiz çocukları, cami avlusunda yatan kimsesiz muhtaçları bir araya toplayıp ıslah etmek ve bir sanat sahibi yapmak, kimsesizlerin son ömürlerini huzur içinde yaşamalarını sağlamak maksadıyla “**Darülaceze**” kurulmuştur” (Darülaceze, 2019).

Osmanlı devletinde sosyal hizmetin gelişimi anlamında “kimsesiz Müslüman çocuklar için kurulmuş küçük bir ilk mektep olan

Darülhayr-i Ali'nin” de önemli katkısı olmuştur. Darülhayr-i Ali 1903 yılında II. Abdulhamid’in teşviki ve katkısı ile açılmıştır. Sanayi mekteplerine hazırlık niteliğinde bir yetimhane olarak kurulan bu kurumda çocuklara mesleki anlamda marangozluk, döşemecilik, kunduracılık, aşçılık gibi yeni beceriler edindirilmiştir. Ancak II. Abdulhamid’in tahtan indirilmesinin ardından 1909 yılında kurum kapatılmıştır (Sezgin, 2016, s.142).

20. yüzyıla gelindiğinde yaşanan Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı büyük felaketlere sebep olduğu gibi aynı zamanda önemli bir göç dalgasına da neden olmuştur. Gerek Balkan Savaşları’nda gerekse Birinci Dünya Savaşı’nda şehit olanların çocuklarının barınması ve eğitimi devlet için büyük sorun olmuş; sorunun özümü için ise 1914 yılından itibaren **Darüleytamlar** kurulmuştur (Özkan, 2006, s.211& Şafak, 2013, s.261). Çok önemli birer sosyal hizmet kurumu olarak ortaya çıkan Darüleytamlar, “*savaşta babaları şehit olan çocuklara ve savaş sonrasının kargaşa ortamındaki muhacir ve mültecilere hizmet sunmuştur*”. Önce İstanbul’da ardından da Anadolu’nun hemen her sancağında açılan Darüleytamlar, yetimlerin barınma, yeme, içme ihtiyaçlarının yanında eğitimlerini de üstlenmiştir. Osmanlı Devleti için 1918’de sona eren Darüleytamlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) hükümetinin kontrolündeki Anadolu’da varlığını 1927 yılına kadar devam ettirmiştir (Özkan, 2006, s.211).

4.1.2. Cumhuriyet Dönemi

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu olarak bilinen ve Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk sosyal hizmet kurumu olan “**Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti**” 30 Haziran 1921 yılında kurulmuştur. Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti, Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal devlet olarak kamusal sorumluluğa sahip olduğunun önemli bir göstergesidir. Bütün kurumlarıyla yeniden teşkilatlanan ve yapılanan Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal hizmetler alanındaki amaç ve faaliyetlerini yerine getirmesine yardımcı olan Cemiyet, devletin

sosyal hizmet anlayış ve uygulamalarını hayata geçirmesine önemli katkılar sağlamıştır (Sarıkaya, 2007, s.322). 1934 yılında Atatürk tarafından Cemiyetin ismi “**Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu**”¹ olarak değiştirilmiştir (Tarımeri, 2018, s.2).

TBMM tarafından kabul edilen Teşkilatı Esasiye Kanunu’nda sosyal hizmet ile ilgili herhangi bir düzenleme yoktur. Benzer durum 1924 yılında kabul edilen Anayasa düzenlemeleri için de geçerlidir (Reçber, 2019, s.728). Ancak 1924 tarih ve 442 sayılı Köy Kanunu’nun da sosyal hizmet ile ilgili yerel anlamda çalışmalar yapılmıştır. Bu anlamda Köy Kanunu’nun 13. maddesinde “*Köy halkından askerlik görevinde bulunanların ve bakacağı kimsesi olmayan öksüzlerin tarlalarını, bağ ve bahçelerini imece yöntemi ile sürüp ekmek, harmanlarını kaldırmak*” ifadesi yer almaktadır. Benzer şekilde Kanun’un 14. maddesinde köylünün isteğine bağlı olarak yapabileceği sosyal hizmetler kapsamında “*Yemeklik ve para ile köy yoksullarına ve öksüzlerine yardım etmek, kimsesiz çocukları sünnet ettirmek ve kızları evlendirmek için yardım etmek ve yoksul cenazelerinin kefen vesairesinin teminine çalışmak*” ibaresi bulunmaktadır. Aynı Kanun’un 44. maddesinde ise “*Tarlası olmayan veya yetişmeyen köylüye köyün sınırı içinden boz haliden bir parça ayırıp vermek ve tasarrufu mal sandığına veya sair dairelere geçmiş olan araziyi köy adına satın alarak arazisi olmayanlara vermek ve bedelini taksitle köy*

---

¹ 633 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname gereği (Mülga) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu kapatılarak, 03.06.2011 tarihinde aynı kararname ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuştur (AÇSHB Karabük İl Müdürlüğü, 2019). Çocuklara yönelik eğitici, koruyucu, önleyici, geliştirici, rehberlik ve rehabilite edici sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek ve koordine etmek amacıyla (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2017, s.3) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bağlı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur (AÇSHB Karabük İl Müdürlüğü, 2019). 8.06.2011 tarihli Resmî Gazetede yayımlanan 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı yerine 10.07.2018 tarihli ve 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı kurulmuştur (Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, 2019).

sandığına ödetmek zorunludur” ifadeleri yer almaktadır (RG, 18.3.1924, Sayı:442).

Sosyal hizmetler açısından kurumsallaşma süreci belli dönemlerde iniş çıkışlar yaşamasına rağmen devam etmiştir. Bu bağlamda 1926 yılında kabul edilen **“Medeni Kanun’da, bireylerin medeni haklardan yararlanmaları, evlenmeleri ve boşanmaları halinde taraflara ve çocuklara düşen hak ve yükümlülükleri, evlat edinme, velayet, çocuk malları, çocukların korunmaları ve koruyucu aile bakımına ilişkin çocuklara yönelik sosyal hizmet uygulamalarını etkileyecek önemli düzenlemelere yer verilmiştir”**. Bu nedenle Medeni Kanun, çocuğun bakım ve korunması konusunda ayrıntılı düzenlemelere gitmiştir (Özdemir, 2008, s.151).

1930 Yılında çıkarılan 1580 sayılı Belediye Kanunu sosyal hizmetler alanında belediyelere önemli sorumluluklar yüklemiştir. Bu anlamda büyükşehir statüsündeki yerlerde, büyükşehir belediyeleri tarafından, 1580 sayılı Belediye Kanun’un 15. maddesine göre aşağıda sıralanan sosyal hizmetler yerine getirilir.

- *“Dilencilerin dilenmelerini engelleyecek önlemler almak”,*
- *“Terk edilmiş çocukları, akıl sağlığı yerinde olmayanları, kazaya ve afete uğrayanları koruyup gözetlemek”,*
- *“Yoksul ailelerin ikiz çocuklarına, öksüz, yoksul, kimsesiz çocuklara para, doktor, ilaç, yeme-içme, barınma, giyinme, eğitim konusunda yardım etmek, fakir hastalara karşılıksız olarak bakmak, ilaç vermek, yoksulların cenazelerini parasız kaldırmak, kimsesi olmayanlara bakmak”*
- *“Yetimhane, aceze hane, doğum ve emzirme ve mecburi olarak meccani (parasız) doğum evleri tesisat ve teşkilatı ve mahalleri*

Sihhat Vekâletince tayin ve tasdik edilmek koşuluyla akıl hastanesi, fenni tebhirhane (temizlik merkezleri) ve tathir istasyonları kurmak ve işletmek”,

- *“Barınacak, oturacak yeri olmayanlara iş bulmak, çalışmayacak durumda olanları memleketine göndermek, kimsesiz kadınları-çocukları korumak,*
- *Eczanesi olmayan yerlerde eczane açmak, yoksullara parasız ya da ucuz ilaç vermek, ücretli-ücretsiz muayenehane, dispanser kurmak, yoksullar için meccani doğum yardımı sağlamak üzere ebe istihdam etmek”,*
- *“Yoksullar için yatı evleri yapmak ve idare etmek”,*
- *“Muhtaçlar için yardım sandıkları kurmak ve idare etmek”,*
- *“İlgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak genç ve yetişkin engelliler için bölgenin emek piyasasına uygun mesleklerde, meslek ve beceri kazandırma kursları, iş-eğitim merkezleri ve yaşam evleri açmak”,*
- *“Engelliler için ücretsiz ulaşım, sosyo-kültürel amaçlı hizmetler sağlamak veya indirimli tarife uygulamak, belediyelere ait ve belediyeler tarafından işletilen veya kiraya verilen büfeler, otoparklar gibi işyerlerinin engelliler tarafından işletilmesi konusunda kolaylık sağlamak”,*
- *“Afetlerde mülki idare amirinin emriyle gerek kendi görev sahası içinde gerekse diğer il, ilçe, belde ve köylerde kurtarma ve yardım hizmetlerinde bulunarak afetzedelere yardımcı olmaktır” (RG, 3.4.1930, Sayı:1580).*

“1941 tarihli Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım Hakkında Kanun” ile “1949 tarihli Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun” gibi yasal düzenlemeler sosyal hizmet alanında önemli iki kanundur. Ülkemizde 1950 yılı sonrası süreçte sosyal hizmet ile ilgili çalışmalar, özellikle 1961 Anayasası’nın kabul edilmesinin de etkisiyle 1960’lı yıllarda büyük bir hız kazanmıştır. Hatta 1950’li yılların sonundan itibaren sosyal hizmet alanında profesyonel meslek elemanları yetiştirilmeye başlanmıştır (Reçber, 2019, s.728). Öyle ki, 7355 sayılı Sosyal Hizmetler Enstitüsü Kurulmasına Dair Kanun’un 1.maddesi gereği olarak 1961 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’na bağlı “Sosyal Hizmetler Akademisi” kurulmuştur. Akademinin faaliyete geçmesiyle birlikte ülkemizde sosyal hizmet uzmanlarının eğitim süreci başlamış; 1965 yılında ise “Sosyal Hizmet Mütahassısı” unvanı ile ilk mezunlarını vermiştir (Karakuş, 2015, s.171).

1961 Anayasası’nın başlangıç bölümünde; *“İnsan hak ve hürriyetlerini, millî dayanışmayı, sosyal adâleti, bireyin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve güvence altına almayı mümkün kılacak demokratik hukuk devletini bütün hukukî ve sosyal temelleriyle kurmak için Türkiye Cumhuriyeti Kurucu Meclisi tarafından hazırlanan bu Anayasayı kabul ve ilân ve Onu, asıl teminatın vatandaşların gönüllerinde ve iradelerinde yer aldığı inancı ile hürriyete, adâlete ve fazilete âşık evlâtlarının uyanık bekçiliğine emanet eder”* ifadeleri yer almaktadır. 1961 Anayasası’nın 2. maddesinde *“Türkiye Cumhuriyeti, ... demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir”* ifadesi yer alırken; 35. maddesinde ise *“Türk toplumunun temeli Ailedir. Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri, ailenin, annenin ve çocuğun korunması için gerekli önlemleri alır ve teşkilâtı kurar”* ifadeleri yer almaktadır. Benzer şekilde 48. madde de ise *“Toplumda herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Bu hakkı sağlamak için sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilâtı kurmak ve kurdurmak Devletin görevlerindedir”* ibaresi yer almaktadır. Görüldüğü üzere 1961 anayasasında devletin sosyal adalet, sosyal

refah hizmetlerine verdiği önem açıkça görülmektedir (RG, 27.5.1961, Sayı:10859).

1963 yılına gelindiğinde ise 225 sayılı Kanun ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Merkez Teşkilatı bünyesinde “**Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü**” kurulmuştur. Müdürlüğün görevleri “*her türlü sosyal yardım ve sosyal güvenlik hizmetlerini düzenlemek, korunmaya muhtaç çocuklar ile sakatların ve yaşlıların bakım, yetiştirme ve rehabilitasyonu ile çalışma gücünü yitirmiş yoksul kimselerin sosyal güvenliğini sağlamak ve Sosyal Hizmetler Enstitüsü’nün idari ve bilimsel işlerini takip etme ve denetimini sağlamak*” olarak belirlenmiştir. Müdürlük belirlenen görevlerini “24.05.1983 tarihli, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu” ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı olarak Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü’nün kuruluşuna kadar yerine getirmiştir (SHÇEK, 2009, s.11). 1976 yılında çıkarılan 2022 sayılı Kanun ile bir kısım yaşlı ve özürülere parasal sosyal yardımlar sağlanmış; 1979 yılında da “2653 sayılı Çocuk Mahkemelerinin, Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri, Hakkında Kanun” kabul edilmiştir (SHÇEK, 2009, s.11).

1961 Anayasası’nda olduğu gibi, 1982 Anayasası’nda da insanların iyilik halinin artırılması ve sosyal adaletin sağlanması amacını taşıyan hizmetler anayasal bir hak olarak güvence altına alınmıştır (Reçber, 2019, s.729). 1982 Anayasası; aile, çocuk, yaşlı ve özürülere götürülecek sosyal hizmet ve sosyal yardımların nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin oldukça ayrıntılı sayılabilecek hükümlere yer vermiştir (SHÇEK, 2009, s.12). Bu bağlamda 1982 Anayasası’nın 41. maddesinde,

- “*Türk toplumunun temeli olan ailede, eşler arasında eşitliğin söz konusu olduğu*”,

- “Devletin, ailenin huzur ve refahı ile özellikle annenin ve çocukların korunmasını sağlamakla görevli olduğu”,
- “Her çocuğun, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, anne ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahip olduğu”,
- “Devletin, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirler alması gerektiği” belirtilmiştir (RG, 18.10.1982, Sayı:2709).

1982 Anayasası'nın 60. maddesinde herkesin, sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu devletin, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alacağı ve teşkilatı kuracağı ifade edilmiştir. 61. maddesinde ise;

- “Devletin harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gazileri koruyacağı ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlayacağı”,
- “Devletin, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alacağı”,
- “Yaşlıların, Devletçe korunacağı”,
- “Yaşlılara, Devlet yardımı ve sağlanacak diğer hakların ve kolaylıkların kanunla düzenleneceği”,
- “Devletin, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü önlemi alacağı ve bu nedenle gerekli teşkilat ve tesisleri kuracağı veya kurduracağı” ifadeleri bulunmaktadır (RG, 18.10.1982, Sayı:2709).

24.05.1983 tarihinde 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı olarak

“Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü” kurulmuştur (SHÇEK, 2009, s.11). Söz konusu Kanun ile ülkemizdeki farklı kuruluşların sorumluluğunda bulunan sosyal hizmetler bir çatı altında bütünleştirilmiştir. 1986’da 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kanunu ile muhtaçlara yardım etmek üzere “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu” oluşturulmuştur. 1988’de de 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu’na ek olarak 3413 sayılı Kanun çıkarılmış; bu Kanun ile “*her yıl kamu kurum ve kuruluşlarının serbest kadrolarının binde biri oranında 2828 sayılı Kanun kapsamına giren çocukların istihdam edilmeleri sağlanmıştır*”. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü 18.03.1989 tarihinde yürürlüğe giren 356 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK)’nin, 14.03.1991 tarih ve 3703 sayılı Kanunla değiştirilerek kabul edilmesi ile faaliyetlerini Başbakanlığa bağlı olarak devam ettirmiştir. Ülkemiz çocuk, kadın ve engellilerle ilgili uluslararası sözleşmelere imza atarak bu metinlerin iç hukuk kurallarına dönüşmesini de sağlamıştır (SHÇEK, 2009, s.12).

Aile bütünlüğünün korunması, güçlendirilmesi ve sosyal refahın artırılması için araştırma yapmak-yaptırmak, konuyla ilgili projeler geliştirmek, uygulamaya konulmasını sağlamak için 396 sayılı KHK ile Başbakanlığa bağlı olarak “**Aile Araştırma Kurumu**” kurulmuştur. Kurul, 5256 sayılı Kanun ile 2004’den itibaren Başbakanlığa bağlı “**Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü**” olarak faaliyetini sürdürmüştür. 422 sayılı KHK ile Başbakanlığa bağlı olarak kurulan “**Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü**” ise 5251 sayılı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile yeniden yapılandırılmıştır (ASPB, 2017a, s.16).

Engelliler ile ilgili ulusal politikanın oluşmasına yardımcı olmak, engellilerin problemlerini belirlemek, sorunlarına çözüm bulmaya çalışmak, engellilere yönelik hizmetlerin düzenli, etkin ve verimli yürütülmesini sağlamak için Başbakanlığa bağlı “**Özürlüler İdaresi**

Başkanlığı” kurulmuştur. 7 Temmuz 2005 tarihinde ise 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun’un yürürlüğe girmesiyle engelliler açısından yeni bir dönem başlamıştır. Engellilerin istekleri dikkate alınarak hazırlanan Kanun, genelden özele doğru bir takım yenilikleri getirmiştir (ASPB, 2017a, s.16).

06.04.2011 tarihli ve 6223 sayılı Kanun’un verdiği yetkiye dayanarak Bakanlar Kurulu 03.06.2011 tarihinde “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı”nın kurulmasını kararlaştırmıştır (RG, 03.06.2011, Sayı:633). 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın 633 sayılı KHK ile kurulmasının ardından;

- “*Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu*”,
- “*Özürlüler İdaresi Başkanlığı*”,
- “*Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü*”,
- “*Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü*”,
- “*Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü*”,
- “*Primsiz Ödemeler Genel Müdürlüğü*”nün faaliyetlerine son verilerek “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı”na devredilmiştir. 633 sayılı KHK ile hem dünyada hem de ülkemizde yaşanan gelişmeler ve deneyimler doğrultusunda sosyal hizmetlerin modern bir yönetim ve yapıya kavuşturulması hedeflenmiştir (ASPB, 2017a, s.16).

Daha öncede belirtildiği gibi 8.06.2011 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 633 sayılı KHK ile kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı yerine 10.07.2018 tarihli ve 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile “Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı” kurulmuştur (Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, 2019). Adı geçen Kararname’nin 65. maddesine göre “*Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın yetki, görev ve sorumluluklarından bazıları*” aşağıdaki gibidir.

- “Sosyal hizmetler ve sosyal yardımlara ilişkin ulusal düzeyde politika ve stratejilerin geliştirmesi amacıyla gerekli çalışmalar yapma, uygulama-uygulanmasını izleme, ortaya çıkan yeni hizmet modellerine göre güncellemeleri yaparak geliştirmek”,
- “Sosyal ve kültürel aşınmalara karşı aile yapısının, değerlerinin muhafaza edilerek gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde aktarılmasını sağlamak için ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, aile bütünlüğünün korunması ve aile refahının artırılmasına yönelik sosyal hizmet ve sosyal yardım faaliyetlerini yürütmek. Konuyla ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında gerekli işbirliği ve koordinasyonu sağlamak”.
- “Çocukların her türlü istismardan, ihmalden korunarak sağlıklı bir şekilde gelişimini sağlamak için ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, çocuklara yönelik sosyal hizmet ve sosyal yardım çalışmalarını yürütmek; bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla gönüllü kuruluşlar arasında gerekli işbirliği ve koordinasyonu sağlamak”.
- “Kadınlara karşı ayrımcılığı önlemek, insan olarak kadının haklarını korumak ve geliştirmek, kadınların toplumsal hayatın her alanında hak, fırsat ve olanaklardan eşit bir şekilde faydalanmalarını sağlamak için ulusal politika ve stratejilerin tespit edilmesini sağlamak, kadınlara yönelik sosyal hizmet ve sosyal yardım faaliyetlerini yürütmek. Söz konusu bu alanla ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla gönüllü kuruluşlar arasında gerekli işbirliği ve koordinasyonu sağlamak”.

- “Her türlü engel, ihmal ve dışlanmaya karşı özürhüherin ve yaşlıların toplumsal hayatta ayrımcılığa maruz kalmamaları aksine hayata aktif bir şekilde katılmaları için ulusal politika ve stratejilerin tespit edilmesini, özürhüherlere ve yaşlılara yönelik sosyal hizmet ve sosyal yardım faaliyetlerinin yürütülmesini sağlamak. Konuyla ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında gerekli işbirliği ve koordinasyonu sağlamak, engellilerin mesleki rehabilitasyonunu sağlayacak önlemler almak”,
- Şehitlerimizin hatıralarının yaşatılması, şehit yakınları ile gazilerin her türlü haksızlık ve yoksunluktan korunması için ulusal politika ve stratejilerin tespit edilmesini koordine etmek, şehit yakınları ile gazilere yönelik sosyal hizmet ve sosyal yardım faaliyetlerini yürütmek. Bu alan ile ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak.
- “Toplumun sosyal yardım ve korumaya muhtaç kesimlerine yönelik yardım faaliyetlerini etkin ve düzenli bir biçimde yürütmek; yoksullukla mücadelede ulusal politika ve stratejilerin tespit edilmesini sağlamak. Bunun gerçekleşmesi için ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak”.
- “Çocuğun aile içinde yetiştirilmesi ve desteklenmesi için aileye eğitim, danışmanlık ve sosyal yardımlar sağlayarak aileyi güçlendirilmek; korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç çocukların, kadınların, engellilerin ve yaşlıların tespit edilmesi, bunların korunması, bakımı, yetiştirilmesi ve rehabilitasyonlarının sağlaması için gerekli hizmetleri yürütmek. Söz konusu hizmetler için gündüz ve yatılı hizmet sunacak sosyal hizmet kuruluşları kurmak ve işletmek”.

- *“Ailenin bütünlüğünü korumak, parçalanmış ailelerin korunmaya, yardıma ve bakıma muhtaç bireyleri ile çocuklarına her türlü maddi-manevi ve sosyal destek sağlamak. Bu nedenle gerekli planlamaları yapmak, eğitim faaliyetlerinde yer almak”.*
- *“Kamu kurum ve kuruluşları, gönüllü kuruluşlar ile gerçek ve tüzel kişilerce yürütülen sosyal hizmetler ve sosyal yardımlara ilişkin ilke, usul ve standartları tespit etmek. Bu çerçevede denetim gerçekleştirmek, bu alanda faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların sahip olması gerekli nitelikleri ve bunlara rehberlik edecek programları geliştirmek”.*
- *“Kamu kurum ve kuruluşları, gönüllü kuruluşlar ile gerçek ve tüzel kişilerce yürütülen sosyal hizmet ve sosyal yardım faaliyetlerinin, belirlenen ilke, usul ve standartlar açısından denetimini gerçekleştirmek”.*
- *“Sosyal hizmet ve sosyal yardım faaliyetleri ile bunlardan faydalananlara ilişkin bilgileri merkezî bir sistemde oluşturulacak veri tabanı vasıtasıyla işlemek, kontrol etmek, izlemek ve geliştirilecek politika, strateji ve önlemler çerçevesinde değerlendirmek”.*
- *“Sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar alanındaki uluslararası gelişmeleri ve faaliyetleri takip etmek, bunlara katkı sağlamak ve yürütülecek çalışmalarda faydalanmak üzere değerlendirmek. Konuyla ilgili taraf olunan uluslararası sözleşme ve anlaşmaların ulusal düzeyde uygulanmasını sağlamak”,*

- “Sosyal adalet ve refahın gerçekleşmesi amacıyla gerekli önlemleri almaktır” (RG, 10.07.2018, Sayı:30474).

4.2.Sosyal Hizmetin Uygulama Alanları

Sosyal hizmetin uygulama alanı oldukça geniş ve yöneldiği gruplar ise çok çeşitlidir. Bu bölümde çocuklara, ailelere, kadınlara, engellilere, yaşlılara, şehit yakınlarına ve gazilere yönelik olarak uygulanan sosyal hizmetler “Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı” tarafından gerçekleştirilen “sosyal hizmet uygulamaları” kapsamında ele alınacaktır.

4.2.1. Çocuklara Yönelik Hizmetler

Ülkelerin büyümesi, ilerlemesi ve sosyal refahın artırılması, geleceğin güvencesi ve aynı zamanda geleceğin mimarı olan çocukların bedensel, ruhsal, toplumsal açıdan sağlıklı gelişimleri ile mümkündür. Çocukların sağlıklı gelişimlerinde ise başta aile ve eğitim camiası olmak üzere toplumdaki tüm kişi ve kurumların önemli rolleri ve görevleri olduğu bilinmektedir. Ancak geleneksel aile yapısının değişmesi, kentleşmenin hızlanması, göçlerin uluslararası boyut kazanması, sosyal desteğin azalması, sosyo-ekonomik sorunların artması, yoksulluğun yaygınlaşması gibi birçok sorun çocukları olumsuz yönde etkilemekte ve onların korunmaya olan ihtiyacını artırmaktadır (Gündüz, 2017, s.5).

Bu anlamda 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu’nun 3. maddesine göre “*korunmaya ihtiyacı olan çocuk fiziksel, ruhsal ve ahlaki olarak gelişimleri ya da şahsi güvenlikleri tehlikede olan çocuklar*” olmakla birlikte aynı zamanda,

- “*Ana ve/veya babasız*”,
- “*Ana ve/veya babası belli olmayan*”,

- “Ana ve/veya babası tarafından terkedilen”,
- “Ana veya babası tarafından gerekli ilgilinin gösterilmemesi sonucu; fuhuş, dilencilik, alkol veya uyuşturucu kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı korumasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuğu ifade eder” (RG. 24.5.1983, Sayı:2828).

Çocuklar, öz aileleri tarafından yeterince sahip çıkılmadığı, korunup gözetilmediği zamanlarda bu sorumluluk ve görev devlet tarafından yerine getirilir. Ülkemizde bu görev en aktif bir şekilde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın “Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü” tarafından yerine getirilir. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü “korunmaya muhtaç çocuklara” sosyal hizmet ve yardım uygulamaları ile koruma sağlar. Müdürlüğün, çocuklara yönelik olarak gerçekleştirdiği hizmetlerden bazıları ise aşağıda sıralanmıştır.

4.2.1.1.Koruyucu Aile

Ülkemizde gerek dini, gerekse kültürel nedenlerle kimsesiz bir çocuğun bakılıp gözetilmesi, bir meslek veya sanat sahibi yapılması, yetişkinliğe geldiğinde evlenmesine yardımcı olunması, toplum tarafından benimsenen, takdir gören davranıştır. Koruyucu aile kurumu hukuksal bir kurum olarak “17.2.1926 tarihli ve 743 sayılı Mülga Türk Kanunu Medenisi”nin 272 ve 273. maddeleri ile hukuk sistemimize girmiştir. Ancak bu tarihten önce de “besleme”, “süt evlatlık”, “manevi evlatlık” gibi hukuksal olmayan bazı sosyal kurumlar yolu ile varlığını sürdürdüğü bilinmektedir (Doğan, 2013, s.149).

Koruyucu aile, “bazı sebeplerle öz ailesi tarafından bakımları bir süreliğine temin edilemeyen çocukların eğitim, bakım ve yetiştirilme sorumluluğunu kısa veya uzun süreli olarak, ücretli ya da gönüllü statüde devletin denetiminde paylaşan, hissettikleri sosyal sorumluluğu gösterebilen uygun aile ya da kişiler olarak ifade

edilmektedir” (AÇSHB, 2019b). Diğer bir ifadeyle “kurum bakımı” veya “ev tipi bakımı” gibi bakım modellerine göre farklı bir uygulama olan koruyucu aile uygulaması, “*çocuğun bakımının öz ailesi tarafından sağlanmadığı; çocuğun evlat olarak verilmesinin mümkün olmadığı durumlarda, çocuğun bir aile yanına yerleştirilerek geçici veya devamlı olarak bakımının sağlanmasıdır*” (Özbesler, 2009, s.87).

Çocukların sağlıklı gelişebilmeleri için onları koruyacak, sevecek, maddi ve manevi ihtiyaçlarını giderecek güvenli ve aynı zamanda sevgi dolu bir aile ortamına ihtiyaçları vardır. Nitekim çocuklar yeterli sevgi alabildikleri, ihtiyaçlarının düzenli olarak karşılandığı bir aile ortamında büyürlerse, yetişkin olduklarında da sağlıklı bireyler olabilirler. Bu açıdan koruyucu aile, çocuğa sağladığı aile ortamıyla çocuğun ruhsal ve sosyal gelişimi açısından son derece önemlidir (Ünal, 2015, s.884).

Aile, çocuğun gelişimi, toplumsal uyumu ve başarısı için en önemli faktörlerden biridir. Bu sebeple anne ve babalar çocuklarını en iyi şekilde yetiştirebilmek için ciddi çaba sarf ederler (MEB, t.y., s.7). Ancak bazı aileler zihinsel, fiziksel, ruhsal, ekonomik problemler nedeniyle veya boşanma, ölüm gibi sosyal problemler nedeniyle aile bütünlüklerini devam ettiremeyip, çocuklarının gereksinimini karşılayamaz duruma gelebilirler. Bu aşamada çocuklara yardım edebilmenin en iyi yolu, çocuğun öz ailesinin koşulları iyileşinceye kadar başka bir ailenin yanında bakımlarının sağlanmasıdır. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de korunmaya muhtaç çocuklar için en çok tercih edilen bakım şekli koruyucu aile uygulamasıdır. Koruyucu aile uygulamasındaki temel amaç “*çocuk için problemlili olan bir dönemde özenli davranılarak çocuğun bu dönemi yara almadan geçirmesini ve normal hayatını devam etmesini sağlayabilmektir*” (AÇSHB, 2019b).

Koruyucu Aile Yönetmeliğinin 4. maddesinde dört koruyucu aile modeli tanımlanmıştır. Bunlar, “akraba veya yakın çevre koruyucu

aile modeli”, “geçici koruyucu aile modeli”, “sürelî koruyucu aile modeli”, “uzmanlaşmış koruyucu aile modeli”dir. Bu modeller aşağıda kısaca açıklanmıştır.

- **Akraba veya Yakın Çevre Koruyucu Aile Modeli:** Bu modele göre, “*veli veya vasi dışında kalan kan bağı bulunan akrabalar veya çocuğun iletişim içinde olduğu ya da tanıdığı bakıcı, komşu gibi yakın çevresinde olan, tercih etmeleri halinde en az “Temel Ana, Baba Eğitimleri” kapsamında eğitim almış kişi ve ailelerin sağladığı bakım modelidir*” (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497). Koruyucu Aile Yönetmeliğinin 8. maddesine göre bu modelde öncelikle, “*akrabalara veya belli bir süredir devam eden ana-baba-çocuk ilişkisinin kurulduğu yakın çevre ailelerden uygun olanlara koruyucu aile olmaları için teklifte bulunulur. Söz konusu bu kişilerin koruyucu aile olmak istemesi halinde çocuk bu ailelerin yanına yerleştirilir*” (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).
- **Geçici Koruyucu Aile Modeli:** Bu modele göre, “*acil koruma gereken veya hakkında hizmet planı oluşturulmamış ve kuruluş bakımına yerleştirilmemiş ya da kendisi için planlanan hizmet modelinden çeşitli sebeplerle henüz faydalandırılmamış çocuklar için “Temel Ana, Baba Eğitimleri”, “Koruyucu Aile Birinci” ve “İkinci Kademe Eğitimini” almış profesyonel kişi ve ailelerin sağladığı birkaç gün ile en fazla bir ay arasında değişen bakımı ifade eder*” (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).
- **Sürelî Koruyucu Aile Modeli:** Bu modele göre, “*öz ailesi yanına kısa sürede döndürülme imkânı olmayan veya kalıcı olarak aile yanına yerleştirilemeyen çocuklara, tercihen “Temel Ana-Baba Eğitimleri” ve “Koruyucu Aile Birinci Kademe Eğitimini” almış kişi ve ailelerin sağladığı bakım modelidir*” (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).

- **Uzmanlaşmış Koruyucu Aile Modeli:** Bu model ise “özel zorlukları ve ihtiyaçları olan çocuklara yardımcı olabilecek lisans eğitimine sahip olan veya eşlerden biri en az ilköğretim düzeyinde olmak üzere “*Temel Ana-Baba Eğitimleri*, “Koruyucu Aile Birinci” ve “İkinci Kademe Eğitimlerini” almış kişi ve ailelerin sağladığı bakımları ifade eder” (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).

Sosyal Hizmetler Kanunu'nun 23. maddesinde “*koruyucu aileye, korunmaya ihtiyacı olan çocuğun bakımı ve yetiştirilmesine karşılık olarak ödeme yapılabileceği belirtildiği gibi koruyucu ailenin bu işi gönüllü olarak da yapabileceği belirtilmiştir*” (RG, 24.5.1983, Sayı:2828). Nitekim ülkemizde koruyucu ailelere Koruyucu Aile Yönetmeliğinin 4. maddesine göre “aylık bakım ödemesi” ve “geçici koruyucu aile ödemesi” adı altında iki türlü bakım ödemesi yapılmaktadır (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).

- **Aylık bakım ödemesi:** “Koruyucu aile hizmeti verildiği sürece koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların bakım, eğitim ve yetiştirilmelerine ilişkin harcamalara, çocukların kişisel gelişimleri için gerekli olan harçlıklarına karşılık olmak üzere talepte bulunan koruyucu ailelere ödenen para miktarıdır”.
- **Geçici Koruyucu Aile Ödemesi:** “Geçici koruyucu aileler yanına yerleştirilen çocukların bakımlarının gerçekleştirilmesi için ailelerin hizmetine karşılık yapılan aylık ödemelerdir” (RG, 14.12.2012, Sayı: 28497).

Koruyucu ailelere ödenen ücret, “(10270) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı neticesinde elde edilen rakamın sırasıyla %50’si, %75’i, %80’i, %85’i ve %90’ı alınarak tespit edilir. Harçlıklar da kuruluş bakımındaki çocuklar için yapılan hesaplamayla tespit edilir. Memur maaş katsayısı sırasıyla okul

öncesi 0-3 yaş 600, ilköğretim 1-4 ve 5-8. sınıfları 900, lise ve dengi okul 1200, yükseköğrenime devam edenler için de 2000 gösterge rakamı ile çarpılarak bulunan miktar kadar ödeme yapılır. 2019 yılının Temmuz-Aralık ayları için katsayı ise 0,138459'dur". Tablo 1'de koruyucu aile aylık ödeme miktarları ayrıntılı bir şekilde görülmektedir.

Tablo 1. Koruyucu Aile Aylık Ödeme Miktarları (TL)					
Yaş Okul Durumu	Oranlar %	Aylık Bakım Ücreti	Gösterge	Aylık Harçlık	Aylık Bakım + Harçlık Ortalama
0-3 Yaş	50	710,99	-		
4-5 Yaş	75	1066,48	-		
1-4 sınıflar ve 5-8 sınıflar	80	1137,58	600	83,08	1220,65
6-14 Yaş (İlköğretim)			900	124,61	1262,19
15-18 Yaş (Lise ve Dengi)	85	1208,68	1200	166,15	1374,83
19+Yaş (Yüksek Öğrenim)	90	1279,78	2000	276,92	1556,69

Kaynak: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) (2019c). Koruyucu Aile Aylık Ödeme Miktarları. Erişim Adresi: <https://koruyucu.ailevecalisma.gov.tr/koruyucu-aile/koruyucu-aile-aylik-odeme-miktarlari>

Ayrıca ilköğretim/meslek edindirme için 2,436 TL, ortaöğretimdeki çocuk için 4,551 TL ve üniversiteye hazırlık için ise 7,074 TL kurs ücreti ödenmektedir (AÇSHB, 2019c).

4.2.1.2. Evlat Edinme Hizmeti

Çocukluk insan hayatının en önemli gelişimsel dönemlerden birisidir. Çocukluk dönemin sağlıklı olabilmesi için çocukların ailelerinin yanında büyüüp, yetişmesi esastır. Fakat çocukların bedensel, zihinsel ve ruhsal gelişimleri açısından ailelerinin yanında kalmaları kimi zaman sakıncalı olabilir. Öyle ki, yoksulluk, aile içi şiddet, anne

veya babada fiziksel ve ruhsal rahatsızlıklar, annenin, babanın veya her ikisinin ölümü, ihmal, istismar veya evlilik dışı doğum sonucunda çocuğun terk edilmesi gibi birçok sebeple çocuk korunmasız duruma gelebilir. Bu ve benzeri sebeplerle birçok çocuğun temel haklara bile erişemediği ve yaşam güvencelerinden yoksun olduğu bilinmektedir (Yazıcı, 2012, s.500).

Ülkemizde, öz ailesi ile yaşama imkânı bulunmayan veya öz ailesiyle yaşaması uygun görülmeyen çocukların korunması için uzun süreli bakım modeli olarak “evlat edinme hizmeti” sağlanır. Söz konusu bu hizmet, kamu hizmeti olarak ele alınıp devletin gözetim ve denetiminde gerçekleşir (Koçoğlu, 2019, s.239). Bu bağlamda evlat edinme, “*durumu evlat edindirilmeye uygun olan çocuk ile durumu evlat edinmeye uygun olan aile veya kişi arasında hukuki bağlar kurularak çocuk-ebeveyn ilişkisinin sağlanması olarak tanımlanabilir*” (Koçoğlu, 2019, s.241).

Ülkemizde evlat edinmede, “*küçüğün yararına olması ve evlat edinenin diğer çocuklarının yararlarının, hakkaniyete aykırı bir biçimde zedelenmemesi gerekir. Evlat edinecek kişi ya da eşlerin, evlat edinilenden en az 18 yaş büyük olması; ayırt etme gücüne sahip ise küçüğün rızasının alınması gereklidir. Küçüğün vesayet altında olması durumunda ise vesayet dairelerinden izin alınması gerekir. Eşlerin en az 5 yıldan beri evli olmaları ya da her ikisinin de 30 yaşını doldurmuş olmaları şartı aranır*” (AÇSHB, 2019d).

Evlat edinmek için aranılan şartları taşıyan başvuru sahipleri, “*en geç altı ay içinde yerleşim yerinde ziyaret edilerek, sosyal inceleme süreci başlatılır. İnceleme sürecinde öncelikle başvuru sahiplerinin bir çocuğu evlat edinmek için uygun olup olmadığı dikkate alınır. Eğer varsa birlikte yaşadıkları bireylerin kişilik, eğitim, kültürel özellikleri, ekonomik güçleri, sağlık durumları, aile bireylerinin karşılıklı birbirleriyle ve çevresi ile olan ilişkileri, küçükten beklentileri, evlat edinmeye bakış açısı, bakım, eğitime ve yetiştirme konularına*

yaklaşımları, evlat edinilmek istenilen küçüğün özellikleri, başvuru sahibinin ya da varsa çocuklarının tavır ve düşünceleri gibi birçok hususlar kapsamlı olarak ele alınır” (AÇSHB, 2019d).

Çocuğun, evlat edinecek ailenin yanına yerleştirildikten sonra, “aile bağının kurulması; uygun ana-baba özelliklerini gösterme becerisi; çocuğun aileye katılmasının aile dinamiklerine ve çocuğa olan etkisi; çocuğun, gelişim, sağlık, eğitim durumu gibi birçok unsular dikkate alınır ve yapılan gözlem-görüşmelerle belgelere dayalı olarak izleme yapılır. Çocuğun evlat edinilebilmesi için en az bir yıl süreyle evlat edinecek aile tarafından bakım ve eğitiminin Kurum denetiminde üstlenilmesi gerekir. Ardından uygun görülmesi durumunda ise mahkeme kararıyla çocuk aile tarafından evlat edinilir” (AÇSHB, 2019d).

4.2.1.3.Çocuk Evleri

Bir çocuk için en iyi ve ilk öğretmeni olan anne ve babası çocuğun gelişimi ve eğitiminde en önemli ve en etkili rolü oynar. Ne var ki, her çocuk bir aileye sahip olma ve ailesi ile birlikte yaşama imkânına sahip olmayabilir. Anne ve/veya babadan yoksun olan çocuk korunmaya muhtaç duruma düşer ve devlet tarafından korunma altına alınır. Bu anlamada korunma altına alınan çocuklara sağlanan bakım yöntemlerinden bir diğeri de “çocuk evleri”dir. Çocuk evleri, çocukların kendilerini güvende hissetmelerini sağlar, onların kaybolma risklerini azaltır. Böylece bu bakım hizmetinde çocuklar kendi potansiyellerini geliştirerek, tehlikelerden korunmuş olur (Aydoğdu, 2016, s.64).

Çocuk evleri, çocukların bakımının sağlanması amacıyla her ilin sosyo-kültürel ve fiziksel yapısı açısından çocuk yetiştirmeye en uygun bölgelerinde, genellikle il merkezinde, okullara ve hastanelere yakın apartman dairelerinde veya müstakil dairelerde verilen sosyal hizmeti kapsar (Yıldırım, 2013, s.38). Çocuk evleri ile çocukların,

arkadaşlık, komşuluk, mahalle gibi kavramlar ile toplumsal örf ve adetleri, ahlak ve değerleri ile birlikte yaşayarak toplumla bütünleşmesi, yaşamın gereklerinin öğrenilmesi ve toplumsal hayata etkin katılımının sağlanarak, kendine güvenen, geleceğe umutla bakabilen çocukların yetiştirilmesi amaçlanmıştır (AÇSHB, 2019e).

Çocuk evlerinde genellikle 5 ile 8 çocuk kalmakta; bu evlerde 0-18 yaş grubu çocuklar ile korunma kararının devamını gerektiren şartları taşıyan gençlere hizmet verilmektedir. Aynı evde kalması uygun bulunan çocuklar arasındaki yaş farkı ise en küçük ve en büyük çocuk arasında en fazla 3 yaş olarak belirlenmiştir. Ancak çocukların kardeş olması durumunda yaş farkı aranmaz. Çocuk evi hizmeti ilk olarak 2000 yılında Ankara’da başlamış; uygulamadan alınan geri bildirimler neticesinde de çocuk evi hizmeti 2005 yılından itibaren yaygınlaşmıştır (AÇSHB, 2019e).

Çocuk evlerinde çocuk sayısının az olması, çocukların bu evlerde toplu yaşamın getirdiği olumsuzluklardan arınmasını ve huzurlu bir ortamda yetişebilmelerini sağlar. Diğer yandan çocukların, aile üyeleriyle birlikte yaşamama, kardeş olma durumu dışında çocukların birbirleriyle ve bakıcı annelerle aralarında kan bağıının olmaması çocukları olumsuz yönde etkileyebilir. Ayrıca bakım elemanlılarının kadınlardan oluşması, baba rolüne geçen bir modelin bulunmaması, komşuluk ilişkilerine yönelik uygulamaların yetersiz kalması ve akrabalık ilişkilerinin bulunmaması yine çocuk evlerinde yaşamı olumsuz yönde etkileyebilir (Aydoğdu, 2016, s.65).

4.2.1.4.Çocuk Destek Merkezleri

“Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği”nin 3. maddesine göre, “çocuk destek merkezlerinin amacı suça sürüklenmesi, suç mağduru olması ya da sokakta sosyal tehlikelerle karşı karşıya kalması nedeniyle haklarında bakım tedbiri ya da korunma kararı verilen çocuklardan; psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyduğu belirlenenlerin, bu ihtiyaçları

giderilinceye kadar geçici süre ile bakım ve korunmalarının sağlandığı, bu süre içerisinde aile, yakın çevre ve toplum ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik çalışmaların yürütüldüğü; çocukların mağduriyet, suça sürüklenme, yaş ve cinsiyet durumuna göre ayrı ayrı yapılandırılan veya ihtisaslaştırılan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarını ifade eder” (RG, 29.03.2015, Sayı:29310).

“Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği”nin 4. maddesine göre Merkezin ihtisas alanı ve işleyişi aşağıdaki gibidir.

- “Çocuklara verilen hizmetlerin, insan haysiyeti ve onuruna yaraşır bir şekilde yerine getirilmesi, özel hayatın gizliliğinin korunması, kişilik haklarının gözetilmesi bu nedenle kişilik haklarının ihlal edilmesine izin verilmemesi, çocuk hakkında alınacak her türlü karar ve yapılacak işlemlerde çocuğun faydasının gözetilmesi”,
- “Çocuk hakkında yapılacak işlemlerde, çocuğun görüşlerinin de dikkate alınması”,
- “Mahkemece verilen aksi yönde bir karar olmadıkça, çocuğun ailesiyle bağlarının devam ettirilmesi hatta güçlendirilmesi böylece çocuğun en kısa zamanda ailesinin yanına döndürülmesi için azami çabanın gösterilmesi”,
- “Merkezlerin, çocukların mağduriyet, suça sürüklenme ve sokakta yaşama durumları göz önünde bulundurularak yaş ve cinsiyete göre ayrı ayrı ihtisaslaştırılması”,
- “Merkezlere, ihtisas alanları dışında çocuk kabulünün gerçekleştirilmemesi”,
- “Merkezlere, 11-18 yaş grubu çocukların kabulünün sağlanması, 0-10 yaş grubu çocukların ise aile odaklı

hizmetlerden faydalandırılması ya da uygun diğer sosyal hizmet kuruluşlarında kalmalarının temin edilmesi”,

- *“Suç mağduru çocuklara hizmet veren merkezlerin öncelikle 11-18 yaş grubu cinsel istismar mağduru çocuklar alanında ihtisaslaştırılmasının sağlanması”,*
- *“Merkezden fiilen faydalanan en fazla 10 çocuğa bir danışman görevlendirilmesi”,*
- *“Psiko-sosyal destek programlarının çocukların bireysel özellikleri ve aile durumları göz önünde bulundurularak yapılması, uygulanması ve ailelerinin bu psiko-sosyal destek sürecine katılımlarının sağlanması”,*
- *“Psiko-sosyal destek süreci sona eren çocukların öncelikle ailelerine teslim edilmesi, ancak bunun mümkün olmadığı durumlarda ise çocuğun uygun sosyal hizmet modellerinden faydalandırılması”,*
- *“Çocuğun merkezde kalış zamanının çocuğa uygulanacak psiko-sosyal destek programının zamanı ile sınırlı olması”,*
- *“Merkezde kalan çocukların eğitim ve öğretimlerine devam etmelerinin sağlanması”,*
- *“Çocukların ilgilerine göre, uğraşabilecekleri, mesleki beceri kazanabilecekleri ve yeteneklerini geliştirebilecekleri eğitim merkezlerine yönlendirilmeleri ya da merkezde bu faaliyetleri gerçekleştirebilecekleri bölümlerin açılması”,*

- “Merkezin hizmetlerini yerine getirirken, yükseköğretim kurumları, sivil toplum kuruluşları (STK) ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği sağlaması”,
- “Bakım tedbir kararıyla birlikte diğer tedbirlere de hükmedilmesi durumunda, tedbirlerin uygulanması için ilgili kurumlarla işbirliği yapılması, tedbirlerin uygulanmasına yönelik olarak mahkemeye belirlenen süreler içinde bilgi verilmesi”,
- “Merkez ya da çocuklar hakkında yapılacak araştırmalarda, çalışmalarda, çocukların tanınmasına sebep olacak hiçbir bilgiye yer verilmemesi”,
- “Merkeze yerleştirilen çocukların, sosyal çevreleriyle toplumdaki gelebilecek olumsuz tepkilere karşı korunması için merkezin adresinin gizli tutulması; iletişim bilgilerinin elektronik ortamda dâhil olmak üzere herhangi bir yerde paylaşılmaması ve merkeze tabela asılmaması”,
- “Merkezde, Türk örf, adet, inanç, millî değerleri ile Atatürk ilkeleri doğrultusunda dinî ve millî bayramların kutlanması; toplumsal normların öğretilmesi, geleneklerin yaşatılması için kuşaktan kuşağa aktarılmasının sağlanması esastır” (RG, 29.03.2015, Sayı:29310).

4.2.1.5.Özel Kreş, Gündüz Bakımevleri ve Çocuk Kulüpleri

Kreşler, “0-24 aylık çocuklara hizmet veren kuruluşlar”; **gündüz bakımevleri** ise “25-66 aylık çocuklara hizmet veren kuruluşlardır”. Kreş ve gündüz bakımevleri, “Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı”na bağlı olarak açılan sosyal hizmet kurumlarıdır. **Çocuk kulüpleri** ise “ilkokul ve ortaokul eğitimlerine

devam eden çocukların eğitim saatleri dışındaki zamanlarda eğitimlerinin ve sosyal gelişimlerinin desteklenmesi amacıyla faaliyet gösteren kurumlardır” Çocuk kulüplerinde, çocukların hem derslerini çalışmalarına, ödevlerini yapmalarına yardımcı olunur, hem de çocukların ilgi ve yetenekleri doğrultusunda sosyal, kültürel ve sportif etkinlikler düzenlenir (AÇSHB, 2019f).

30 Nisan 2015 tarihli ve 29342 sayılı “Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Özel Çocuk Kulüplerinin Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmeliği”nin 50. maddesine göre, “*özel kreş ve gündüz bakımevleri ile özel çocuk kulüplerinde, kapasitelerinin %3’ü, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İl Müdürlüğü tarafından tespit edilecek çocukların ücretsiz yararlanması için ayrılır. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İl Müdürlüğü, ücretsiz kontenjanları sosyal çalışma görevlisi tarafından düzenlenecek sosyal inceleme raporuna göre değerlendirir*”. Bu bağlamda ücretsiz kontenjan kapsamında değerlendirilebilecek çocuklar aşağıda sıralanmıştır.

- “*Öncelikli olarak ekonomik durumlarına bakılmaksızın şehit ve gazi çocukları; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı kuruluşlarda korunma altında bulunan çocuklar; cezaevlerinde hükümlü ve tutuklu olan anneleri ile birlikte kalan çocuklar*”,
- “*Benzer şekilde ekonomik gücü yeterli olmayan ailelerin çocukları ile ekonomik güçlük içindeki anne veya babası vefat etmiş çocuklar, tek ebeveyni ile yaşayan çocuklar, engelli ebeveyni olan çocuklar, kadın konukevinde bulunan veya ayrılan kadınların çocuklarıdır*” (RG, 30.04.2015, Sayı:29342).

4.2.1.6.Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri

“Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmeliği”nin 1. maddesine göre, “*sosyal ve ekonomik destek hizmeti, yoksulluk içinde olup temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamayan ve hayatını devam ettirmekte güçlük çeken çocuk ve gençlerin bakımı konusunda ailelerin desteklenmesi için verilecek sosyal ve ekonomik destek hizmeti kapsayan bir sosyal hizmet uygulamasıdır*” (RG, 03.03.2015, Sayı:29284).

“Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmeliği”nin 5. maddesine göre sosyal ve ekonomik destek hizmetlerine ilişkin genel esaslar şu şekilde sıralanabilir.

- “*Ailelerin, kendi ailevi ve çevre şartlarından kaynaklanan ve kontrolleri dışında meydana gelen maddi ve manevi yoksunluklarının giderilmesine yönelik olarak aile ve çocuklarla mesleki çalışmalar yapılması*”,
- “*Çocukların ve ailelerin ihtiyaçlarının karşılanması sürecinde sosyal problemlerin belirlenmesi ve çözümlenmesinde gerekli rehberlik ve desteğin sağlanarak hayat standartlarının artırılması*”,
- “*Yardım faaliyetlerinde bulunan kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında koordinasyon ve işbirliğinin sağlanması, kamu veya özel kurumların sosyal yardım amaçlı veri tabanı kullanılarak mevcut kaynaklara en etkili ve verimli bir şekilde işlerlik kazandırılması*”,
- “*Sosyal ve ekonomik destek hizmetinin uygulanması sırasında korunmaya muhtaç çocuk ve gençlere öncelik tanınması, ekonomik destek talebinin bütçe olanaklarıyla*

karşılanamayacak derecede fazla olması durumundaysa, aciliyet durumu, muhtaç olma derecesi ve müracaat sırası dikkate alınarak öncelikli olarak değerlendirilmesi”,

- *“Muhtaç durumda bulunan çocuğun ailesi ya da yakınlarıyla, ekonomik desteğe ihtiyaç duyan gençlerin, en kısa zamanda kendi imkânlarıyla yaşamlarını sürdürebilecekleri koşullara kavuşturulması”*,
- *“Sosyal ve ekonomik destek hizmetlerinin sosyal güvenlik sisteminin boşluklarını dolduracak şekilde planlanıp geliştirilmesine itina gösterilmesi”*,
- *“Sosyal ve ekonomik desteğin muhtaçlık ölçütüne ve çocuğun üstün yararı ilkesine göre yapılması, izlenmesi ve rehberlik edilmesi”*,
- *“Ekonomik destek talebinde bulunanlardan, çalışmasına mani özel bir durumu ya da sağlıkla ilgili herhangi bir engeli yoksa meslek edinme kursuna ya da Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğüne müracaat etmiş olması”*,
- *“Durumu uygun olan çocukların bakım tedbiri kararı alınmadan ailesi ya da yakınları yanında desteklenmesi, bunlardan doğumla çoğul bebek sahibi olanlarla, sağlık problemi olan çocukların durumlarının öncelikli olarak değerlendirilmesi”*,
- *“Sosyal hizmet kuruluşlarında korunma altındaki çocuklardan, sosyal ve ekonomik destekle ailesi yanına döndürülmeleri uygun bulunanların bakım tedbiri kararlarının kaldırılarak aile ortamında bakılması ve desteklenmesi”*,

- “Sosyal ve ekonomik destek hizmetinden yararlananlardan ve zorunlu eğitim kapsamında olup bazı sebeplerle eğitimine devam edememiş çocukların okula devam etmelerinin sağlanması”,
- “Müracaatçı ya da ailesi hakkında edinilen bilgi ve belgelerin, gizlilik ilkesine riayet edilerek işlem yapılması ve kişisel verilerin özenle korunması”,
- “Sosyal hizmet desteği ve ekonomik desteğin verilmesinde insan haysiyeti ve onuruna yaraşır şekilde hareket edilmesi, özel hayatın gizliliğinin korunması, kişilik haklarına özen gösterilmesi, çocuk hakkında alınacak her türlü karar ve yapılacak işlemlerde onun düşüncesinin alınarak öncelikle yararının gözetilmesi esastır” (RG, 03.03.2015, Sayı:29284).

“Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmeliği”nin 6. maddesine göre sosyal ve ekonomik destekten yararlanacakları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

- “Haklarında bakım tedbiri kararı verilerek sosyal hizmet kuruluşlarında bakılan ve desteklendikleri takdirde ailesi ya da yakınları yanına verilebilecek durumda olan çocuklar”,
- “Yoksulluk sebebiyle desteklenmedikleri takdirde korunmaya muhtaç duruma düşecek olanlardan haklarında bakım tedbiri kararı alınmaksızın sosyal ve ekonomik destek hizmetinden faydalandırılarak ailesi ya da yakınları tarafından bakılabilecek durumda olan çocuklar”,
- “Bakım tedbir kararlıyken, yaş sınırlarını tamamlamaları sebebiyle sosyal hizmet kuruluşlarından ya da koruyucu aile yanından ayrılanlardan iş ve meslek edinme kursuna veya

eđitimlerine devam eden veyahut bir iř ve meslek sahibi olamayıp desteklenmedikleri zaman muhtaç duruma dūřecek olan gençler”,

- *“Olağanüstü bir felaket, tabii afet, hastalık ya da kaza geçirerek belirli bir süre kendisinin ve geçindirmekle sorumlu olduğu aile üyelerinin temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olanlarla, hayati tehlike arz eden ve ameliyat gerektiren durumlar ile karşılaşan veya vefat eden kişilerin çocukları sosyal ve ekonomik destekten yararlanır”* (RG, 03.03.2015, Sayı:29284).

4.2.2. Ailelere Yönelik Hizmetler

Sosyal yapının en temel ve en önemli temel taşlarından biri olan aile sistemi, sosyal hizmetin müdahale odağında önemli bir yer tutar. Son yıllarda yaşanan ekonomik problemler, küreselleşme süreci, sosyo-kültürel değişimler toplumda birçok şeyi etkilediği gibi aile sistemini de etkilemiştir. Toplumdaki ihtiyaç sahiplerine hem destek olmak hem de kaliteli hizmet sunmakla sorumlu olan sosyal hizmetler, bu sisteme etkili müdahale yollarını geliştirme çabasındadır (Aktaş, 2004, s.34). Bu yollardan bazıları aşağıda sıralanmıştır.

4.2.2.1. Aile Eğitim Programı

Aile Eğitim Programı (AEP), *“aile üyelerinin modern çağın gerektirdiği temel aile yaşam becerilerine yönelik bilgi, beceri ve tutumları kapsamlı olarak edinebilmeleri için ülke genelinde uygulanmak üzere Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ATHGM) tarafından hazırlanmış bir yetişkin eğitim programıdır”* (AÇSHB, 2019g). AEP aile hayatı için temel sayılan ve gündelik hayatın tamamını kapsayan eğitim, iletişim, hukuk, iktisat, medya ve sağlık gibi 28 farklı alandan meydana gelir. AEP bir bütün olarak uygulanabilir; ancak AEP yeri geldiği zaman ihtiyaç ve ilgiye göre

seçilen alanların, birbirinden bağımsız olarak uygulanabilmesine de imkân verecek şekilde hazırlanmıştır (ATHGM, 2019).

AEP sağlıklı, mutlu ve sorun çözme becerisine sahip ailelerin oluşmasında ailelerin;

- Eğitim, iktisat, hukuk, sağlık ve medya alanlarındaki hizmetlerden daha etkili biçimde faydalanmalarına,
- Aile içi süreçleri etkinleştirerek, aile yaşam kalitelerinin yükseltilmesine,
- Sahip olduğu kaynakları en etkili bir şekilde yönetmelerine,
- Karşılaşılabilecekleri bazı tehlikelere karşı önlemler almalarına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır (ATHGM, 2019).

Çağdaş bir bireyin kazanması gereken temel yetkinlikleri içeren AEP’ında esasen her bir modülü her bir bireyin alması gerekir. Programda yer alan modüllerin büyük bölümünde hedef kitle bütün aile üyeleri olduğu için dolayısıyla bütün toplumu kapsar. Ancak eğitimlerde bazı üniteler, sosyal veya ekonomik durumlarına göre farklılaşan özel gruplar için tasarlanmıştır. Bu nedenle programa katılacak yetişkin aile üyeleri ana hatlarıyla aşağıdaki gibidir.

- **Yetişkin Bekâr:** Yasal evlenme yaşına gelmiş olmasına rağmen hâlihazırda herhangi bir evlilik hazırlığı içerisinde olmayan yetişkin bireyler (boşanmış çocuksuz kişiler dâhil).
- **Evlilik Hazırlığı Yapanlar:** Sözlü, nişanlı ya da evlenmeye karar vermiş bireyler.
- **Evli ve Çocuksuz:** Evli olup ancak hâlihazırda çocuk sahibi olmayan bireyler.

- **Evli ve Çocuklu:** Evli olup hâlihazırda her yaşta çocuk sahibi olan bireyler (koruyucu ailelik, evlat edinmiş ya da bakıcı ebeveynlik yapan bireyler de dâhil).
- **Evli ve Çocukları Evden Ayrılmış:** Çocukları eğitim, evlenme ya da çalışma gibi sebeplerle evden ayrılmış olan çiftlerin her biri.
- **Tek Ebeveynli:** Herhangi bir sebeple çocuğunu eşi olmadan büyüten anne ya da baba (EDAM, 2013, s.24).

4.2.2.2.Evlilik Öncesi Eğitim Programı

Evlilik Öncesi Eğitim Programı (EÖEP), “*evlilik çağına gelmiş ve aile kurmak amacıyla bir araya gelen çiftlerin, evlilik hayatına hazırlanmalarına ve huzurlu bir yuva kurmalarına destek olmayı amaçlayan bir programdır*”. EÖEP, “*evlilik öncesi süreçte çiftlerin birbirlerini daha iyi tanıyabilmelerini, evlilik ile ilgili gerçekçi beklentiler oluşturabilmelerini, birbirleriyle etkili bir iletişim kurabilmelerini ve olası sorunlarla nasıl baş edeceklerini bilmelerini ve böylece evliliğe iyi bir başlangıç yapabilmelerini sağlar*” (Alpaydın, 2012, s.5). Evlilik uyumunda eşlerin evlilik öncesi hazırlanmalarının ve evlilik problemleri henüz ortaya çıkmadan eğitim almalarının önemi bilinen bir gerçektir (AÇSHB, 2019h).² EÖEP üç modülden meydana gelir.

- **Evlilikte İletişim ve Yaşam Becerileri:** Yaşamın farklı aşamalarında çıkması muhtemel problemler hakkında bilgilerin, bu problemlerin çözümüne hizmet edecek, farkındalık ve beceriler kazandıracak şekilde hazırlanmıştır.

² EÖEP’na katılmak isteyen çiftler ya “Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne” ya da “Belediyelere” başvuru yapabilirler. Bunun için bkz: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/sss/aile-ve-toplum-hizmetleri-genel-mudurlugu/aile-egitim-programi/>

- **Aile Hukuk Rehberi:** Aile bireylerinin hak ve ödevlerinin farkında olmasını sağlayarak, aile bireyleri arasında ihtilafın düşürülmesini ve uzlaşımın arttırılmasını amaçlayan bir modüldür.
- **Evlilik ve Sağlık:** Aile sağlığını korumak ve geliştirmek diğer bir ifadeyle ailenin yaşam kalitesini yükseltmek amacıyla hazırlanmış bir modüldür (Alpaydın, 2012, s.9).

4.2.2.3.Aile ve Boşanma Süreci Danışmanlığı

Son yıllarda bir taraftan yaşanan sosyo-kültürel ve ekonomik değişimler nedeniyle boşanmaların artması, diğer taraftan da ailelerin çocuk/ergenlerle iletişim kurmada yaşadıkları zorluklar aileleri, “aile ve boşanma süreci danışmanlığı” hizmeti almaya yönlendirmektedir (Karalı, 2019, s.2). Aile yaşam döngüsünde yer alan evlilik ve boşanma evreleri ailenin tüm bireylerini etkileyen ve onların yaşam standartlarını değiştiren iki önemli olaydır. Ailelerin hayatlarını büyük ölçüde etkileyebilecek bu yaşam olaylarına karar verme sürecinde aile ve boşanma süreci danışmanlığı hizmeti destekleyici ve güçlendirici bir rol oynar (Karalı, 2019, s.135).

Aile ve boşanma süreci danışmanlığı hizmeti almak için başvuru yapan ailelere hem boşanma öncesi hem de boşanma esnasında danışmanlık hizmetleri yapılmaktadır. Bu anlamda aile ve boşanma süreci danışmanlığı,

- Aile içi iletişim becerilerini geliştirir,
- Çatışmaları yapıcı bir şekilde çözer,
- Psikiyatrik rahatsızlığı olduğu düşünülen aile bireylerinin sağlık tedavilerinin yaptırılması için sağlık kuruluşlarına yönlendirir,
- Boşanma aşamasına gelen ailelerin, aile ilişkilerinin yeniden yapılandırılması sürecinde çocuklarıyla ilgili yaşadıkları

sorunların çözümü yönünde danışmanlık hizmeti sunar (ASPB, 2017b, s.65).

Boşanma sonrası başvuruda bulunan ailelere, öncelikle boşanma sonrası tek ebeveynliğin getirdiği sorunlar ve çocuklarla ilişkilerinin düzenlenmesi ile ilgili olarak çocuk odaklı danışmanlık hizmeti sunulur. Ardından bireyin toplumda yeni konumuyla yer alması, yeni konuta ve yaşama uyum sağlayabilmesi, maddi problemlerle başa çıkabilmesi hususunda danışmanlık hizmeti verilir. Söz konusu bu hizmet 81 ilde “Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri ve Sosyal Hizmet Merkezlerindeki” uzman personel aracılığı ile ücretsiz olarak yerine getirilir (AÇSHB, 2019ı).

4.2.2.4.Aile Sosyal Destek Programı

Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP), “*aile ve bireylerin sosyal yardım ve sosyal hizmetlere olan ihtiyaçlarının belirlenmesi, ihtiyaca göre sosyal hizmet ve sosyal yardım modellerinin planlanması, uygulanması ve gerektiğinde eğitim, sağlık, istihdam gibi diğer kamu hizmetlerinden yararlanılması için sürecin tüm aşamalarında rehberlik ve danışmanlık hizmetlerini de kapsayan arz odaklı bir programdır*”. Böylece ASDEP ile birey ve ailelerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi hedeflenir (Balcı, 2019, s.1231).

Bu program kapsamında alanında uzman üç bin personelle 81 ilde hane ziyaretleri gerçekleştirilerek sosyal yardım ve sosyal hizmete ihtiyacı olan kişiler belirlenmekte; durumlarına uygun hizmetlerden, gerektiğinde de diğer kamu hizmetlerinden yararlandırılmaları sağlanmaktadır. Ayrıca ASDEP ile ailelere rehberlik ve danışmanlık hizmetleri sunulurken, aile ve bireylerin yaşam koşulları iyileştirilmeye çalışılır. ASDEP görevlileri tarafından tespit edilen hususlar Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı görev alanında ise Sosyal Hizmet Merkezleri tarafından çözüme kavuşturulması yönünde

çalışmalar yapılmakta; şayet değilse diğer kamu kurumlarına yönlendirilmektedir (AÇSHB, 2019i).

4.2.3. Kadınlara Yönelik Hizmetler

Tüm toplumlarda doğuştan gelen biyolojik farklılıklar aynı zamanda kültürel alt yapı ile yorumlanıp değerlendirilir. Öyle ki, kadınların ve erkeklerin hangi davranış ve faaliyetleri yapabilecekleri, hangi haklara ve güce kimin ne ölçüde sahip olacağı ya da sahip olması gerektiği toplumsal beklentiler ile belirlenir. Bu beklentiler, toplumdan topluma hatta aynı toplum içinde bir toplumsal kesimden diğerine kısmen değişiklik gösterse de özünde toplumsal cinsiyet temelli asimetrinin yani farklılıklar ve eşitsizliklerin varlığı bilinmektedir. Nitekim toplumsal kalıp yargılarına göre herhangi bir insanla ilgili beklentilerin neler olacağı ya da olmayacağı doğrudan cinsiyete bağlıdır. Bu anlamda erkeklerden güçlü olmaları, ailelerini geçindirmeleri, çevre üzerinde belirli bir etkinlik ve kontrol sağlamları beklenirken; kadınlardan da sabırlı, anlayışlı, fedakâr olmaları, evi çekip çevirmeleri, insan ilişkilerini düzenlemeleri beklenir (Günay ve Bener, 2011, s.158-159).

Ayrımcılığa neden olan geleneksel yaklaşımlar ile kadınlar, erkeklere nazaran daha değersiz görülmüştür. Genellikle yeterli eğitim alamayan ve ekonomik faaliyet alanlarında da birçok eşitsizliklerle karşı karşıya kalan kadınlar, aile içinde söz sahibi olma, mülkleri yönetme, iş kurma ve yürütme gibi konularda da erkekler ile eşit değildir (Üner, 2008, s.7). Bu durum kadınları toplum içinde sosyo-ekonomik olarak güçsüzleştirmektedir.

Kadın ve erkek arasındaki eşit olmayan güç ilişkisinin bir sonucu ve temel insan hak ve özgürlüklerinin ihlali olarak ortaya çıkan bir başka konu ise kadına yönelik şiddettir (Üner, 2008, s.3). Bu bağlamda ülkemizde *“fiziksel, duygusal, cinsel, ekonomik ve sözlü istismara veya şiddete uğrayan kadınlar, şiddetten korunması, psiko-sosyal ve*

ekonomik sorunlarının çözülmesi, güçlendirilmesi ve bu dönemde kadınların varsa çocukları ile birlikte ihtiyaçlarının da karşılanması için geçici süreyle kalabilecekleri ve kadın konukevi, sığınma evi, kadın sığınağı, kadın evi, şefkat evi gibi isimler ile açılmış yatılı sosyal hizmet kuruluşlarından yararlanabilirler”. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı, Belediyeler ve STK'lara bağlı çalışan kadın konukeleri de dâhil olmak üzere toplam 143 kadın konukevi 3.444 kapasite ile hizmet vermektedir (AÇSHB, 2019j)

Kadın konukevlerinden hizmet alan kadınların durumlarının, aileleri veya eşleriyle olan anlaşmazlıklarının incelenmesi ve sorunlarının çözülmesine yönelik mesleki çalışmalar yapılır. Söz konusu kadın ve beraberindeki çocuklarına doğrudan veya ilgili kurumlara yönlendirerek geçici maddi yardım, güvenlik, kreş, tıbbi destek, danışmanlık, mesleki eğitim kursu, grup çalışmaları, sosyal, sanatsal ve sportif faaliyetler gibi alanlarda destek verilir. Kadın konukevlerinin amacı *“kuruluşa kabul edilen kadınların güvenli bir ortamda, yaşadıkları sarsıntıyı atabilmelerine ve yeniden sağlıklı ilişkiler sürdürebilmelerine destek olmak üzere mesleki çalışmalar yapılarak kadın konukevlerinden ayrıldıktan sonra yaşamlarını kendi talepleri doğrultusunda devam ettirmelerini sağlamaktır”* (AÇSHB, 2019j)

Bu doğrultuda kadın haklarının korunması ve geliştirilmesi, kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik olarak hem ülkemizdeki hem de uluslararası alandaki gelişmeleri izlemek, bu gelişmeler konusunda TBMM'ni bilgilendirmek, kendisine esas veya tali olarak havale edilen işleri görüşmek, istenildiğinde TBMM'ne sunulan kanun tasarı ve teklifleriyle KHK'ler hakkında ihtisas komisyonlarına görüş sunmak üzere TBMM'nde “Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu” 25.2.2009 tarihinde kurulmuştur (RG, 25.2.2009, Sayı:5840).

Şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan

kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla 6284 sayılı 8.3.2012 tarihli “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun” çıkarılmıştır. Söz konusu Kanun kapsamında; “*şiddetin önlenmesi, koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin olarak uygulanmasına yönelik destek ve izleme hizmetlerinin verilmesi amacıyla çalışmalarını yedi gün yirmi dört saat yürüten “Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM)” kurulmuştur*” (RG, 8.3.2012, Sayı:6284).

ŞÖNİM’nde şiddet mağduruna yönelik olarak geçici maddi yardım, barınma, rehberlik ve danışmanlık hizmetleri, hayati tehlikenin bulunması halinde geçici koruma altına alınmasının takibi ve izlenmesi, kreş yardımı, hukuki destek, tıbbi destek, istihdama yönelik destek, eğitim-öğretim konusunda destek gibi konularda hizmetler sunulmaktadır. 22 Mart 2018 itibarıyla, 68 ilde hizmetlerini sürdüren ŞÖNİM’nin, 81 ilde yaygınlaştırılması amaçlanmıştır. ŞÖNİM bulunmayan illerde koruyucu ve önleyici hizmetler Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri tarafından gerçekleştirilir (AÇSHB, 2019j).

Kadının insan haklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapmak, kadınların sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal yaşamdaki konumlarını güçlendirmek, hak, fırsat ve imkânlardan eşit şekilde faydalanmasını sağlamak amacıyla daha öncede ifade edildiği gibi Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı’na bağlı “Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü” kurulmuştur. Genel Müdürlüğün görevleri ise aşağıda sıralanmıştır:

- “*Kadına karşı her türlü ayrımcılığı önlemek, kadının insan haklarını geliştirmek, kadını sosyo-kültürel ve ekonomik olarak etkin hale getirmek ve eğitim seviyesini yükseltmek için yapılacak her türlü çalışmaya destek vermek, bu konularda stratejiler geliştirmek, plan ve programları oluşturmak ve temel politikaların belirlenmesine katkıda bulunmak*”,

- *“Kanunları ve idari düzenlemeleri görev alanı içinde izleyerek kadınların eşit hak ve imkânlarla ulaşmasını sağlayacak çalışmalar yürütmek”*,
- *“Kadına yönelik her türlü şiddet, taciz ve istismarın önlenmesi amacıyla çalışmalarda bulunmak; kadının aile ve sosyal yaşamından kaynaklanan problemlerinin çözümüne destek sağlamak”*
- *“Kadınlara kanunlar ile sağlanan hakların tam ve eşit olarak kullanılabilmesi ve kadın-erkek eşitliğinin toplumsal kalkınma sorunu olarak algılanması için kamuoyunu bilgilendirmek”*,
- *“Kadınların çalışma ve sosyal güvenlik başta olmak üzere eğitim, sağlık, kültür gibi bütün alanlarda ilerlemesini ve karar mekanizmalarına katılımını sağlayıcı çalışmalarda bulunmak”*,
- *“Görev alanına giren konularda bilgi sistemleri, kütüphane ve dokümantasyon merkezi kurmak, görsel ve basılı yayınlar yapmak ya da yaptırmak, istatistikleri derlemek, eğitim amaçlı faaliyetlerde bulunmak, yurtiçi ve yurtdışı kongre, seminer, toplantı gibi etkinlikler düzenlemek”*,
- *“Görev alanına giren konularda kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, yerel yönetimler, STK ve özel sektörle işbirliği yapmak, koordinasyonu sağlamak”*,
- *“İnceleme, araştırma ile uluslararası girişimlerden elde edilen bilgilerin kamu politikalarının oluşumuna katkıda bulunması için uygulayıcı kurum ve kuruluşlara ileterek kuruluşların*

hizmetlerinin geliştirilmesine ve yeni hizmet modellerinin oluşturulmasına katkıda bulunmak”,

- *“Görev alanıyla ilgili kuruluş ve organizasyonlara üye olmak, gerçekleştirecek her türlü çalışma ve etkinliğe katılmak, uluslararası sözleşmelerle kararların getirdiği yükümlülükler doğrultusunda faaliyette bulunmak ve bu konuda gerekli raporları hazırlamak, kanunî düzenlemelerin yapılmasını sağlamaya yönelik çalışmalar yapmak”,*
- *“Görev alanına giren konularda çalışmalarda bulunan uluslararası kuruluşların faaliyetlerini izlemek ve alınan kararları ilgili kuruluşlara bildirmek”,*
- *“Çalışma alanı ile ilgili konularda yurtiçi ve yurtdışında bilimsel araştırmalar yapmak ve yaptırmak, projeler geliştirmek, desteklemek, bunların uygulamaya konulmasını sağlamak ve uluslararası kuruluşlar ile ortak projeler yürütmektir” (RG, 27.10.2004, Sayı:5251).*

4.2.4. Engellilere Yönelik Hizmetler

3.12.2008 tarihli ve “5825 sayılı Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun” ve “Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmesi”nin 1 maddesine göre engelli kavramı, *“toplumda diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel oluşturan uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel veya algısal bozukluğu bulunan kişileri ifade eder” (RG, 3.12.2008, Sayı:5825).*

“Engellilerin temel hak ve özgürlüklerden yararlanmasını teşvik ve temin ederek ve doğuştan sahip oldukları onura saygıyı güçlendirerek sosyal hayata diğer bireylerle eşit koşullarda tam ve etkin

katılımlarının sağlanması ve engelliliği önleyici önlemlerin alınması amacıyla gerekli düzenlemelerin yapılmasını sağlamak için ülkemizde engelliler hakkındaki en önemli yasal düzenleme olan 01.07.2005 tarihli, 5378 sayılı “Engelliler Hakkında Kanunu” çıkarılmıştır” (RG, 1.7.2005, Sayı:25868). Bu Kanun’un 4. maddesine göre engellilere yönelik sosyal hizmetler yerine getirilirken aşağıdaki konular göz önünde bulundurulur.

- *“Engellilerin insan onur ve haysiyetinin dokunulmazlığı temelinde, kendi seçimlerini yapma özgürlüğüne ve bağımsızlığını kapsayacak biçimde bireysel özerkliğine saygı gösterilmesi esastır”.*
- *“Engelliliğe dayalı ayrımcılık yapılamaz ve ayrımcılık ile mücadele, engellilere yönelik politikaların temel esastır”.*
- *“Engellilerin tüm hak ve hizmetlerden yararlanması amacıyla fırsat eşitliğinin sağlanması esastır”.*
- *“Engellilerin bağımsız yaşayabilmeleri ve topluma tam ve etkin katılmaları amacıyla erişilebilirliğin sağlanması esastır”.*
- *“Engellilerin ve engelliliğin her çeşit istismarının önlenmesi esastır”.*
- *“Engellilere yönelik hizmetlerin yerine getirilmesinde aile bütünlüğünün korunması esastır”.*
- *“Engelli çocuklara yönelik hizmetlerin sunumunda, çocuğun üstün yararının gözetilmesi esastır”.*

- “Engelli kadın ve kız çocuklarının ayrımcılığa maruz kalmaları önlenerek hak ve özgürlüklerden faydalanmalarının sağlanması esastır”.
- “Engellilere yönelik politika oluşturma, karar alma ve hizmet sunma süreçlerinde engellilerin, ailelerinin ve engellileri temsil eden STK’nın katılımının sağlanması esastır” (RG, 1.7.2005, Sayı: 25868).

Türkiye’de engellilik politikasının temel amacı engelli bireylerin insan haklarını ve temel özgürlüklerini tam ve diğer bireylerle eşit bir şekilde kullanmasını veya bunlardan faydalanmasını sağlamaktır. Engellilere yönelik politika ve hizmetler farklı bakanlık ve kurumların görev alanında girmekle birlikte, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, “Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü”, anılan amaç doğrultusunda politika ve hizmetlerin geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve izlenmesini teşvik ve temin etmek üzere koordinasyon yapmakla sorumlu çok önemli bir kurum olarak hizmet sunar (EYHGM, 2019, s.4). Müdürlüğün engelli bireylere yönelik hizmetlerden bazıları aşağıda sıralanmıştır.

4.2.4.1.Engelli Bakım Hizmeti

Esasen engelli bireylere yönelik bakım hizmetlerinde, engellilerin ailesi yanında, çevresinden koparılmadan bakımının sağlanması Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün dolayısıyla da Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın öncelikli politikaları arasında yer alır. Ancak evde bakımı mümkün olmayan engellilere kurum bakımı seçeneği de sunularak hizmet modelleri genişletilmiştir (ASPB, 2017b, s.101).

- **Evde Bakıma Destek Hizmeti:** Evde bakıma destek hizmeti kavramına değinmeden önce “evde bakım hizmeti” kavramını

açıklamak yerinde olacaktır. Buna göre 10.03.2005 tarihli, 25751 sayılı Evde Bakım Hizmetlerinin Sunumu Yönetmeliği'nin 4. maddesine göre evde bakım hizmetleri, *“doktorların tavsiyeleri doğrultusunda hasta kişilere, aileleriyle yaşadıkları ortamda, sağlık ekibi tarafından rehabilitasyon, fizyoterapi, psikolojik tedavi de dahil olmak üzere tıbbi ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde sağlık ve bakım ile takip hizmetlerinin sunulmasını”* ifade eden bir kavramdır (RG, 10.03.2005, Sayı: 25751). “Ev hastanesi”, “tıbbi evde bakım” ya da “duvarsız hastane” olarak da tanımlanan “evde bakım hizmeti”, hastaya evinde tıbbi hizmetler sunan bir hizmeti ifade eder (Özer ve Şantaş, 2012, s.97).

Evde bakım veya daha basit bir ifadeyle “ev ortamında bakım” hizmetleri, hastanelerin kapasite olarak yetersizliği durumlarında alternatif oluşturması ya da hastane enfeksiyonlarından korunma sağlaması gibi nedenlerle yaygınlık kazanmıştır. Bu bağlamda evde bakım hizmetleri önceleri “hasta bakımı” olarak algılansa da, artık günümüzde kavram çok farklı boyutlara taşınmış; evde bakım hizmetlerinin bireylerin “bağımsız” yaşamalarını sağlayan “maliyet etkili” bir yöntem olması nedeniyle, özellikle kurum yerine evlerinde yaşamayı tercih eden engelli bireylerin tercih ettiği bir bakım türü olmuştur (TTB, 2016, s.7).

Evde bakıma destek hizmeti kavramı ise *“engelli ailelerinin, engelli bireyin kişisel bakımına yönelik işlerde desteğe ihtiyacının bulunması durumunda, resmi bakım merkezlerinde ya da özel bakım merkezlerinde çalışan bakıcı personelin, engelli bireyin ikamet adresine giderek yarı zamanlı hizmet sunmasını içerir”*. Evde bakıma destek hizmeti mevcut bakım merkezinin bakım personeli sayısı doğrultusunda yerine getirilir. Evde bakıma destek hizmetinden faydalanmak isteyen engelli ailelerinin, Aile,

Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri'ne başvuru yapılması gerekir. “Engellilerin Bakımı Rehabilitasyonu ve Aile Danışmanlığı Hizmetlerine Dair Yönetmelik” kapsamında işlem yapılır (AÇSHB, 2019k).

- **Sürekli Bakım ve Rehabilitasyon Hizmetleri:** Sosyal Hizmetler Kanunu'nun 4. maddesinde, *“ihtiyacı olan engellilerin hayatlarını sağlık, huzur ve güven içinde sürdürmesi; toplum içinde kendi kendilerini idare edebilecek ve üretken hale gelebilecek şekilde bakım ve rehabilitasyonlarının yapılması, bunlardan tedavisi mümkün olmayanların ise sürekli bakım altına alınması amacıyla gerekli her türlü tertip ve tedbir alınır”* ifadesi yer alır (RG, 24.5.1983, Sayı:2828). Kanun'un bu amacı doğrultusunda ailesi olmayan veya ailesi yanında bakımı sağlanamayan engellilere, yatılı resmi ve özel bakım merkezlerinde bakım ve rehabilitasyon hizmeti verilir (ASPB, 2017b, s.101).
- **Resmi Yatılı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri:** *“Fiziksel, zihinsel ve ruhsal engeli nedeniyle günlük hayatın rutin işlerini yerine getiremeyecek durumda olan engelli bireyler herhangi bir gelirinin olup olmamasına bakılmaksızın Resmi Yatılı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri'nden ücretsiz olarak bakım hizmeti alabilirler”*. Resmi Yatılı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri'nden bakım hizmeti alabilmek için hizmet alacak olan engelli bireye ait engelliler için sağlık kurulu raporu gerekli olup başvuru ise Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerine, Sosyal Hizmet Merkezlerine veya doğrudan Yatılı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezlerine yapılabilir (EYHGM, 2019, s.57).
- **Umut Evleri:** Umut evleri ise *“resmi bakım merkezlerinde bakım hizmeti alan engelli bireylerin sosyal hayata*

katılmalarını sağlamak için engelli bireylerin müstakil ev ya da apartman dairelerinde en fazla 6 kapasiteli olarak kalabilmeleri amacıyla hizmete açılan ek ünitelerden meydana gelir”. Resmi bakım merkezlerinde bakım hizmeti almaktayken, engelli bireylerden durumları uygun olanlara, meslek elemanlarının olumlu rapor vermesi üzerine merkezlerin ek ünitesi olan “Umut Evi” olarak adlandırılan evlerde, toplum yaşamına aktif katılmalarının sağlanarak, bakımlarının gerçekleştirilmesi amacıyla böyle bir uygulama başlatılmıştır (EYHGM, 2019, s.58).

- **Geçici ve Misafir Olarak Bakım Hizmeti:** Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı resmi bakım merkezlerinde engellilerin geçici ve misafir olarak bakımları sağlanır. Bir engelli bir yıl içinde en fazla otuz gün geçici ve misafir olarak merkezde kalabilir. (ASPB, 2017b, s.101). *“Evde bakım desteği alan engelli bireylerin aileleri başta olmak üzere, tüm engelli ailelerinin yıl içerisinde hac, umre, sağlık gibi farklı sebeplerle engelli bireylerden geçici süreyle ayrı kalacak olmaları durumunda, engelli bireyler için mevcut yatılı kuruluşlarda verilen geçici bir bakım hizmetidir”.* Engelli bireyin ya da yasal temsilcisinin dilekçesi, engelli sağlık kurulu raporu, hizmet sözleşmesi ve bir meslek elemanının değerlendirme raporuna istinaden engelli birey “Geçici ve Misafir Bakım Hizmeti” kapsamında Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı resmi bakım merkezine yerleştirilir. Geçici ve Misafir Bakım Hizmeti’nden faydalanabilmek için başvuru ise Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri’ne, Sosyal Hizmet Merkezleri’ne veya doğrudan o ilde bulunan Resmi Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri’ne yapılabilir (EYHGM, 2019, s.59).

- **Özel Bakım Merkezleri:** Bakıma ihtiyacı olan engelli bireylerin gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişileri tarafından açılan ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri tarafından denetlenen özel bakım merkezlerinde bakım hizmeti almaları da mümkündür. Özel Bakım Merkezleri’nden bakım hizmeti alabilmek için öncelikle hizmet alacak olan engelli bireye ait engelli sağlık kurulu raporunda “ağır engelli” veya “tam bağımlı engelli birey” ibaresinin yazılı olması gerekir. Özel Bakım Merkezleri’nden bakım hizmeti alabilmek için başvurular Aile, çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri’ne, Sosyal Hizmet Merkezleri’ne ya da doğrudan Özel Bakım Merkezleri’ne yapılabilir (EYHGM, 2019, s.59).

4.2.4.2.Aile Danışma ve Rehabilitasyon Merkezleri

Aile danışma ve rehabilitasyon merkezlerinde 2006 yılına kadar ağırlıklı olarak bireysel çalışma ve seanslı (saatlik) hizmet yöntemiyle engelli bireylere haftada bir-iki gün, iki-üç saatlik eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri verilmekteyken, özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinin Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)’na devredilmesine ilişkin düzenlemeler de göz önünde bulundurularak bu kuruluşlardaki hizmetler yeniden düzenlenmiştir. Söz konusu yeni düzenleme ile ağırlıklı olarak grup çalışması ve hafta içi mesai saatlerinde yarım ya da tam gün bakım hizmeti sunulur. Bu hizmetin sunumu amacıyla her altı engelli için bir bakıcı personel istihdam edilir. Engelli bireylere öğle yemeği verilir; böylece engelli bireye sahip ailelerin ve özellikle engellilerin ebeveynlerinin rahatlatılması, kendilerine zaman ayırmalarının sağlanması ve engelli bireyin daha uzun süre kuruluş hizmetlerinden yararlandırılması sağlanır (Kalkınma Bakanlığı, 2015, s.12).

Aile danışma ve rehabilitasyon merkezlerindeki hizmetlerden yararlanacak engelli bireylerin öncelikli olarak değerlendirilecek olanları ise aşağıda sıralanmıştır.

- “Erken gelişim döneminde olan ve desteğe ihtiyacı bulunan 0-6 yaş arası engelliler”,
- “Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden faydalanmayanlar”,
- “MEB’na bağlı okullardan faydalanmayanlar”,
- “MEB’na bağlı okullardan faydalanıp da bakım hizmetlerine gereksinimi bulunanalar”
- “Ailesi yanında bakımı ve rehabilitasyonunda zorluk yaşananlardır” (AÇSHB, 2019k).

Ülkemizde engellilere yönelik sağlanan diğer önemli sosyal hizmetler ise herhangi bir sosyal güvenlik güvencesi olmayan ve yeterli ödeme gücü bulunmayan engelli bireylere “genel sağlık sigortası” hizmeti sunulmasıdır. Bu kapsamda "tedavi, muayene, ilaç, tetkik, dış tedavisi ve ortez, protez ihtiyaçları karşılanır. Benzer şekilde sosyal güvencesi olmayan engelli bireylerin ortopedik ve diğer yardımcı araç ve gereçleri SGK tarafından karşılanır (AÇSHB, 2019k).

Hastaneden alınan “engelliler için sağlık kurulu raporu” ile ikamet edilen ilçede bulunan Rehberlik Araştırma Merkezleri’ne müracaatta bulunan engelli bireyler özel eğitim merkezlerinden hizmet alabilirler. Diğer bir ifadeyle özel eğitime ihtiyacı olduğu “Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu” tarafından belirlenen tüm engelli bireyler, özel eğitim hizmetlerinden faydalanabilir. Özel eğitim hizmetlerine ilişkin ödemenin Bütçe Uygulama Talimatı ile belirlenen kısmı MEB tarafından karşılanır. Bu miktar MEB tarafından özel eğitim hizmeti veren kuruma ödenir (AÇSHB, 2019k).

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü’nce muhtaç durumdaki ailelerin çocuklarının bakımına destek olmak için ayni ve nakdi yardımlar yapılır. Muhtaç olup, engelli çocuğunun bakımında zorlanan aileler, bu yardımdan yararlanmak için illerde bulunan İl Aile, Çalışma ve

Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'ne müracaat etmeleri gerekir (AÇSHB, 2019k).

4.2.5. Yaşlılara Yönelik Hizmetler

Sanayileşme ve kentleşmeyle birlikte aile yapısının geniş aileden, çekirdek aileye dönüşmesi, kırsal bölgelerden kentsel bölgelere doğru göçlerin yaşanması, geleneksel değerlerin değişmesi, kadının iş hayatına daha yoğun katılması gibi nedenler yaşlı bireylerin aile içindeki manevi ağırlığını ve konumunu değiştirmiştir. Öyle ki, bazı ailelerde yaş saygınlık sağlayan bir unsur olmaktan çıkmış; yaşlı bireylerin evde bakımı kuşaklar arasındaki farklılıklar nedeniyle bir sorun haline gelmiştir. Oysaki geleneksel aile yapısı içinde yaşlı bakım ihtiyacı genellikle aile içinden karşılanırken; günümüzde birçok aile bu ihtiyacı karşılamaktan uzakta ve yaşlı bakımı için kurum bakımına ihtiyaç duymaktadırlar (Şeker ve Kurt, 2018, s.18-19).

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yaşlı nüfusta gözlenen artış, yaşlı kesime götürülecek hizmetlerin hem önemini artırmakta (EYHGM, 2013, s.14) hem de yaşlılara yönelik sosyal hizmetlerin çeşitlenmesini zorunlu kılmaktadır (Yerli, 2017, s.1278). Bu bağlamda ülkemizde yaşlılara yönelik hizmetlerin planlaması ve uygulaması; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı'na bağlı "Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü" tarafından yerine getirilir (Şeker ve Kurt, 2018, s.17).

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nce yaşlılara yönelik uluslararası gelişmeler göz önünde bulundurularak sosyal hizmet faaliyetleri izlenmekte, sosyo-kültürel yapımıza uygun olarak politikalar ve stratejiler geliştirilmekte, bu doğrultuda insan odaklı, bütüncül hizmet sunumu ve multidisipliner yaklaşım esas alınmaktadır. Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yaşlı bireylere yönelik sosyal hizmetlerde koruyucu, önleyici, geliştirici hizmet sunumunu güçlendirmek, alternatif, tamamlayıcı bir

hizmetler bütünü oluşturmak ve etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamak amaçlanır. Bu anlamda Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü yaşlılık alanında sosyal hizmet uygulamaları görevini yerine getirmek için sosyo-ekonomik yoksunluk içinde bulunan yaşlı bireylerle ilgili hizmetleri yürütmekte, “yaşlılara yönelik huzurevleri”, “yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri” ve “yaşlı yaşam evleri” ile ihtiyaçlara yönelik çalışmalar gerçekleştirmektedir (Karakuş, 2018, s.88).

4.2.5.1.Huzurevleri

21.02.2001 Tarihli ve 24325 sayılı Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği'nin 4. maddesinde yaşlı ve huzurevi tanımı yapılmıştır. Yönetmelik'te “60 yaş ve üzerindeki sosyal ve/veya ekonomik yönden yoksunluk içinde olup, korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç olan kişi yaşlı olarak tanımlanmıştır”. Yaşlı tanımında ölçüt olan 60 yaş Yönetmelik'te huzurevi tanımı yapılırken de dikkate alınmıştır. Nitekim söz konusu Yönetmenliğe göre huzurevi, “60 yaş ve üzerindeki yaşlı bireyleri huzurlu bir ortamda korumak, bakmak ve bu bireylerin psiko-sosyal gereksinimlerini karşılamak için kurulan yatılı sosyal hizmet kuruluşu olarak tarif edilmiştir” (RG, 21.02.2001, Sayı:24325). Huzurevine başvuru koşulları ise aşağıdaki gibidir.

- 60 yaş ve yukarı yaşlarda olmak,
- Akıl ve ruh sağlığı yerinde olmak,
- Bulaşıcı bir hastalığı bulunmamak,
- Uyuşturucu madde veya alkol bağımlısı olmamak,
- Sosyal ve/veya ekonomik yoksunluk içinde bulunduğu sosyal inceleme raporu ile belirlenmiş olmak.
- Bireysel ihtiyaçların karşılanmasını engelleyici bir rahatsızlığı bulunmamak. Diğer bir ifadeyle yeme, içme, banyo, tuvalet ve

bunun gibi günlük ihtiyaçlarını bağımsız olarak yapabilecek durumda olmak gerekir (AÇSHB, 2019k).

Öte yandan ruh sağığı yerinde olan, bulaşıcı bir hastalığı bulunmayan, yatağı bağımlı, felçli, fiziksel, görme, işitme engelli, demans ve Alzheimer hastası, süreli veya sürekli özel ilgi, destek, korunma ve rehabilitasyona gereksinim duyan yaşlılar “Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri”ne özel bakım yaşlısı olarak kabul edilirler (AÇSHB, 2019k).

Huzurevlerine ekonomik gücü yetersiz olanlar, kanunen bakmakla yükümlü kimsesi bulunmayanlar veya kanunen kendisine bakmakla yükümlü kimsesi olan ancak yükümlü kimselerin ekonomik gücü yetersiz olan yaşlı bireyler ücretsiz olarak kabul edilir. Öte yandan huzurevlerine ekonomik gücü yerinde olan ancak sosyal yoksunluk içinde bulunan yaşlılar ise ücretli olarak kabul edilir. Huzurevlerine kabulü gerçekleşen yaşlıların burada öncelikle günlük ihtiyaçları karşılanır. Bunun yanında tıbbi bakım ve tedavilerinin yapılması, psiko-sosyal kaynaklı problemlerinin çözümünde yardımcı olunması, sosyal ilişkilerinin geliştirilmesi, zamanlarının verimli bir şekilde değerlendirilmesi, aktivitelerinin sürekliliğinin sağlanması gerçekleştirilir. Huzurevlerinde yaşlı bireylerin besin harcama oranları ve sağık durumları dikkate alınarak uygun şekilde beslenmelerini sağılamak amacıyla gerekli tüm hizmetler, doktor, hemşire, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, diyetisyen ve fizyoterapist gibi uzman kişilerce birbirleri ile koordineli bir biçimde verilir (Ardahan, 2010, s.28).

4.2.5.2.Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi

21.02.2001 Tarihli ve 24325 sayılı Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliğı'nin 4. maddesinde “Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi” tanımı yapılmıştır. Söz konusu Yönetmeliğıe göre “*Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi*,

yaşlı bireylerin yaşamlarını sağlık, huzur ve güven içinde sürdürmeleri için kendi kendilerini idare edebilecek şekilde rehabilitasyonlarının sağlandığı, tedavisi mümkün olmayanların ise sürekli olarak özel bakım altına alındığı yatılı sosyal hizmet kuruluşu olarak tanımlanmıştır” (RG, 21.02.2001, Sayı:24325). Bu bağlamda Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri’nde tek başına ihtiyaçlarını gideremeyen diğer bir ifadeyle başkasının bakımına ve yardımına ihtiyacı olan bakıma muhtaç yaşlı bireylere ise aktif sosyal bakım hizmetleri, psiko-sosyal ve tıbbî rehabilitasyon programları ve geniş kapsamlı bakım tedavi hizmetleri sunulur (Genç ve Barış, 2015, s.45).

Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği’nin 4. maddesine göre rehabilitasyon ise *“doğuştan ya da sonradan her hangi bir hastalık ya da kaza sonucu kalıcı veya geçici olarak fiziksel ve zihinsel yeteneklerini değişik derecelerde kaybeden yaşlı bireylerin, mevcut fonksiyon kapasitelerinin tespit edilerek tedavi edilmesi, geriye kalan güç ve yeteneklerinin geliştirilerek fiziksel, psiko-sosyal ve ekonomik açıdan var olan kapasitelerinin desteklenmesi ve günlük yaşamda bağımsız duruma gelmelerine yönelik çalışma ve yardımların tümünü ifade eden bir kavramdır”* (RG, 21.02.2001, Sayı:24325).

4.2.5.3.Yaşlı Yaşam Evleri

Yaşlı yaşam evlerinin, *“yaşlı bireylerin huzurevleri gibi yüksek kapasiteli kurum bakımından daha ziyade, hizmetten yararlanacak yaşlıların ihtiyaçları ve sosyo-kültürel özellikleri dikkate alınarak daha çok şehir merkezlerinde, toplu yaşam alanlarında, aile ortamına uygun evlerde bakımlarının sağlanması için toplum destekli ev tipi yaşlı sosyal hizmet kuruluşu olarak tanımlanabilir”*. Yaşlı yaşam evleri her odada 1, ortalama 3-4 en fazla 6 yaşlının kalmasına olanak sağlayacak şekilde düzenlenmektedir. Bu arada evli çiftlere özgün ya da kendi evini yaşlı yaşam evi olarak kullanmak isteyen yaşlı bireylere ilişkin uygulamalar da öngörülmektedir. Yaşlı yaşam evinin ihtiyaçları

bağlı olduğu kuruluş tarafından sağlanır. Evlerde genellikle 1 yaşlı bakım elemanı görev alır (Karakuş, 2018, s.147).

Esasen yaşlı yaşam evleri Aile, Çalışma Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın yeni bir uygulamasıdır. 2015 yılı itibarıyla 40 yaşlı yaşam evinde 154 yaşlıya ev ortamında daha sıcak ve fiziksel anlamda daha uygun imkânlar sağlanmasına rağmen; ev içinde otorite kabul etme, uyum ve beraber yaşama kültürü adına bazı zorluklar yaşanmıştır. Yaşlı yaşam evlerine yönelik bir diğer eleştiri ise idealde yaşam evleriyle yaşlının kendi mahallesinde veya çevresinde yaşamasına devam etmesi amaçlanırken, uygulamada farklı bölgelerden yaşlılar bir araya getirilmiştir. Bu nedenle bu modelin yaygınlaştırılması amacıyla daha profesyonel bir yönetim anlayışı ve ev işleyişi adına yaşlılar tarafından kabul edilebilecek bir tasarım gerekmektedir (Eryurt ve Peksezer, 2016, s.70).

Kısacası ülkemizde kurumsal bakım hizmetleri kapsamında huzurevleri, yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri, yaşlı yaşam evleri gibi kurumlar yaşlılar için hizmet vermektedir. Ancak yaşlı bireyler için sunulan hizmetler elbette bununla sınırlı değildir. Öyle ki, sağlık bakanlığı tarafından sağlanan evde sağlık hizmetleri ve yerel yönetimlerle kısmen özel sektör ve diğer dernek/vakıf yapılanmaları ile sağlanan evde bakım ve gündüzlü bakım hizmetleri de yaşlıların aile ortamında bakımını destekler nitelikteki hizmetlerdir. Benzer şekilde nakit yardımlarda da 2022 sayılı kanun çerçevesinde verilen engelli ve yaşlı aylığı ile engelli evde bakım ücreti desteği öne çıkan hizmetlerdir. Doğrudan yaşlılara sağlanan ya da genellikle yaşlıların faydalandığı diğer hizmet ve yardımlar arasında; SGK sigorta hizmetleri ve genel sağlık sigortası, emekli dul yetim maaşı, emekli aylıkları, eşi vefat eden yaşlı kadınlara yapılan yardımlar, yaşlılara yönelik ücretsiz ya da indirimli seyahat desteği, çeşitli vergi ve indirim avantajları, STK ve vakıf yardımları gibi hizmetler sıralanabilir (Karakuş, 2018, s.89).

4.2.6. Şehit Yakınlarına ve Gazilere Yönelik Hizmetler

Şehit yakınları ve gazilerin sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda desteklenmesi; sosyal güvenlik açısından da özel olarak korunması gereken kişiler statüsünde yer alır. Şehit yakınları ve gazilerin yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve toplumsal uzlaşının sağlanabilmesi, milli bilincin artarak devam etmesi açısından önemli bir konudur (Nurdoğan ve Öztürk, 2018, s.20). Bu nedenle 08.06.2011 tarihinde ve 633 sayılı KHK kapsamında “şehit yakınları ve gaziler” in haklarını düzenleyecek ve koordine edecek müstakil bir daire başkanlığı olarak “Şehit Yakınları ve Gaziler Dairesi Başkanlığı” kurulmuştur. Ancak Daire Başkanlığı 10.07.2018 tarihli ve 1 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile şehit yakınları ve gazilere daha iyi hizmet verebilmek için Genel Müdürlük olmuştur. Genel Müdürlük “*şehitlerin hatıralarının yaşatılması, şehit yakınlarıyla gazilerin her türlü mağduriyet ve mahrumiyetten korunması için ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, şehit yakınlarıyla gazilere yönelik sosyal hizmet ve sosyal yardım faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla, gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak amacıyla kurulmuştur*” (Şehit Yakınları ve Gaziler Genel Müdürlüğü, 2019a).

1 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Şehit Yakınları ve Gaziler Genel Müdürlüğü'nün görevleri aşağıda sıralanmıştır.

- “*Şehit yakınları ve gazilere yönelik sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek ve koordine etmek*”.
- “*Şehit yakınları ve gazilerin hakları ile şehit yakınları ve gazilere yönelik sosyal hizmet, yardım ve muafiyetlere ilişkin ulusal politika ve stratejilerin tespit edilmesine yönelik çalışmaları koordine etmek, belirlenen politika ve stratejileri uygulamak, uygulanmasını izlemek ve değerlendirmek*”.

- “Kamu kurum ve kuruluşları, gönüllü kuruluşlarla, gerçek ve tüzel kişiler tarafından şehit yakınları ve gazilere yönelik faaliyetlerine ilişkin ilke, usul ve standartları belirlemek ve bunlara uyulmasını sağlamak”.
- “Şehit ve gazi çocuklarının eğitimi konusunda, ilgili kurum ve kuruluşlar ile gönüllü kuruluşların da katkısıyla gerekli çalışmaları gerçekleştirmek”.
- “Şehit yakınları ve gazilerin sosyo-kültürel ve ekonomik bakımdan desteklenmesi ve toplumdan dışlanmaması için çalışmalar yapmak, bu konuda toplumsal duyarlılığı güçlendirici faaliyetlerde bulunmak”.
- “Gazilerin toplumsal hayata adaptasyonu, tedavi ihtiyaçlarının karşılanması, istihdam problemlerinin çözülmesi ve sosyal güvenlik haklarının geliştirilmesi için çalışmalar yapmak”.
- “Şehit ve gazi yakınları arasında iletişim ve dayanışmayı sağlamak ve güçlendirmek”.
- “Şehit yakınları ve gazilere yönelik yardım kampanyalarına ilişkin usul ve esasları tespit etmek, bu anlamda istismarı önlemek amacıyla ilgili kurum ve kuruluşlar ile işbirliği içinde gerekli tedbirleri almak”.
- “Şehit ve gazi yakınlarının öncelikli istihdamına yönelik uygulamaları ilgili mevzuat çerçevesinde gerçekleştirmek” (Şehit Yakınları ve Gaziler Genel Müdürlüğü, 2019b).

İlgili kanunlar kapsamında “Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Şehit Yakınları ve Gaziler Genel Müdürlüğü”nün şehit ve gazi yakınlarına yönelik sağladığı sosyal hizmetlerden bazıları aşağıda sıralanmıştır.

- “Ölüm yardımı ve harcırah ödenmesi”,
- “Elektrik ve su ücreti indiriminden yararlanma”,
- “Özel öğretim kurumlarından ücretsiz faydalanma”,
- “Ulaşım araçlarından ücretsiz olarak yararlanma”,
- “SGK tarafından dul ve yetim aylığı bağlanması”,
- “SGK tarafından öğrenim yardımı yapılması” (AÇSHB, 2019l),
- “SGK tarafından emekli ikramiye ödenmesi (erbaş/er hariç)”,
- “SGK tarafından emsal aylık bağlanması”
- “SGK tarafından kademe ilerlemesi ve derece yükselmesine tabi tutulma”,
- “SGK tarafından erbaş/er hariç 30 yıl hizmet yapmış gibi emekli ikramiyesi ödenmesi”,
- “SGK tarafından ek ödeme yapılması”,
- “Nakdi olarak tazminat ödenmesi”,
- “Sağlık hizmetlerinden herhangi bir katılım payı alınmaması”,
- “Kardeş/çocuklarının askerlik hizmetlerinden ayrıcalıklı yani muaf tutulması (erbaş/er, yedek subay için)”,
- “Er/erbaş hariç kira bedelinin devlet tarafından ödenmesi”,
- “Faizsiz konut kredisi verilmesi ve taksitle ev alma imkânı sunulması”,
- “Şehit çocuklarının parasız yatılı okullara alınması”,
- “Şehit çocuklarının yükseköğrenim kredi yurtlar kurumuna bağlı yurtlardan ve yükseköğrenim kredilerinden öncelikle faydalanması”,
- “Şehit çocuklarına yükseköğrenim kredi yurtlar kurumunca karşılıksız olarak burs verilmesi”,
- “Şehitlerden intikal eden silahlara, malullere ait silahlara, silah bulundurma ve taşıma yetki belgelerine vergi ve harç muafiyeti verilmesi”,
- “Mesken Vergisi muafiyeti sağlanması”,
- “Gelir Vergisi indiriminin verilmesi”,

- “*Hususi Damgalı Pasaport verilmesi*”,
- “*Devlet memuru olarak görev yapan şehit yakınlarının atanması ile şehit eşi öğretmenlerin yer değiştirmelerinin sağlanması*”,
- “*Şehit yakınlarının “18 Mart Şehitler Günü” nde idari izinli sayılmaları*”
- “*Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından sayısal oyunlar bayiliği ruhsatı verilmesi*”,
- “*İlk destek yardımının ödenmesi (TSK)*”,
- “*Devlet Övünç Madalyası verilmesi*”,
- “*Askeri okullara şehit çocuklarının öncelikle alınması*”
- “*Kamu kurum ve kuruluşlarına ait sosyal tesislerden faydalanma*”,
- “*Yükseköğretimde katkı payı ve öğrenim ücreti alınmaması*” gibi haklar sağlanır (AÇSHB, 2019m).

Öte yandan sosyal hizmetler kapsamında şehit yakınlarına, gazilere, vazife malulleri ile terör mağduru sivillere istihdam (iş) hakkı da verilir. Buna göre 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu, 3.11.1980 tarihli ve 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun ya da 2330 sayılı Kanun hükümleri uygulanarak aylık bağlanmasını gerektiren kanunlara göre;

- “*Vazife ya da harp malulü sayılanlardan hayatını kaybedenlere 2, malul olanlara 1*”,
- “*Vazife ve harp malullüğü kapsamındaki Türk Silahlı Kuvvetleri mensubu ve güvenlik görevlilerinden hayatını kaybedenlerin yakınlarına 2, malul olanlara 1*”,
- “*Vazife malullüğü kapsamında bulunan diğer kamu görevlilerinden hayatını kaybedenlerin yakınlarına ya da malul olanlara 1*”,
- “*Terör mağduru sivil vatandaşlardan terör eylemleri sebebiyle hayatını kaybeden ya da engelli hale gelenlere 1*”,

- “Makina ve Kimya Endüstrisi Kurumuna ait fabrika, işletme, müessese ya da bağlı ortaklıklar da görevli olanlardan patlayıcı maddelerin üretim, inceleme, muhafaza, nakil, imha ve zararsız hale getirilme durumlarının birinde meydana gelecek patlamalar nedeniyle hayatını kaybedenlere 1”,
- “13.5.2014 tarihi ile 28.10.2014 (dâhil) tarihleri arasında maden ocaklarının yer altı işlerinde oluşan iş kazası neticesinde hayatını kaybeden sigortalının hak sahiplerine 1”,
- “15 Temmuz darbe girişiminde hayatını kaybedenlere 2, malul olanlara da 1”,
- “15 Temmuz darbe girişiminde malul sayılmayacak derecede yaralananlara 1” istihdam hakkı verilmiştir (AÇSHB, 2019n).

Görüldüğü üzere “Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı” tarafından gerçekleştirilen “sosyal hizmet uygulamaları” kapsamında ele alınan kesimler ve bu kesimlere yönelik uygulanan sosyal hizmetlerin yelpazesi son derece geniştir.

SONUÇ

Toplumda hiçbir ayırım gözetmeksizin, toplumun tüm bireylerinin sosyo-ekonomik ihtiyaçlarını karşılayacak, onların yaşamlarını insan onur ve haysiyetine yaraşır şekilde sürmelerini sağlayacak bir güvenceyi sunmayı hedefleyen sosyal güvenlik sistemi, her ne kadar sosyal devlet anlayışının gelişmesiyle modern anlamda 20. yüzyılda kurumsallaşsa da, esasen insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahiptir. Nitekim insan var olduğu günden bugüne kadar, bugününden ve yarınından emin olmak, sosyal risklere karşı hem kendini hem ailesini korumak ihtiyacı içinde olmuştur.

İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olan sosyal güvenlik sistemi kurumsallaştığı günden bugüne kadar hem *sosyal riskler* hem de *kişiler* açısından kapsamı sürekli genişleme eğilimi içinde olan bir sistemdir. Bilindiği üzere Sanayi Devrimi ile birlikte toplumsal hayat köklü bir değişime uğramış ve toplum kısa sürede iki sınıfa bölünmüştür. Öyle ki, toplumun bir tarafında çok zenginleşen sermayedarlar, diğer tarafında ise tek geliri emek gücü olan yoksul işçi sınıfı yer almıştır. Çalışma hayatını düzenleyen ve çalışanları koruyan herhangi bir devlet müdahalesinin olmadığı bu dönemde işçiler uzun çalışma süreleri, düşük ücret, çok sayıda iş kazası ve meslek hastalığı, iş güvencesizliği gibi kötü çalışma şartlarında istihdam edilmiş; bu durum işçileri, işverenler karşısında daha da savunmasız bir hale getirmiştir.

Sanayi Devrimi ile birlikte artan toplumsal sorunlar ve huzursuzluklar, günümüz modern sosyal güvenlik sisteminin önemli bir bileşenini oluşturan sosyal sigorta uygulamalarının yasal düzenlemelere konu olmasını ilk kez 1880'li yıllarda Bismarck Almanya'sında gerçekleştirmiştir. Bu uygulamanın amacı toplum içinde büyüyen sosyo-ekonomik eşitsizlikleri azaltmak, toplumsal uzlaşma ve bütünleşmeyi sağlamak, çalışanların sistemle bütünleşmesini kolaylaştırmaktır. Almanya'da başlayan sosyal sigorta

uygulamalarının kapsamı takip eden yıllarda çeşitlenmiş ve genişlemiştir. Bu anlayış daha sonra diğer birçok Avrupa ülkelerinde de görülmeye başlanmıştır.

Sosyal riskler açısından da genişleme eğilimi içinde olan sosyal güvenlik sadece işçileri değil, zamanla sosyo-ekonomik gelişmelere bağlı olarak toplumun tüm bireylerini ve tüm risklere karşı korumaya çalışan bir anlayışa sahip olmaya başlamıştır. Böylece sosyal güvenlik temel bir insan hakkı olarak kabul edilmiş; günümüzde bir devletin sosyal devlet olup olmadığının en önemli göstergesi sosyal güvenlik sisteminin gelişmişliği ile paralellik göstermeye başlamıştır.

Esasında sosyal güvenlik, sosyal politikanın sosyal adalet, sosyal barış ve sosyal refah hedeflerini gerçekleştirmek için önemli bir araçtır. Bu noktada sosyal sigortalar, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler, bu amacı gerçekleştirmek için çok önemli birer araçlardır. Sosyal güvenlik sistemleri içinde hiç şüphesiz sosyal sigortalar en yaygın ve en gelişmiş olanıdır. Ancak sosyal sigortaların finansmanının primle finanse edilmesi diğer bir ifadeyle sosyal sigortaların sadece çalışanları ve gelir sahibi olanları kapsamına alması, sosyal güvenlik sisteminin toplumun tamamını sosyal güvenlik kapsamına alma amacını gerçekleştirmede yetersiz kalmıştır. Bu nedenle ortaya çıkan boşlukları doldurmak için primsiz sistem olarak da nitelendirilen sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler sosyal güvenlik sistemi içinde haklı yerini almıştır.

Çalışmamızın da konusunu oluşturan sosyal hizmetler bir toplumda korumaya, bakıma ve yardıma muhtaç çocuk, aile, kadın, engelli, yaşlı ve diğer dezavantajlı kimselere verilen hizmetleri içeren tamamlayıcı sosyal güvenlik uygulamasıdır. Bu anlamda ülkemizde en geniş çaplı sosyal hizmetleri sunan kurum ise sosyal hizmetler ve yardımlara ilişkin ulusal düzeyde politikalar ve stratejiler geliştirip uygulayan aynı zamanda da, uygulanmaları izleyen ve mevcut sosyal hizmet modellerini yeni sosyal hizmet modellerine göre güncelleyerek geliştiren Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'dır. Bakanlık

sosyal hizmet uygulamalarını kendisine bağılı ilgili müdürlükler tarafından gerçekleştirir.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, dezavantajlı kimselerin toplumda insan onuruna yaraşır bir yaşam sürebilmeleri için çok çeşitli sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmektedir. Bu anlamda Bakanlık dezavantajlı grup içinde yer alan çocukların, her türlü ihmal ve istismardan/kötüye kullanılmasından koruyarak, onların sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi için çocuklara yönelik önemli sosyal hizmetler gerçekleştirir. Toplumun en önemli yapı taşıını oluşturan ailelerin, bütünlüğünün korunması, sosyo-ekonomik refah seviyelerinin artırılması için Bakanlık ailelere yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini özenle yerine getirir.

Dezavantajlı gruplar içinde yer alan kadınlarda Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın sunduğı sosyal hizmetler kapsamında yararlanıcılar arasında yer alır. Öyle ki, Bakanlık kadını, erkek cinsiyetinden farklı davranışa tabi tutan ve kadının insan haklarını tam olarak tanımayan anlayışı ortadan kaldırmak amacıyla kadınlara karşı ayrımcılığı önlemek ve onun haklarını koruyup, geliştirmek için çok çeşitli sosyal hizmet faaliyetlerini yürütür.

Bakanlık, toplumun diğere dezavantajlı kesimini oluşturan engellilere ve yaşlılara yönelik her türlü ihmal, istismar, engel ve dışlanmanın önlenmesi ve sosyal hayata etkin ve verimli bir şekilde katılımlarının sağlanması için engellilere ve yaşlılara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini gerçekleştirir. Benzer şekilde şehitlerimizin hatıralarının yaşatılması, şehit yakınlarının ve gazilerin haklarının korunması ve mağduriyet yaşamamaları amacıyla şehit yakınları ile gazilere yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütür. Bakanlık ayrıca sosyal yardım ve korunmaya ihtiyaç hisseden toplumun diğere kesimlerine yönelik sosyal hizmet faaliyetlerini düzenli, etkin biçimde yerine getirmektedir.

KAYNAKÇA

Alper, Yusuf ve Kılıkış, İlknur (2017). *İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku*. Bursa: Dora Yayınları.

Alper, Yusuf, Tokol, Aysen ve Özdemir, Çağlar (2013). *Sosyal Politika II*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2878.

Arıcı, Kadir ve Alper, Yusuf (2012). *Sosyal Güvenlik*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2659.

Alper, Yusuf, Değer, Çağaçan ve Sayan, Serdar (2012). *2050'ye Doğru Nüfusbilim ve Yönetim: Sosyal Güvenlik (Emeklilik) Sistemine Bakış*. İstanbul: TÜSİAD, Yayın No: TÜSİAD-T/2012-11/535.

Alper, Yusuf (2011). Sosyal Güvenlik Reformu ve Finansmanla İlgili Beklentiler. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, s.7-47.

Alper, Yusuf, İmrohoroğlu, Selahattin ve Sayan, Serdar (2004). *Türk Emeklilik Sisteminde Reform Mevcut Durum ve Alternatif Stratejiler*. İstanbul: TÜSİAD, Yayın No. TÜSİAD-T/2004-11/382.

Alpar, M. Bülent (2000). ILO Sosyal Güvenlik Nihai Raporu ve Gerçekleşen Değişiklikler. *KAMU-İŞ İşverenleri Dergisi*, Cilt:5, Sayı:4, s.1-16.

Akın, Levent (2004). 4784 Sayılı Yasa İle Getirilen Sosyal Destek Ödemesi Karşısında Banka Zorunlu Sandıklarının Durumu. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:54, Sayı:1, s.99-113.

Aksanyar, Yaşar (2015). *Sosyal Yardımda Yeni Bir Yaklaşım Olarak Şartlı Sosyal Yardım: Sosyal Yardım-İstihdam Bağlantısının Etkinleştirilmesi Programı 2014 Yılı Türkiye Uygulaması Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aktaş, Aliye Mavili (2004). Aile Terapisinde Sosyal Hizmet Yaklaşımı. *Aile ve Toplum Dergisi*, Cilt:2, Sayı:7, s.33-42.

Alpaydın, Yusuf (2012). *Evlilik Öncesi Eğitimi Eğitici Kitabı*. İstanbul: Nakış Ofset.

Aydoğdu, Fatih (2016). Çocuk Evinde Kalan Çocukların Karşılaştıkları Sorunların ve Beklentilerinin İncelenmesi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, Cilt:5, Sayı:1, s.63-71.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) (2017a). *2018-2022 Stratejik Plan*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayını.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) (2017b). *2016 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (03.06.2011). Resmi Gazete (Sayı:633). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/06/20110608M1-1..pdf>

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) (2019a). Hakkımızda. Erişim Adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/amelebirliigi/contents/baskanlik/hakkimizda/>

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) (2019b). Koruyucu Aile Nedir?, Erişim Adresi: <https://koruyucu.ailevecalisma.gov.tr/koruyucu-aile-nedir>

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) (2019c). Koruyucu Aile Aylık Ödeme Miktarları. Erişim Adresi: <https://koruyucu.ailevecalisma.gov.tr/koruyucu-aile/koruyucu-aile-aylik-odeme-miktarlari>

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) (2019d). Evlat Edinme Hizmeti. Erişim Adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/sss/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/evlat-edinme-hizmeti/>

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) (2019e). Çocuk Destek Merkezleri, Çocuk Evleri ve Çocuk Hakları. Erişim Adresi: <https://ailevecalisma.gov.tr/sss/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/cocuk-destek-merkezleri-evleri-haklari/>

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) (2019f). Özel Kreş, Gündüz Bakımevleri ve Çocuk Kulüpleri. Erişim Adresi: <https://ailevecalisma.gov.tr/sss/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/ozel-kres-gunduz-bakimevleri-cocuk-klupleri/>

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) (2019g). Aile ve Eğitim Programı. Erişim Adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/sss/aile-ve-toplum-hizmetleri-genel-mudurlugu/aile-egitim-programi/>

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) (2019h). Evlilik Öncesi Eğitim. Erişim Adresi: <https://ailevecalisma.gov.tr/media/5002/evlilik-oencesi-egitim-programi.pdf>

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) (2019ı). Aile ve Boşanma Süreci Danışmanlığı. Erişim Adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/sss/aile-ve-toplum-hizmetleri-genel-mudurlugu/aile-ve-bosanma-sureci-danismanligi/>

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) (2019i). ASDEP. Erişim Adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/sss/aile-ve-toplum-hizmetleri-genel-mudurlugu/asdep/>

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) (2019j). Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü. Erişim Adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/sss/kadinin-statusu-genel-mudurlugu/>

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) (2019k). Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Erişim Adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/sss/engelli-ve-yasli-hizmetleri-genel-mudurlugu/>

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) (2019l). Maaş Bağlama. Erişim Adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/sss/sehit-yakinlari-ve-gazilere-yonelik-hizmetler-dairesi-baskanligi/maas-baglama/>

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) (2019m). Sosyal Haklar. Erişim Adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/sss/sehit-yakinlari-ve-gazilere-yonelik-hizmetler-dairesi-baskanligi/sosyal-haklar/>

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) (2019n). İş Hakkı Uygulamaları. Erişim Adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/sss/sehit-yakinlari-ve-gazilere-yonelik-hizmetler-dairesi-baskanligi/is-hakki-uygulamalari/>

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Karabük İl Müdürlüğü (2019). Tarihçe. Erişim Adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/karabuk/hakkimizda/tarihce/>

Amcaoğlu, Dilek (2015). *Sporcularda Sosyal Güvenlik*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Akpınar, Teoman (2009). Avrupa Birliği Ekseninde Türkiye’de Tarım Sektöründe Sosyal Güvenlik ve Sorunları. *Sosyal Bilimler Metinleri*, Sayı:1, s.1-35.

Ayhan, Abdurrahman (Ocak 2012). Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, s.41-55.

Acar, İlhan (2015). Türkiye’de Gelir Dağılımı. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, Cilt:4, Sayı:8, s. 42-59.

Arpa, A. Taha ve Kolçak, Menşure (2017). Türkiye ve OECD Ülkelerinde Sosyal Güvenlik Harcamaları. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:5, Sayı:3, s.651-677.

Aykanat, Mehmet (2015). *Osmanlı Sosyal Güvenlik Hukukunda Temel Kurumlar*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

Aydos, Hasan (2014). *Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Gelişimi ve Bazı Ülke Uygulamalarının Karşılaştırmalı Analizi*. (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi). Ankara: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.

Aydın, Mehmet Ali (2009). *Sosyal Güvenlik Hakkı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

Altun, Fatih (2019) *İşyerinde Sosyal Hizmet Uygulamalarının Çalışanların İş Tatminine ve Örgütsel Bağlılığına Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (13.07.1976). Resmi Gazete (Sayı:15655). Erişim Adresi:

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc059/kanuntbmmc059/kanuntbmmc05902023.pdf

Arıkanoglu, Naim (2016). Anarşik Düzendan Uluslararası Topluma Doğru Yol Alan Dünyada Birleşmiş Milletlerin Rolü. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1, s.165-183.

Arslan, Gülen Elmas (2013). Ekonomik Büyüme, Kalkınma ve Gelir Dağılımı. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:2, s.45-52.

Acar, İlhan (2015). Türkiye’de Gelir Dağılımı. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*. Cilt:4, Sayı:8 (2015/1), s.42-59.

Ardahan, Melek (2010). Yaşlılık ve Huzurevi. *Aile ve Toplum Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 20, s.25-32.

Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (8.3.2012). Resmi Gazete (Sayı:6284). Erişim Adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/mevzuat/ailenin-korunmasi-ve-kadina-karsi-siddetin-onlenmesine-dair-kanun.pdf>

Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ATHGM) (2019). Aile Eğitim Programı. Erişim Adresi: <https://ailevecalisma.gov.tr/media/5001/aile-egitim-programi.pdf>

Baylan, Mustafa (2014). *Sosyal Güvenlik Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerine Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Başterzi, Süleyman ve Baycık, Gaye (2019). *Sosyal Sigortalar Hukuku*. Yayımlanmamış Ders Notu. Hukuk Bölümü, Ankara

Üniversitesi, Ankara. Erişim Adresi: https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/52063/mod_resource/content/0/HAFTA%201.pdf

Bedir, Eyüp, Bülbül, Okan Güray, Özaydın, Mehmet Merve, Kurnaz, Işıl, Işık, Volkan, Metin, Banu, Alper, Yusuf ve Tokol, Aysen (2016). *Sosyal Politika*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3317.

Baybora, Dilek, Oral, A. İlhan, Gerek, Nüvit, Kaplan Seylen, E. Tuncay, Akın, Levent, Ekmekçi, Ömer ve Piyal, Bülent (2012). *İş Sağlığı ve Güvenliği*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No:2664 & Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1630.

Balcı, Emre (2019). Family Social Support Programme As Supply-Oriented Social Work. *Journal of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR)*, Volume:6 Issue:36, s.1229-1237.

Belediye Kanunu (3.4.1930). Resmi Gazete (Sayı:1580). Erişim Adresi: www.yds.gov.tr/dosyalar/1326978039-1580.pdf

Boyacıoğlu, Namıka ve Öçal, Mehmet (2018) Sosyal Güvenlik Hizmetlerinin Finansman Yöntemleri: Türkiye’de ve Dünyada Sosyal Güvenliğin Finansmanına Kısa Bir Bakış. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt.10 Sayı. 26, s.920-933.

Bulut, Hakan Giray (2018). *Türkiye’de Sosyal Güvenlik Kurumunun Finansman Sorunları: Tahsilat Sisteminin Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırklareli: Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (10.07.2018). Resmi Gazete (Sayı:30474). Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.1.pdf>

Cural, Mehmet (2016). Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Mali Yapısı ve Sisteme Yapılan Bütçe Transferlerinin Ekonomik Yansımaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:21, Sayı:2, s.693-706.

Çalışır, Yusuf Can (2018). *Sosyal Güvenliğe Giriş*. Yayımlanmamış Ders Notu. Ankara Üniversitesi, Ankara. Erişim Adresi: https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/50655/mod_resource/content/1/Sosyal%20Güvenliğin%20Finansmanı.pdf

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Sosyal Güvenlik Kurumu (2012). *Emeklilerimiz İçin Yaptıklarımız ve İntibak*. Ankara: SGK Yayın No: 59.

Çakar, Erden (2008). *Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Primsiz Rejim*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çetin, Hüsamettin (2014). *Türkiye’de Sosyal Hizmetler ve Sosyal Yardımların Yeniden Yapılanması Üzerine Bir Değerlendirme*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2017). *2017 Yılı Bülteni*. Erişim Adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/2500/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu-2017-bulteni.pdf>

Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği (29.03.2015). Resmi Gazete (Sayı:29310). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/03/20150329-1.htm>

Çubukçu, Nimet (2006). *Sunuş. Küreselleşen Dünyada; Sosyal Hizmetlerin Konumu Hedefleri ve Geleceği Sempozyumu 2006 içinde.* (s.i). Türkiye: Antalya.

Dağtekin, Hatice (2011). *Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Çalışanlarının Mesleki Etik Davranışlarına İlişkin Algıları.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demir, Müslim (2015). Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal Güvenlik Haklarına İlişkin Değerlendirmeler ve Öneriler. *Çalışma ve Toplum*, Sayı:44, s.177-194.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (2001). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyonu Raporu.* Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı:2593. ÖİK: 605.

Demirbilek, Melahat (2019). *Sosyal Hizmet Okuryazarlığı.* (Powerpoint Slaytları). Erişim Adresi:https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/72046/mod_resource/content/1/4.%20Hafta%20Sos.Hizmetin%20Amaçları.pdf

Devlet Personel Başkanlığı (DPB) (2019). Avrupa Sosyal Şartı (Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi). Erişim Adresi: http://www.dpb.gov.tr/F/Root/daireler/kamu_gorevlileri/avrupa_sosyal_sarti_metni.pdf

Demir, Müslim ve Canbay, Tülin (2013). Türkiye’de Sosyal Güvenlik Açıklarının Azaltılmasında Denetimin Önemi (Manisa İli Örneği). *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:11, Sayı:3, Manisa Özel Sayısı, s.451-467.

Doğan, Recep (2013). Bir Koruma Tedbiri Olarak Koruyucu Aile Kurumu ve Koruyucu Aile Yönetmeliği. *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı:2, s.145-170.

Diamond, Peter A. ve Orszag, Peter R. (2004). A Summary of Saving Social Security: A Balanced Approach. Erişim Adresi: <https://economics.mit.edu/files/684>

Darüşşafaka (2019). Darüşşafaka'nın kurucuları. Erişim Adresi: <https://www.darussafaka.org/hakkimizda/cemiyet/kurucular>

Darülaceze (2019). Kuruluş Amacı. Erişim Adresi: <https://www.darulaceze.gov.tr/Kurumsal/KurulusAmaci>

Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi (EDAM) (2013). *Aile Eğitim Programı: Program Kitabı*. İstanbul: Nakış Ofset.

Eryurt, Mehmet Ali ve Peksezer, Vildan Samancı (2016). *Türkiye'de Yaşlı Bakım Hizmetlerinin Proaktif Yönü ve Mali Yükü Analizi Etüt Araştırması*. Ankara: Çizge Tanıtım ve Matbaacılık Ltd. şti.

Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun ve Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (3.12.2008). Resmi Gazete (Sayı:5825). Erişim Adresi: <https://ailevecalisma.gov.tr/eyhgm/mevzuat/ulusal-mevzuat/kanunlar/engellilerin-haklarina-iliskin-sozlesmenin-onaylanmasinin-uygun-bulunduguna-dair-kanun-ve-engellilerin-haklarina-iliskin-sozlesme/>

Evde Bakım Hizmetleri Sunumu Hakkında Yönetmelik (10.03.2005). Resmî Gazete (Sayı: 25751). Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.7542&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=evde%20bak%C4%B1m>

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (EYHGM) (2019). *Engelliler için Bilgilendirme Rehberi*. Ankara: AÇSHB, Erişim Adresi: <https://ailevecalisma.gov.tr/media/19199/engelli-bilgilendirme.pdf>

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (EYHGM) (2013). *Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı Uygulama Programı*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayını.

Erol, Hatice (2005). *Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Finansmanı Sorunu ve Çözüm Önerileri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Engelbrecht, Lambert K. (1999). *Introduction to Social Work*. Wellington: Lanzo.

Ergenç, Sedat (2009). Sosyal Politikalarda ve Sosyal Hizmetlerde Değişim Süreci (Yeni Bir Model Önerisi). *Denetişim Dergisi*, Sayı:1, s.35-41.

Fırat, Muhammed Sabır (2016). Türkiye’de Sosyal Güvenlik Kurumu Bütçesi ve Sosyal Güvenlik Açıkları. *Türkiye Baralar Birliği Dergisi*, Sayı:127, s.317-338.

Gerek, Nüvit, Karaca, Nuray Gökçek, Baybora, Dilek ve Kocabaş, Fatma (2013). *İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No:2808 & Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1766.

Gerek, Nüvit, ve Oral, A. İlhan (2004). *Sosyal Güvenlik Hukuku*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1574 & Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 830.

Genç, Yusuf ve Barış, İsmail (2015). Yaşlı Bakım Hizmetlerinde Çağdaş Yaklaşım: Kurumsal Bakım Yerine Evde Bakım Hizmetlerinin Güçlendirilmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı:10, s. 36-57.

Güneş, İsmail ve Yakar, Soner (2004). Sosyal Sigorta Finansman Yöntemleri ve Türkiye’de Sosyal Sigorta Kurumlarının Finansman Yöntemlerinin Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:13, Sayı:2, s.127-142.

Günay, Gülay ve Bener, Özgün (2011). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılamaya Biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:153, Sayı:153, s.157-171.

Gündüz, Olgun (2017). *Türkiye’de Çocuklara Yönelik Koruyucu ve Önleyici Politikaları Değerlendirme Çalıştayı Raporu*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayın No: 10 & Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayın No: 05.

Gül, Songül Sallan ve Gül, Hüseyin (2006). *Küreselleşmenin Türkiye’de Yoksul Ailelere Yönelik Hizmet Sunan Kurumlara Yansımaları*. Küreselleşen Dünyada; Sosyal Hizmetlerin Konumu Hedefleri ve Geleceği Sempozyumu 2006 içinde. (s.240-247). Türkiye: Antalya.

Gökbayrak, Şenay (2010). Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Dönüşümü. *Çalışma ve Toplum*, Cilt:2, Sayı: 25, s.141-162.

Hacımahmutoğlu, Hande (2009). *Türkiye’deki Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi). Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği (21.02.2001). Resmî Gazete (Sayı:24325). Erişim Adresi:

<https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspix?MevzuatKod=7.5.4414&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch>

ILO (2015). Philadelphia Bildirgesi. Erişim Adresi: https://www.ilo.org/ankara/about-us/WCMS_412361/lang--tr/index.htm

ILO (1984). *Introduction to Social Security*. Geneva: International Labour Office.

İLKSAN (2019a).Tarihçe. Erişim Adresi: <https://www.ilksan.gov.tr/Kurumsal>

İLKSAN (2019b). Sigortadan Sağlanacak Faydalar. Erişim Adresi: <https://www.ilksan.gov.tr/SosyalYardim/Sigortadan-Saglanacak-Faydalar/37>

İzgi, Berna Balcı (2008). Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Son Gelişmeler. *Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi*, Cilt:16, Sayı:1, s.85-107.

Karabacak, Serkan Ahmet (2015). *Bireysel Emeklilik Sistemi, Finansal Açıdan Değerlendirilmesi ve OYAK Modeli uygulaması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (27.10.2004). Resmi Gazete (Sayı: 5251). Erişim Adresi: <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5251.html>

Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Kanunu (25.2.2009). Resmi Gazete (Sayı: 5840). Erişim Adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/mevzuat/kadin-erkek-firsat-esitligi-komisyonu-kanunu.pdf>

Kalkınma Bakanlığı (2015). *Özürlülere Sunulan Hizmetlerin Etkinleştirilmesi Çalışma Grubu Raporu*. Yayın No: KB: 2928 - ÖİK: 755, Ankara: Kalkınma Bakanlığı Yayını.

Karabulut, Alpaslan (2016). Sosyal Güvenlik Hakkı ve 1982 Anayasası'na Yansımaları. *İş ve Hayat Dergisi*, Cilt:2, Sayı:3, s.187-208.

Karakuş, Bülent (2018). *Türkiye'de Yaşlılara Yönelik Hizmetler, Kurumsal Yaşlı Bakımı ve Kurumsal Yaşlı Bakımında İllerin Durumu*. Ankara: Ertem Basım Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti..

Karakuş, Bülent (2015). Sosyal Hizmet Mezunlarının Kadro ve Unvanı Sosyal Hizmet Uzmanı Sosyal Çalışmacı. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, Cilt:26, Sayı:2, s.169-190.

Karakuş, Bülent (2009). Sosyal Hizmet Uygulamalarında Hayırseverlik Yaklaşımı Geri Mi Dönüyor-Döndü?. Erişim Adresi: http://www.sosyalhizmetuzmani.org/sosyal_hizmet_hayirseverlik.htm

Karalı, Merve Nur Bozkurt (2019). *Aile Danışmanlarının Danışmanlık Süreçleri, Becerileri, Karşılaştıkları Sorunlar ve Özyeterlilik Düzeylerinin Belirlenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karataş, Zeki (2015) Küresel Düzeyde Makro Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, s.32-47.

Kızılay (2019). Tarihçemiz. Erişim Adresi: <https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/tarihcemiz>

Koç, Muzaffer (2006). Sosyal Güvenlik ve Beveridge Raporu. *Mali Çözüm Dergisi*, Sayı:76, s.90-102.

Koç, Çiğdem (2015). *Sosyal Hizmet Uzmanlarının Sorun Çözme Becerileri Üzerine Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Koçer, Şeniz Özmert (2014). *Almanya Federal Cumhuriyeti Sosyal Güvenlik Sistemi ve Sistem İçerisinde Sosyal Sigorta Uygulamaları*. (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi). Ankara: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.

Koçoğlu, Safa (2019). Evlat Edinmede Ana ve Babanın Rızasının Aranıp Aranmaması Sorununun, Özellikle Yetkili Kurum Aracılığı ile Evlat Edinme Açısından İncelenmesi. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Sayı: 38, s.239-265.

Köy Kanunu (18.3.1924). Resmi Gazete (Sayı:442). Erişim Adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf>

MEB (t.y.). 0-36 Ay Çocukları için Eğitim Programı ile Bütünleştirilmiş Aile Destek Eğitim Rehberi (EBADER) Aile Kitabı. Ankara: MEB Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. <https://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ebaderaile.pdf>

Nurdoğan, Ali Kemal ve Öztürk, Mustafa (2018). Şehit Yakınları ve Gazilerin Sosyal Dışlanmışlık Algısı ve Yaşam Kalitesi. *İş ve Hayat Dergisi*, Cilt:4, Sayı:7, s.19-50.

OYAK (2019a). Tarihçe. Erişim Adresi: <https://www.oyak.com.tr/kurumsal/hakkimizda/tarihce/>

OYAK (2019b). Hakkımızda. Erişim Adresi: <https://www.oyak.com.tr/kurumsal/hakkimizda/oyak/>

Oral, A. İlhan, Caniklioğlu, Nurşen, Baybora, Dilek, Gerek, Nüvit ve Arıcı, Kadir (2013). *Sosyal Güvenlik Hukuku*. Eskişehir:Anadolu Üniversitesi Yayını No:2872 & Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1829.

Onan, Mustafa (2010). *Sosyal Sigortada Kayıt Dışılıkla Mücadele*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Oran, Serter (2010). *Sosyal Güvenliğin Dönüşümünde Emeklilik Sistemlerinin Yeniden Yapılandırılması*. (Yüksek Lisans Dönem Projesi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öğütoğulları, Eren (2014). *Sosyal Güvenlik Reformuyla Getirilen Emeklilik Düzenlemeleri İle Uzayan Çalışma Hayatında Yeni Bir Problem Alanı: 40 Yaş ve Üstü İşsizler*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

Özer, Özlem ve Şantaş, Fatih (2012). Kamunun Sunduğu Evde Bakım Hizmetleri ve Finansmanı. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, Cilt:3, Sayı: 2, s.96-103.

Özdemir, Süleyman (2005). Başlangıcından Günümüze Refah Devletlerinde Sosyal Harcamaların Analizi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı: 50, s.153-204.

Özdemir, İsmail Mansur (2008). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Sosyal Devlet ve Sosyal Hizmetler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özkan, Salih (2006). Türkiye’de Darüleytamların Gelişimi ve Niğde Darüleytamı. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:19, s.211-229.

Özbesler, Cengiz (2009). Koruyucu Aile Hizmetlerinde Değerlendirme Süreci. *Aile ve Toplum Dergisi*. Cilt:4, Sayı:16, s.86-94.

Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Özel Çocuk Kulüplerinin Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmeliği (30.04.2015). Resmî Gazete (Sayı: 29342). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/04/20150430-4.htm>

Paksu, Mehmet Tufan (2007). *Bireysel Emeklilik Sistemi ve Ekonomik Etkileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

POLSAN (2019a). Kurumsal. Erişim Adresi: <https://www.polsan.com.tr/index.php/kurumsal/tarihce>

POLSAN (2019b). Emeklilik Yardımı, Maluliyet Yardımı, Vefat Yardımı. Erişim Adresi: <https://www.polsan.com.tr/index.php/hizmetlerimiz/sosyal-yardimlar>

Reçber, Bircan (2019). Sosyal Hizmetin Gelişiminde Türkiye'nin Konumu: Teorik Bir Analiz. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, Cilt:30, Sayı:2, s.715-738.

Sarıkaya, Makbule (2007). Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bir Sosyal Hizmet Kurumu: Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı:34, s.321-338.

Sarmış, İmran ve Şahin, Osmanbey (2014). *Avrupa Sosyal Şartı*. Ankara: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yayın No: 06.

Sezgin, Safiye (2016). Osmanlı'nın Son Döneminde Kimsesiz ve Korunmaya Muhtaç Çocukların Eğitimi ve Topluma Kazandırılması: Kastamonu Örneği. *Dini Araştırmalar Dergisi*, Cilt:19, Sayı:50, s.135-158.

Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik (03.03.2015). Resmî Gazete (Sayı:29284). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/03/20150303-3.htm>

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (2019). Tarihçe. Erişim Adresi: <https://ailevecalisma.gov.tr/sygm/genel-mudurluk/hakkinda/tarihce/>

Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) (2019a). Tarihçe. Erişim Adresi: <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/kurumumuz/tarihce>

Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) (2019b). Kurumumuz. Erişim Adresi: <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/kurumumuz>

Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) (2012). *Avrupa Birliği'nde Sosyal Güvenlik*. Yayın No:46, Ankara: Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) (2009). *TC. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Stratejik Plan 2010-2014*. Ankara: TC Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu.

Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu (20.5.2006). Resmi Gazete (Sayı:26173). Erişim Adresi: <http://www.sgk.gov.tr>

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu. (31.05.2006). Resmi Gazete (Sayı:26200). Erişim Adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5510-20150404.pdf>

Sosyal Hizmetler Kanunu (24.5.1983). *Resmi Gazete* (Sayı:2828). Erişim Adresi: <https://ailevecalisma.gov.tr/eyhgm/mevzuat/ulusal-mevzuat/kanunlar/sosyal-hizmetler-kanunu/>

Selvi, Mehmet (2014). *Uluslararası Kuruluşların Türkiye'deki Sosyal Güvenlik Mevzuatının Oluşmasındaki Etkileri*. (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi). Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.

Süngü, Yakup (Kasım 2006 / Şubat 2007). Sosyal Güvenlik Reformu'nun Gelir Dağılımı Üzerinde Etkisi. *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, Cilt:20, Sayı:4-5, s.47-69.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) (2019a). Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları. Erişim Adresi: <https://ailevecalisma.gov.tr/sygm/genel-mudurluk/sosyal-yardimlasma-ve-dayanisma-vakiflari/>

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) (2019b). Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu. Erişim Adresi: <https://ailevecalisma.gov.tr/sygm/genel-mudurluk/sosyal-yardimlasma-ve-dayanismani-tesvik-fonu/>

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu (29.5.1986). Resmi Gazete (Sayı:3294). Erişim Adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3294.doc>

Şafak, Nurdan (2013). Dârüleytamda Çocuk Olmak: On Çocuk On Portre. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Sayı:2, s.261-283.

Şen, Murat (2016) Osmanlı Devleti'nde Sosyal Güvenlik Sistemi. Erişim Adresi: <https://www.altayli.net/osmanli-devletinde-sosyal-guvenlik-sistemi.html>

Şenocak, Hasan (2009). Sosyal Güvenlik Sistemini Oluşturan Bileşenlerin Tarihi Süreç Işığında Değerlendirilmesi. *Sosyal Siyaset Konferansları*, Sayı:56, s.409-468.

Şahbaz, İbrahim (2009). Bir Sosyal Hak Olarak Sağlık Hakkı. *TBB Dergisi*, Sayı:86, s.405-424.

Şeker, Aziz (2018). *Sosyal Hizmete Giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3766.

Şeker, Aziz ve Kurt, Gökhan (2018). Bir Sosyal Politika Alanı Olarak Yaşlılık ve Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Nüfusbilim Dergisi*, Cilt:40, s.7-30.

Şehit Yakınları ve Gaziler Genel Müdürlüğü (2019a). Tarihçe. Erişim Adresi: <https://ailevecalisma.gov.tr/syggm/genel-mudurluk/tarihce/>

Şehit Yakınları ve Gaziler Genel Müdürlüğü (2019b). Görevlerimiz. Erişim Adresi: <https://ailevecalisma.gov.tr/syggm/genel-mudurluk/gorevlerimiz/>

Tarımeri, Nihat (2018). Himaye-i Etfal Cemiyeti'nden Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'na "Atatürk Çocuk Yuvasından Keyif-i Divan" a. Erişim Adresi: <http://sosyalhizmetuzmanlari.com/Uploads/Makale File/3105fa01-53a9-4964-9e25-93c42724a014.pdf>

Türk Tabipleri Birliği (TTB) (2016). *Evde Bakım Hizmetleri İle İlgili Sağlık Emek ve Meslek Örgütlerinin Görüş ve Yaklaşımları*. Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayınları.

Taşçı, Faruk (2017). *Türkiye'de Sosyal Politika ve Dönüşüm: Zihniyet, Aktörler, Uygulamalar*. İstanbul: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Taş, H. Yunus (2016). Avrupa Birliği ve Türkiye'de İşsizlik Sigortasının Sosyo - Ekonomik Açıdan Karşılaştırılması. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, Cilt:5, Sayı:11, s.26-55.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (2019). Avrupa Konseyi. Erişim Adresi: http://www.mfa.gov.tr/avrupa-konseyi_.tr.mfa

Tatlı, Halim ve Göçer, İsmet (2015). Türkiye'de Sosyal Güvenlik Politikalarının Sürdürülebilirliği: Çoklu Yapısal Kırılmalı

Eşbütünleşme Analizi. *Business and Economics Research Journal*, Cilt:6, Sayı:3, s.87-111.

Tuncay, Can ve Alper, Yusuf (1997). *Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yeniden Yapılanma: Sorunlar, Reform İhtiyacı, Arayışlar, Çözüm Önerileri*. İstanbul: TÜSİAD, Yayın No: TÜSİAD-T/97-10/217.

Türkoğlu, İrfan (2013). Sosyal Devlet Bağlamında Türkiye’de Sosyal Yardım ve Sosyal Güvenlik. *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt:8, Sayı:3, s.275-305.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (18.10.1982). Resmi Gazete (Sayı:2709). Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf>

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (27.5.1961). Resmi Gazete (Sayı:10859). Erişim Adresi: <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm>

Ulutürk, Süleyman ve Dane, Kutlu (2009). Sosyal Güvenlik: Teori, Dönüşüm ve Türkiye Uygulaması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:8, Sayı:29, s.114-142.

Unicankara (2018). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi. Erişim Adresi: http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/h_rigths_turkce.pdf

Ünal, İrfan (2010). *167 Nolu Çanakkale Eytam Sandığına Mahsus Teminatlı İdane Defteri'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi (1920-1926)*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ünal, Vehbi (2015). Dünden Bugüne Kültürümüzde Koruyucu Aile Hizmetleri Üzerine Bazı Değerlendirmeler. *Turkish Studies*. Volume:10, Issue:6, s.875-900.

Üner, Sarp (2008). *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği*. Ankara: TC Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM) (2019). Türk Vakıfları Araştırma Merkezi. Erişim Adresi: <https://www.vgm.gov.tr/faaliyetler/kulturel-faaliyetler/turk-vakiflari-arastirma-merkezi>

Yıldırım, Şeyda (2013). *Çocuk Evinde Kalan Çocukların İlişki Dinamikleri: İzmir Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, Arzu (2015). *Türkiye’de Yoksulluk Kültürü ve Sosyal Yardımlar: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yağmur, Fikret (1986). Türk Sosyal Güvenliği ve Bağımsız Çalışanların Bu Sistem İçindeki Yeri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı:35-36, s.53-69.

Yazgan, Turan (2011). Sosyal Güvenlik Kavramı. Erişim Adresi: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/9518>.

Yazıcı, Ergün (2012). Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Çocuk Evleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:9, Sayı:18, s. 499-525.

Yerli, Gülbaşak (2017). Yaşlılık Dönemi Özellikleri ve Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:10, Sayı:52, s.1278-1287.

Yurdadoğ, Volkan (2017). Sosyal Güvenlik ve Yeniden Gelir Dağılımlına Etkisinin Teorik erevede Değerlendirilmesi. .. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:26, Sayı:1, s.254-269.

Yurdadoğ, Volkan (2000). Sosyal Güvenliğin Finansman Yöntemleri. *Sosyal Güvenlik Dünyası Dergisi*, Sayı:7-8, s.85-93.

ÖZGEÇMİŞ

Doç. Dr. Sevgi IŞIK EROL

1999 yılında Marmara Üniversitesi “Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü”nde lisansını, 2006 yılında Marmara Üniversitesi “Sermaye Piyasası ve Borsa Bölümü”nde Yüksek Lisansını ve 2011 yılında İstanbul Üniversitesi “Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü”nde doktorasını tamamlamıştır. 2018 Yılında “Sosyal Politika” alanında doçent olmuştur. Halen öğretim üyesi olarak görev yapan yazarın alanıyla ilgili kitapları, uluslararası-ulusal makaleleri ve bildirimleri bulunmaktadır. Yazar, evli ve iki çocuk annesidir.

978-625-7029-88-9

